

**ARDEŞEN İLÇE MERKEZİ'NİN
KURULUŞU GELİŞMESİ VE KENTSEL
FONKSİYONLARI**

Oğuzhan GÜRGEN

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Kenan ARINÇ
2022**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI**

Oğuzhan GÜRGEN

**ARDEŞEN İLÇE MERKEZİ'NİN KURULUŞU GELİŞMESİ VE
KENTSEL FONKSİYONLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Kenan ARINÇ**

ERZURUM-2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “ARDEŞEN İLÇE MERKEZİ’NİN KURULUŞU GELİŞMESİ VE KENTSEL FONKSİYONLARI” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

27.07.2022

Aslı Islak İmzalıdır

Oğuzhan GÜRGEN

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Kenan ARINÇ'ın danışmanlığında, Oğuzhan GÜRGEN tarafından hazırlanan bu çalışma 27 / 06 / 2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kenan ARINÇ İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Günay KAYA İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
TABLolar DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
HARİTALAR DİZİNİ	IX
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	X
KISALTMALAR ve SİMGELER DİZİNİ	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	1
A. Amaç ve Yöntem.....	1
B. Temel Problemler ve Sınırlandırıcı Faktörler.....	3
II. KONUMU, SINIRLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	3
III. ARAŞTIRMA SAHASINDA DAHA ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE

1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER	11
1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ.....	18
1.2.1. Güneşlenme Süresi ve Sıcaklık Şartları	18
1.2.2. Basınç ve Rüzgârlar	22
1.2.3. Nem ve Yağışlar.....	26
1.2.4. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi	32
1.3. HİDROGRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	34
1.4. TOPRAK ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ.....	39
1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	42

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA

2.1. ARDEŞEN İLÇE MERKEZİNİN TARİHİ COĞRAFYASI.....	49
---	----

2.2. NÜFUS	52
2.2.1. Nüfusun Değişim Süreci	53
2.2.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı	57
2.2.3. Nüfus Hareketleri	62
2.2.3.1. Doğumlar ve Ölümler.....	62
2.2.3.2. Göçler	64
2.2.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri.....	69
2.2.4.1. Aile Büyüklükleri	69
2.2.4.2. Bağımlılık Durumu ve Bağımlı Nüfus	70
2.2.4.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu	71
2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı.....	73
2.3. YERLEŞME	76
2.3.1. Yerleşmenin Fizyonomisi	76
2.3.1.1. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi.....	77
2.3.1.2. Konut Kültürü ve Konut Tipleri	82
2.3.2. Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanlarına Genel Bir Bakış.....	85
2.3.2.1. Oturma Alanları.....	88
2.3.2.2. İş ve Ticaret Alanları	89
2.3.2.3. Yönetim (Yönetim, Eğitim, Sağlık) Alanları	91
2.3.2.4. Sanayi Alanları	91
2.3.2.5. Diğer Kullanım Alanları.....	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK FONKSİYONLAR

3.1. ARDEŞEN İLÇE MERKEZİNİN EKONOMİK FONKSİYONLARI..... 95

3.2. BAŞLICA EKONOMİK FONKSİYONLAR..... 96

3.2.1. Hizmet Fonksiyonları	96
3.2.1.1. Yönetim Fonksiyonu	96
3.2.1.2. Ticaret Fonksiyonu	100
3.2.1.3. Ulaşım Fonksiyonu.....	105
3.2.1.4. Eğitim ve Kültür Fonksiyonu	109
3.2.1.5. Sağlık Fonksiyonu	116

III

3.2.1.6. Turizm Fonksiyonu	117
3.2.1.7. İnşaat Fonksiyonu.....	121
3.2.1.8. Diğer Fonksiyonlar	123
3.2.2. Sanayi Fonksiyonu	124
3.2.2.1. Atölye Tipi Sanayi.....	124
3.2.2.2. Modern Sanayi.....	126
3.2.3. Tarımsal Fonksiyonu.....	130
3.2.3.1. Bitkisel Üretim	131
3.2.3.2. Hayvancılık Faaliyetleri	142
3.3. ARDEŞEN'İN ETKİ BÖLGESİ ANALİZİ.....	144
3.4. ARDEŞEN'İN FONKSİYONEL SINIFLANDIRMADAKİ YERİ.....	145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PLANLAMA VE BAŞLICA PLANLAMA SORUNLARI

4.1. YERLEŞME PLANI ve PLANI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	148
4.1.1. Nüfus Projeksiyonları ve Yönlendirici Etkisi	148
4.1.2. İmar Planı Öneri ve Uygulamaları	150
4.2. ALTYAPI DURUMU VE ALTYAPI SORUNLAR	151

BEŞİNCİ BÖLÜM

GELİŞMEYİ GÜÇLEŞTİREN FAKTÖRLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. STRATEJİK YÖNETİM VE SWOT ANALİZİ.....	155
--	------------

SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA	159
ÖZGEÇMİŞ.....	167

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ARDEŞEN İLÇE MERKEZİ'NİN KURULUŞU GELİŞMESİ VE KENTSEL FONKSİYONLARI****Oğuzhan GÜRGEN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****2022, 167 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR****Doç. Dr. Günay KAYA**

Araştırma sahasını oluşturan Ardeşen İlçe Merkezi, Doğu Karadeniz Bölümü içerisinde yer alıp idari açıdan ise Rize iline bağlıdır. Araştırma sahasının Kuzeyi tamamıyla Karadeniz ile çevrilidir. Batısını Pazar ilçesine bağlı Hamidiye köyü, doğusunu ise Şenyurt köyü, güneyini de Ardeşen'e bağlı olan batıdan doğuya doğru sırasıyla Beyazkaya, Zeytinlik, Pirinçlik, Kurtuluş, Armağan, Serindere, Küçükköy ve Yurtsever köyleri oluşturmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nin en eski tarihinin M.Ö. 1.000.000- 100.000 yılları arasındaki Yontma Taş dönemde başladığı çeşitli araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır ve yapılan yüzey araştırmaları Ardeşen ve çevresinde Yontma Taş Çağı'ndan sonra iskâna dair bulgular ortaya çıkmıştır. Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış araştırma sahası Pazar ilçesine bağlı bir yerleşmeyken 1953 yılında ilçe olmuştur. Günümüzde Ardeşen ilçe merkezinde 23 mahalle yer almaktadır. İlçe merkezinde 2020 yılı itibariyle 30577 kişi ikamet etmektedir.

Ardeşen ilçe merkezinde ekonomik fonksiyonlar içerisinde hizmet sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Hizmet sektöründe 5622 kişi çalışmaktadır. Doğal çevre özellikleri bakımından da çay tarımsal faaliyetlerle uğraşan insanlar için lokomotif görevi görmektedir. Çayın yanında kivi ve narenciye meyveleri oldukça önemli yer tutmaktadır. Ardeşen ve çevre ilçeler için sanayi faaliyetleri de temel gereksinimleri karşılayacak düzeyde kısmen de olsa yeterli denilebilecek düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: Ardeşen, Nüfus, Yerleşme, Çay, Ekonomik Fonksiyonlar.

ABSTRACT**MASTER THESIS****ESTABLISHMENT, DEVELOPMENT AND URBAN FUNCTIONS OF
ARDEŞEN DISTRICT CENTER****Oğuzhan GÜRGEN****Advisor: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****2022, Page: 167****Jüri: Prof. Dr. Kenan ARINÇ****Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR****Assoc. Prof. Dr. Günay KAYA**

Ardeşen, district center composing research area, locating in East Blacksea region is administratively connected to Rize borough. The North side of research area is completely surrounded Blacksea. Its West side with Hamidiye village connected to Pazar district, eastside Şenyurt village, South side from east to west respectively Beyazkaya, Zeytinlik, Pirinçlik, Kurtuluş, Armağan, Serindere, Küçükköy and Yurtsever villages are composed. The oldest history of Blacksea Region was understood to begin in palaeolithic age between 1.000.000 to 100.000 as a result of different type of research and findings in surface exploration in Ardeşen and its around was uncovered settling after palaeolithic age. The research area hosted different type of civilisations connected Pazar borough became borough in 1953.

Currently, Ardeşen has 23 streets. 30577 people reside in borough center in 2020.

Service sector occupies a place in economic functions in Ardeşen center. 5622 people work in service sector. Tea as a natural habitat features acts as a lokomotive for the people who engage in agricultural activities. Kiwi and Citrus take important place beside tea. Industry is partly meet main requirements for Ardeşen and borouh which is around.

Keywords: Ardeşen, Population, Settlement, Tea, Economic Functions.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Pazar (1965-2016) ve Ardeşen (1985-1991) Meteoroloji İstasyonlarına Ait Sıcaklık Değerleri.....	19
Tablo 1.2. Rize ili Aylık Ortalama Güneşlenme Süreleri (1965-2016) (saat) ve Güneş Radyasyonu.	22
Tablo 1.3. Pazar Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı,....	23
Tablo 1.4. Pazar’da Rüzgârların Mevsimlere Göre Dağılımı (1965-2016).....	24
Tablo 1.5. Pazar İlçesinin Aylara Göre Rüzgâr Değerleri ° C (1965-2016).....	26
Tablo 1.6. Pazar İlçesinin Aylık Nispi Nem Değerleri (1965-2016)	27
Tablo 1.7. Pazar İlçesinin Aylara Göre Bulutluluk Değerleri (1965-2016).....	28
Tablo 1.8. Pazar İlçesinin Aylara Göre Sisli Günler Ortalaması (1965-2016)	29
Tablo 1.9. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağış Miktarı (mm,1965-2016).....	30
Tablo 1.10. Pazar İlçesinin Mevsimlere Yağış miktarları (mm, 1965-2016).....	30
Tablo 1.11. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağışlı Günler Sayısı Ortalaması (1965-2016).....	31
Tablo 1.12. Pazar İlçesinin Aylara Göre Kar Yağışlı Günler Sayısı Ortalaması	32
Tablo 1.13. Pazar İlçesinin Thornthwaite Metoduna Göre Su Bilânçosu.	32
Tablo 1.14. Pazar İlçesinin Erinç’in Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu.....	34
Tablo 1.15. Araştırma Sahasında Bulunan Ağaç Türleri.	47
Tablo 1.16. Sahile Yakın Arazilerde ve Dere Kıyılarında Bulunan Ağaç Türleri.	47
Tablo 2.1. Ardeşen’de Sayım Devrelerine Göre Nüfus Gelişimi (1927-2020).....	54
Tablo 2.2. Ardeşen İlçe Merkezinin Yıllara Göre Cinsiyet Durumu (1927-2020)	58
Tablo 2.3. Ardeşen İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2020).	59
Tablo 2.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Dar Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2020).	60
Tablo 2.5. Ardeşen’de 2001-2016 Yılları Arası Doğum ve Ölüm Sayıları.....	63
Tablo 2.6. Ardeşen’in Aldığı-Verdiği Göç Miktarı, Net Göç ve Net Göç Hızı (2012-2020).....	64
Tablo 2.7. Ardeşen’de Göç Verilen ve Göç Alınan İlk On İl (2012-2020).....	66
Tablo 2.8. Ardeşen Şehrinde Göç Verdiği ve Göç Aldığı İlk On İl (2020).	68

Tablo 2.9. Ardeşen Şehrinden Yurt Dışına Giden ve Gelen Göç Sayıları (2016-2017).....	69
Tablo 2.10. Ardeşen Şehrinde Ortalama Aile Büyüklükleri (2009-2013).	70
Tablo 2.11. Ardeşen'in Eğitim Durumu (2020).	71
Tablo 2.12. Ardeşen'in +6 Yaş Grubunun Okuma Yazma Durumu (2020).	72
Tablo 2.13. Ardeşen İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunluğu (2020).	74
Tablo 2.14. Ardeşen İlçe Merkezinin Bina ve Kat Sayısı	81
Tablo 2.15. Ardeşen İlçe Merkezi'nin Fonksiyonel Arazi Kullanılışı (2010).	86
Tablo 2.16. Ardeşen İlçe Merkezinin Mesken, İşyeri ve Kamu Kurumları Sayıları (2018).	88
Tablo 3.1. Ardeşen İlçe Merkezinde Faaliyet Gösteren Kamu Kuruluşları ve İstihdam Durumu.....	97
Tablo 3.2. Ardeşen İlçesi Sınırları İçinde Yer Alan Köyler ve Ardeşen İlçe Merkezine Olan Uzaklıkları (2019).	99
Tablo 3.3. Ardeşen Şehrinde İş Kollarının Dağılımı (2020).....	101
Tablo 3.4. Ardeşen İlçe Merkezinde Faaliyet Gösteren Şirketlerin Türlerine Göre Dağılımı.....	104
Tablo 3.5. Ardeşen İlçe Merkezine Ait 2020 Yılına Ait Ortalama Günlük Trafik Değerleri (YOGT).....	105
Tablo 3.6. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Okulların Durumu	112
Tablo 3.7. Ardeşen'de bulunan Sağlık Merkezlerinin İstihdam Sayıları	116
Tablo 3.8. Atölye Tipi Tesislerin Sayısı ve İstihdam Durumu.....	125
Tablo 3.9. Ardeşen İlçe Merkezinde Çayın Yıllara Göre Üretim Miktarı	133
Tablo 3.10. Ardeşen İlçe Merkezinde Yıllara Göre Kivi Üretim Miktarı.....	137
Tablo 3.11. Sektörlerde İstihdam Edilen İşgücü Sayısı.	147
Tablo 4.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusu.....	149

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Pazar'ın Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Grafiği (1965-2016).	20
Şekil 1.2. Ardeşen'in Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Değişim Grafiği (1985-1991).	21
Şekil 1.3. Ekinoks ve Gündönümü Tarihlerde Güneş Işınlarının Ardeşen'e Düşme Açısı.	21
Şekil 1.4. Pazar İlçesinin Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi (1965-2016).	22
Şekil 1.5. Pazar Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı Grafiği (1965-2016).	23
Şekil 1.6. Pazar İlçesinin Hâkim Rüzgâr Yönü.	25
Şekil 1.7. Mevsimlere Göre Rüzgâr Esme Oranları.	25
Şekil 1.8. Pazar İlçesinin Aylara Göre Basınç ve Sıcaklık Korelasyonu (1965-2016).	27
Şekil 1.9. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağış Grafiği (mm, 1965-2016).	30
Şekil 1.10. Pazar İlçesinin Yağış Rejimi Grafiği (1965-2016).	31
Şekil 1.11. Pazar İlçesinin Thornthwaite Su Bilançosu Grafiği.	33
Şekil 1.12. Fırtına Deresi Yıllık Akım Miktarı (1964-2014).	37
Şekil 2.1. Ardeşen'in Sayım Devrelerine Göre Nüfus Gelişimi.	55
Şekil 2.2. Ardeşen İlçe Merkezinin Yıllara Göre Cinsiyet Durumu Grafiği (1927-2020).	58
Şekil 2.3. Ardeşen İlçe Merkezinin Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı.	59
Şekil 2.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi.	61
Şekil 2.5. Ardeşen'de 2001-2016 Yılları Arası Doğum ve Ölüm Sayıları.	63
Şekil 2.6. Ardeşen'in Eğitim Durumu Grafiği (2020).	72
Şekil 3.1. Ardeşen İlçe Merkezinde Çalışan Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı (2020).	147
Şekil 4.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusunun Grafiği.	150

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Lokasyon Haritası.	5
Harita 1.2. Ardeşen İlçe Merkezinin Topoğrafya Haritası.	6
Harita 1.3. Ardeşen İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeoloji Haritası (Kaynak: MTA)	13
Harita 1.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Fiziki Haritası.....	14
Harita 1.5. Ardeşen İlçe Merkezinin Jeomorfoloji Haritası.....	17
Harita 1.6. Ardeşen İlçe Merkezinin Hidroğrafya Haritası.	36
Harita 1.7. Ardeşen İlçe Merkezinin Toprak Haritası.	41
Harita 1.8. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Orman Örtüsü ve Tarım Alanları (HGM).....	46
Harita 2.1. Ardeşen İlçe Merkezinin 2012-2020 Yılları Arası Verdiği Göç Haritası....	67
Harita 2.2. Ardeşen İlçe Merkezinin 2012-2020 Yılları Arası Aldığı Göç Haritası.....	68
Harita 2.3. Ardeşen İlçe Merkezinin Nüfus Yoğunluğu Haritası.	75
Harita 2.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Nüfus Dağılışı Haritası.....	76
Harita 2.5. Sırtlara Kurulan Bazı Yerleşim Yerleri.	80
Harita 2.6. Ardeşen İlçe Merkezinin Fonksiyonel Arazi Kullanım Haritası.	87

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.1. Ardeşen- Çamlıhemşin Karayolu Boyunca Görülen Pliyo- Kuvaterner Yaşlı Dolgular (Fırtına Vadisi).	12
Fotoğraf 1.2. Fırtına Deresi'nin Oluşturmuş Olduğu Delta ve Ardeşen Yerleşmesi.....	15
Fotoğraf 1.3. Fırtına Vadisi'nden Görünüm.....	35
Fotoğraf 1.4. Dolana Deresi'nden Bir Görünüm.	38
Fotoğraf 1.5. Işıklı Mahallesinden ve Mahallenin Doğusunda Yer Alan Gare Deresinden Bir Görünüm	39
Fotoğraf 1.6. Fırtına Vadisi Boyunca Biriken Alüvyal Topraklar.	40
Fotoğraf 1.7. Beyaz Çiçekli Orman Gülü	44
Fotoğraf 1.8. Fırtına Deresi Vadisindeki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm.....	45
Fotoğraf 2.2. Ardeşen'in Kuzey Mahallelerinde Topoğrafik Şartlar Nedeniyle Yerleşme Dağınık Doku Kazanmıştır.	79
Fotoğraf 2.3. Ardeşen'e Bağlı Fırtına Mahallesi.	81
Fotoğraf 2.4. Ahşap yapı kültürünü sergilemek amacıyla Fırtına Deresi Rekreasyon Alanında Sergilenen Serender.	83
Fotoğraf 2.5. İnşaatı Devam Eden- Ara Verilen Estetik Açından Hoş Olmayan Yapılar.	83
Fotoğraf 2.6. Işıklı Mahallesinde Bulunan ve Betonarme Şekilde İnşaa Edilen ÇAYKUR Fabrikası.	84
Fotoğraf 2.7. Deniz Mahallesinde İnşaa Edilmiş Olan Çok Katlı Yapılar.	84
Fotoğraf 2.8. Atatürk Caddesi (Ardeşen İlçe Merkezinin En Uzun Caddesi).....	90
Fotoğraf 2.9. Kağıthane Sadabat Caddesi.	90
Fotoğraf 2.10. Fırtına Deresi Kenarında Kurulmuş Sanayi Sitesinin Elmalık Mahallesinden Görünümü.....	92
Fotoğraf 2.11. Işıklı Mahallesi'nde Yer Alan ÇAYKUR'a Ait Çay Fabrikası.....	92
Fotoğraf 2.12. Özel Bir Çay Fabrikası Olan Şifa Çay İşletmesi.	93
Fotoğraf 2.13. Ardeşen Belediyesi Sosyal Tesisleri.	94
Fotoğraf 3.1. Cumhuriyet Mahallesinde Konumlandırılan Ardeşen Kaymakamlığı.....	98
Fotoğraf 3.2. Ardeşen Sosyal Güvenlik Kurumu'na Ait Bir Görüntü.....	99

Fotoğraf 3.3. Yöresel Ürünlerin Satıldığı Şarküteri.....	104
Fotoğraf 3.4. Ardeşen 21 Nolu Minibüsçüler Kooperatifi.....	106
Fotoğraf 3.5. Yapımı 2019 Yılında Tamamlanan Modern Ardeşen Şehirlerarası Otobüs Terminali.....	107
Fotoğraf 3.6. Ardeşen Eski Şehirler Arası Otobüs Terminali.	107
Fotoğraf 3.7. Ardeşen İlçe Merkezinin Kuzeyinden Geçen Karadeniz Sahil Yolu.	108
Fotoğraf 3.8. Ardeşen İlçe Merkezinden Çamlıhemşin'e Bağlanan KöprülÜ Kavşak..	109
Fotoğraf 3.9. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ardeşen Yerleşkesinden Bir Görünüm.	111
Fotoğraf 3.10. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Alparslan Ortaokulundan Görünüm.	111
Fotoğraf 3.11. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Bakır İşleme Kursundan Bir Görünüm.	114
Fotoğraf 3.12. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Ahşap Boyama Kursundan Bir Görünüm.	114
Fotoğraf 3.13. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Sepet Örücülüğü Kursundan Bir Görünüm.....	115
Fotoğraf 3.14. Ardeşen ASO Öğretmen Evi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi.....	115
Fotoğraf 3.15. Kaçkar Devlet Hastanesi.	117
Fotoğraf 3.16. Fırtına Deresi Üzerinde Yer Alan Rekreasyon ve Rafting Eğitim Alanı.	118
Fotoğraf 3.17. Fırtına Deresi Üzerinde Zipline Etkinliği Yapan Bir Turist.	119
Fotoğraf 3.18. Ardeşen İlçe Merkezi Girişinde Yer Alan Atmaca Heykeli.	120
Fotoğraf 3.19. Işıklı Mahallesinde Yer Alan Tarihi Işıklı Merkez Cami.	120
Fotoğraf 3.20. Ekşioğlu (Kavaklıdere) Cami ve Bahçesinde Yer Alan Mezarlar.....	121
Fotoğraf 3.21. Elmalık Mahallesinden Fırtına ve Deniz Mahallerindeki Çok Katlı Yapıların Görünümü.....	122
Fotoğraf 3.22. Yeni Mahallesi Atatürk Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir İnşaatın Temel Görüntüsü.....	123

Fotoğraf 3.23. Ekonomik Ömrünü Tamamlamış, Tamir Edilmesini Bekletilen Askeri Araçlar.....	125
Fotoğraf 3.24. Ardeşen Sanayi Sitesinden Bir Görünüm.	126
Fotoğraf 3.25. Özel Çay Fabrikasına Ait İşlenmek Olan Çayların Bir Görünümü	128
Fotoğraf 3.26. Işıklı ve Ardeşen’de Bulunan ÇAYKUR’a Ait Çay Fabrikaları.	128
Fotoğraf 3.27. Ardeşen’de Yer Alan Özel Çay Fabrikaları.	129
Fotoğraf 3.28. ASİLSAN Silah Fabrikası.	130
Fotoğraf 3.29. Yamaçta Kurulmuş ve Gençleştirme Yapılmış Çay Bahçesi	133
Fotoğraf 3.30. Elmalık Mahallesinde Yapılan 3. Çay Hasadı.....	134
Fotoğraf 3.31. ÇAYKUR’a Ait Çay Alım Yeri.....	135
Fotoğraf 3.32. Evlerin Bahçesinde Kurulmuş Olan Çay Bahçesi.....	136
Fotoğraf 3.33. Heyelan Sonucu Zarar Gören Çay Bahçeleri.....	137
Fotoğraf 3.34. Kivi Bahçesinden Bir Görünüm.....	138
Fotoğraf 3.35. Ağaçların Yüksek Olmasından Dolayı Meyveleri Uzun Bir Çubuk Ucuna Takılmış Küçük Bir Sepet Aracılığıyla Toplanmaktadır.	139
Fotoğraf 3.36. Çay Yaprığındaki Ricania Simulans ve Lavraları	140
Fotoğraf 3.37. Bitki Üzerinde Yer Alan Ricania Simulans)	141
Fotoğraf 3.38. <i>Ricania Simulans’ın</i> Mandalına Ağacının Yaprığına Vermiş Olduğu Zarar.	141
Fotoğraf 3.39. Üretimi Sonrası Satışa Sunulmuş Ballar.....	142
Fotoğraf 3.40. Ardeşen Balıkçı Barınağı.	143
Fotoğraf 3.41. Balıkçı Tezgâhında Yer Alan Tatlı Su ve Deniz Balıkları.	143
Fotoğraf 3.42. Sezonu Haricinde Tüketilebilmesi İçin Salamurası Yapılmış Hamsi. ..	144
Fotoğraf 5.1. Dolana Deresinde Akarsuyun Taşımış Olduğu Malzemenin Kaldırma Çalışmaları.....	153

KISALTMALAR ve SİMGELER DİZİNİ

%	: Yüzde
°C	: Derece
Da	: Dekar
DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DSİ	: Devlet Su İşleri
Ha	: Hektar
km	: Kilometre
km²	: Kilometrekare
m.	: Metre
Max.	: Maksimum
Mb.	: Milibar
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
mm.	: Milimetre
N	: Kuzey
NE	: Kuzeydoğu
NW	: Kuzeybatı
Ort.	: Ortalama
S	: Güney
SE	: Güneydoğu
Sıc.	: Sıcaklık
Sn.	: Saniye
SW	: Güneybatı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
W	: Batı
YOGT	: Yıllık Ortalama Günlük Trafik

ÖNSÖZ

Ardeşen İlçe Merkezi'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Kentsel Fonksiyonları adlı bu çalışma Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşerî ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır ve birinci bölümünde Ardeşen ilçe merkezinin fiziki coğrafya özellikleri, ikinci bölümde beşeri coğrafya özellikleri, üçüncü bölümde Ardeşen ilçe merkezinin ekonomik fonksiyonları, dördüncü bölümde planlama ve başlıca planlama özellikleri ile beşinci bölümde ise Ardeşen ilçe merkezinde gelişmeyi güçleştiren faktörler ve bu faktörlere ait çözüm önerileri ele alınmıştır.

Çalışmamın her aşamasında bilgi ve yardımlarını esirgemeyen, tezin bu aşamaya gelmesinde bilgi ve birikim ve yönlendirmesiyle bana yol göstermiş sayın hocam Prof. Dr. Kenan ARINÇ' a teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimim dönemimde coğrafya bilgi birikimi bakımından emekleri geçmiş ve en önemlisi de coğrafya sevgisini kazanmamda öncülük etmiş kıymetli hocalarım Prof. Dr. Saliha KODAY, Prof. Dr. Zeki KODAY, Prof. Dr. Mehmet ZAMAN, Prof. Dr. İbrahim KOPAR, Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR'e, Doç. Dr. Günay KAYA'ya, Doç. Dr. Salih BİRİNCİ, Dr. Öğretim Üyesi Çağlar Kıvanç KAYMAZ, Dr. Öğretim Üyesi Çağlar ÇAKIR ve Dr. Öğretim Üyesi Yusuf KIZILKAN' a dört yıllık üniversite hayatım boyunca kazandırdıkları için tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Çalışma aşamasında tüm kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belge almamda her türlü kolaylığı sağlayan başta Ardeşen eski kaymakamı Emrah YILMAZ'a, Ardeşen belediyesi başkanlığı ve tüm çalışanlarına, oldukça misafirperver olan kıymetli Ardeşenlilere teşekkür ederim. Ayrıca Ardeşen'de yaşayan arazi çalışmalarım bana desteklerini sağlayan Şenol DEMİRATA, Mehmet DEMİRATA ve kıymetli ailesine, Meryem MEMOĞLU ve kıymetli ailesine teşekkür ederim. Çalışma süresince fikirlerinden faydalandığım arkadaşlarım Aykut CAMCI'ya, Emine YILMAZ AKÇAÖZOĞLU'na ve Sinan DENİZ'e ayrıca teşekkür ederim.

Yetişmemde emeği geçen her koşulda yanımda olan kıymetli aileme ve bu çalışma sürecinde desteğini esirgemeyen eşime teşekkür ederim.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

A. Amaç ve Yöntem

Bilim tarihi incelendiğinde her bilim dalının, belirli gelişim aşamalarından geçerek, belirli bir düzeye ulaştığı görülür. Bu gelişim içerisinde, çağdaş bilim disiplinlerinin hedeflerinden biri de ulaşılan bilgi düzeyinin, günlük hayata yansıtılması ve uygulanmasıdır (Arınç, 2001: 8).

“Ardeşen İlçe Merkezi’nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Kentsel Fonksiyonları” adlı bu çalışma coğrafyanın prensipleri doğrultusunda ele alınmış olup fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyası ile kentsel gelişimi hakkında kaynak teşkil etmesi için hazırlanmıştır. Öyle ki, bir yerleşim yeri hakkında yapılan kent çalışması sayesinde elde edilen bilgiler, beşerî ve ekonomik planlamaların daha doğru yapılmasını sağlamaktadır. Araştırma sahasının coğrafi bakış açısıyla çok yönlü değerlendirilmesi, potansiyellerin ortaya çıkarılması amacıyla bu çalışma ortaya konulmuştur. Bu yapılan bu çalışma ile coğrafya literatürüne katkı sunulacağı düşünülmektedir.

Arazi çalışmaları esnasında mülakat çalışmaları yapılmıştır. Farklı yaş gruplarından, farklı iş kollarında faaliyette bulunan insanlarla yapılan mülakat sonucunda elde edilen bilgiler irdelenmiştir. Araştırma sahasına farklı mevsimlerde ziyaretler gerçekleştirilmiş, çeşitli gözlemlerde bulunulmuştur.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, doğal çevre özellikleri ele alınmıştır. Ardeşen’in coğrafi konum özelliklerinden, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı incelendikten sonra iklim, toprak, hidrografi ve bitki örtüsü özellikleri incelenmiştir. İkinci bölümünde nüfus özellikleri, yerleşme özellikle ve arazi kullanışı özellikleri irdelenmiştir. Üçüncü bölümünde ise ekonomik coğrafya incelenmiştir. Dördüncü bölümde, planlama, yerleşme planlamaları, altyapı durumu ve sorunları ele alınmış olup beşinci bölümde ise gelişmeyi güçlendiren faktörler ve çözüm önerileri sunulularak çalışma SWOT analizi ve sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Araştırma sahasıyla ilgili veri toplama aşamasında hangi kurumlardan ne tür veriler

alınacağı planlanmıştır. Rize Valiliği, Rize İl Özel İdare Kurumu, Tarım ve Orman Bakanlığı, Rize Meteoroloji Müdürlüğü, Ardeşen Kaymakamlığı, Ardeşen Belediyesi, Ardeşen Ticaret Odası, Ardeşen Milli Eğitim Müdürlüğü, Rize İl Sağlık Müdürlüğü ve Ardeşen İlçe Sağlık Müdürlüğü'ne çalışmada kullanılacak veriler için ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlardan veriler talep edilmiş ve elde edilen veriler titizlikle incelenip ilgili konularda kullanılmıştır.

Sahanın iklim özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla Rize Meteoroloji Müdürlüğü'nden Rize ili, Ardeşen ve Pazar ilçelerinin meteorolojik verilerinden faydalanılmıştır. Ardeşen İlçe Merkezi'nin iklimini daha iyi yansıtmak amacıyla Rize ve Pazar meteoroloji istasyonlarına ait veriler değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin Microsoft Office aracılığıyla tablolaştırma işlemleri yapılmıştır. Sahanın su varlığına ilişkin veriler Devlet Su İşlerinden, doğal bitki örtüsünün yayılışı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden yetiştirilen tarım ürünleri ve hayvancılık hakkında istatistiksel veriler alınmıştır.

Araştırma sahasının nüfus bilgisi Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileriyle hazırlanmıştır. Ayrıca geçmiş dönem ve güncel fotoğrafları için Ardeşen Kaymakamlığının fotoğraf arşivinden de yararlanılmıştır. Çalışmada Harita Genel Müdürlüğü'nün 1/25000 ölçekli F45c2 ve F46d1 paftalarından ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün 1/100000 ölçekli F45 ve F46 jeoloji haritasından faydalanılmıştır. Haritalar ArcGIS ArcMAP 10.4.1 ve Global Mapper gibi Coğrafi Bilgi Sistemleri yazılımlarıyla oluşturulmuştur. Çalışma sahası hakkında daha önce yazılmış kaynaklara erişebilmek için literatür taramaları yapılmış ve konusuna göre arşivlenerek kullanılmak üzere saklanmıştır. Elde edilen veriler detaylı şekilde incelenmiştir. Ardeşen ilçe merkeziyle alakalı geçmişten günümüze yapılmış haber kayıtları araştırılmış; habere konu olan heyelan, sel, sosyal ve ekonomik olaylar gözden geçirilmiştir.

Farklı mevsimlerde beş kez arazi çalışması ile çalışma sahasında tüm mahallelere gidilmiş ve gözlemler yapılmıştır. Bu arazi çalışmalarında kentsel fonksiyonların tespit edilmesi amacıyla arazi gözlemleri ve incelemeleri yapılmış, fotoğraf ve video çekimleri gerçekleştirilmiş, resmî kurumlardan eksik kalan veriler temin edilmiş, özel ve kamuya ait işletmeler ziyaret edilmiştir.

B. Temel Problemler ve Sınırlandırıcı Faktörler

Bir yerleşmenin gelişmesinde fiziki ve beşeri faktörlerin rolü önemlidir. Kıyı şeridi ile dağlık alan arasında kalan Ardeşen ilçe merkezi, güneyinde kalan Kaçkar Dağları'nın ve tarım arazilerinin etkisiyle Karadeniz kıyısı boyunca yayılış göstermiştir. Arazi yapısının engebeli oluşu, tarım arazilerinin ve ulaşım yollarının bu engebeli araziler üzerinde yer alması gelişmeyi sınırlandıran temel problemler arasındadır.

Ardeşen ilçe merkezinin gelişmesini sınırlandırıcı faktörlerimden birisi coğrafi yapısı olmuştur. İlçe merkezinin Karadeniz kıyısı boyunca, akarsu vadisinin alçak kesimlerinde yer yer dolgu malzemesi üzerinde yer alması ve olası doğal afet hadiselerinde yerleşim yerlerinin tehdit altında olması Ardeşen ilçesi için geleceğe yönelik bir tehlike olarak görülmektedir.

Kentsel alanların yayılışını sınırlandıran bir faktörde orman örtüsüdür. Ormanların varlığı ve eğimli yüzeylere sahip oluşu şehrsel gelişimi kısıtlamıştır. Dağlık alanlarda şahsi parsellerde yapılan mesken ve eklentilerine ulaşım ortam şartlarından dolayı kısıtlı kalmıştır. Bazı yerlerde eşyalar ilkel biçimde hazırlanmış teleferikle taşınmaktadır. Ardeşen ilçe merkezinde göç olaylarının fazla olması da gelişimi kısıtlamıştır. Bir yerleşme de nitelikli nüfusun azlığı ticaretten eğitime, sanayiden turizme varana kadar birçok sektör etkilemektedir.

Çay tarımı haricindeki diğer tarımsal faaliyetlerde yaşanan biyolojik ve lojistik sorunlar şehirde tarımsal üretimin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Sanayi faaliyetlerinin, küçük sanayi sitesi bünyesinde yer alan işletmelerle yürütülmesi, ilçede çay sanayi haricinde büyük sanayi faaliyetlerinin kısıtlı olması Ardeşen ilçe merkezinin gelişmesini etkileyen temel problemler arasındadır.

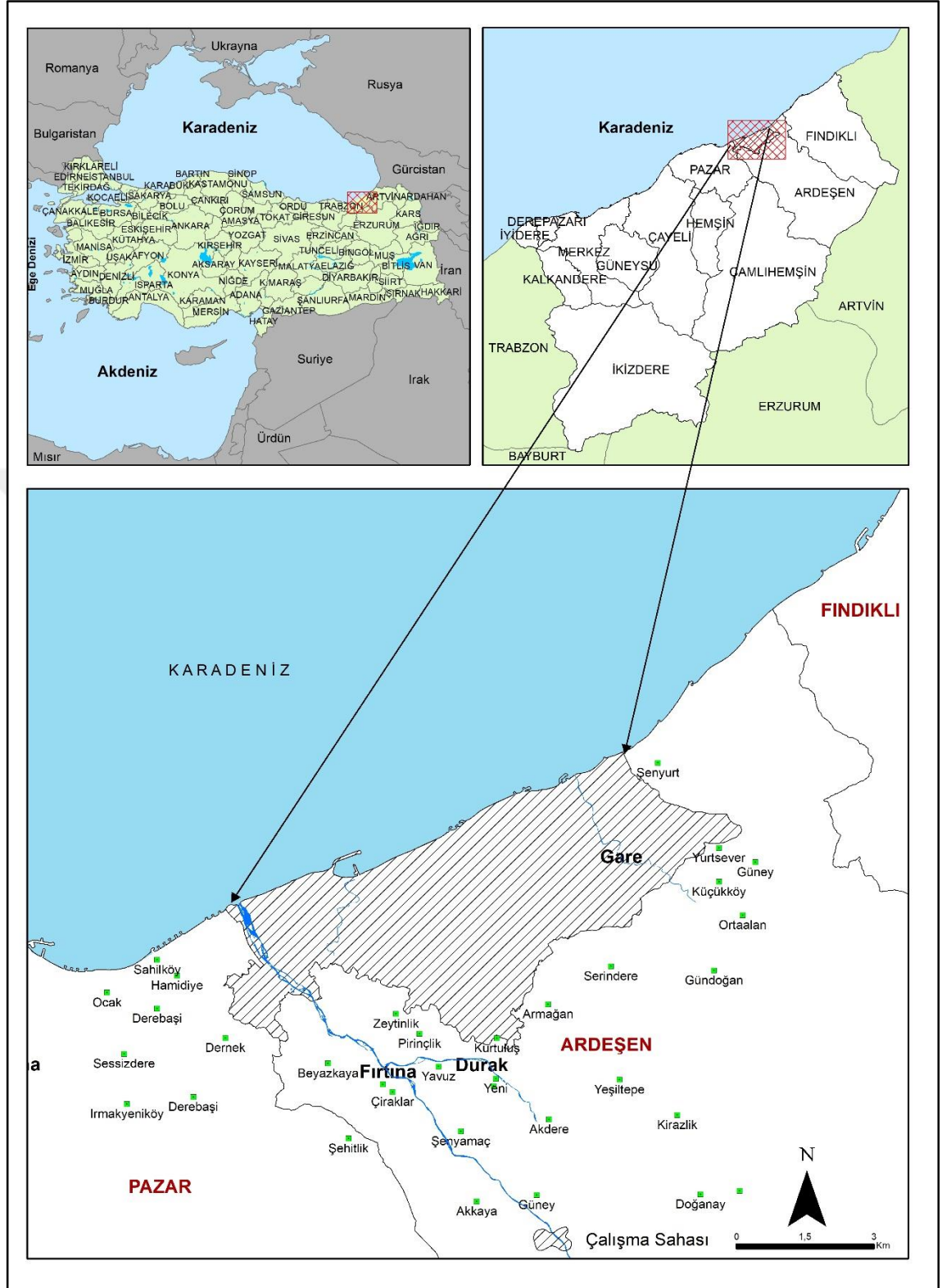
II. KONUMU, SINIRLARI VE ÖZELLİKLERİ

Ardeşen ilçe merkezi, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. İdari bakımdan Rize iline bağlı olup, il merkezine 48 km uzaklıktadır. Ardeşen ilçe merkezinin batısında Pazar ilçesine bağlı Hamidiye köyü, doğusunda Şenyurt köyü, güneyinde Ardeşen'e bağlı olan batıdan doğuya doğru sırasıyla Beyazkaya, Zeytinlik, Pirinçlik, Kurtuluş, Armağan, Serindere, Küçükköy ve Yurtsever

köyleri bulunmaktadır. Kuzeyinde ise tamamıyla Karadeniz tarafından sınırlandırılmaktadır. Ardeşen ilçe merkezi, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü'nden alınan mahalle sınırı verilerine göre 3158 ha. yüz ölçümüne sahiptir (Harita 1.1).

Ardeşen ilçe merkezinde yükselti kuzeyden güneye doğru gidildikçe artmaktadır. Güneyinde Kaçkar Dağları (3932m) önemli yer tutmaktadır. Davlı Tepe (211m), Okurdile Tepe (314m), Dava Tepe (558m), Çürükgöl Tepe (674m), İsina Tepesi (768m) araştırma sahasının güneyinde yer almaktadır (Harita 1.2.). Araştırma sahası genel olarak engebeli bir arazi yapısına sahip olmakla birlikte sahil kesimi nispeten düz bir alan olarak nitelendirilebilir.

Harita 1.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Lokasyon Haritası.

Araştırma sahasının da içinde bulunduğu Fırtına Deresi Havzası deniz seviyesinden 3000 m'den fazla yükseltiye kadar uzanan büyük bir kısmı dağlık, eğimli, engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Yoğun bir drenaj ağına sahip olan havzada arazilerin büyük çoğunluğu küçük dereler tarafından parçalanmıştır. Farklı özellikteki bu morfolojik yapı kısa mesafelerde dahi değişik iklimatik, biyotik, ekonomik ve sosyo-kültürel yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Yüksek vd. 2017:2).

Bölgenin akarsuları, genellikle iyi beslenmelerine rağmen düzensiz akımlı sellere benzetilebilir. Bu durum, beslenme sahalarının dağlık araziden geçmesi ile açıklanabilir (Arınç, 2014: 201). Araştırma sahasında Fırtına Deresi, Dolana Deresi, Karanlık Dere, Issız Dere, Siyah Dere, Konak Deresi, Yeniyol Deresi, Ardeşen Deresi ve Gare Deresi başta olmak üzere geçici akarsularla ve kaynaklarıyla birlikte çok sık bir akarsu şebekesi bulunmaktadır. Kaynak sularının bol olmasına rağmen sıcak su kaynağı bulunmamaktadır. Araştırma sahasında yer alan Fırtına Deresi'nin toplam uzunluğu 68 km'dir. Kaçkarlardan inen birkaç kolun (Hunut Dağı'ndan Büyükdere, Kaçkar'lardan (3932m) Kavran Deresi, Durak, Tunca ve Kaçkar dereleri) arka arkaya birleşmesinden meydana gelen, ortalama debisi 28.4 m³/sn olan, adından da anlaşılacağı üzere hızlı bir akışa sahip ve bu sebeple kıyıda daha geniş, kum ve çakılla dolu bir delta oluşturmuştur (Zaman, 2007: 71-72; Harita 1.2).

Araştırma sahası genel olarak Doğu Karadeniz'in tipik toprak karakteristiğini yansıtmaktadır. Arazideki gözlemler sonucu ilçe merkezinin güneyinde dağlık arazide kırmızı sarı podzolik topraklar ve Fırtına vadisinde ise alüvyon topraklar yer almaktadır.

Ardeşen ilçe merkezi, yıllık yağış ve nem miktarının fazla olmasına rağmen gelişmeye elverişli bir konumdadır. Tarımsal arazileri yetersiz olan Ardeşen ilçe merkezi, 1938 yılına kadar küçük bir kasaba niteliği taşımaktaydı. Yerleşmeden nemli ve bol yağışlı bir iklim, işsizlik, geçim sıkıntısı, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel nedenlerle birlikte yoğun göçler meydana gelmekteydi. Yöre halkı 1917 Bolşevik İhtilali öncesine kadar mevsimlik işçi olarak Rusya ve Gürcistan gibi ülkelere gitmekteydi. Bu sınırların ihtilaf sonrasında kapanmasıyla önemli bir ekonomik belirsizlik başlamış işsiz kalan erkek nüfus Türkiye'nin çeşitli yörelerinde fırıncılık, inşaat işçiliği ve denizcilik, gurbetçilik gibi çeşitli işlerde çalışmak amacıyla göç etmiştir. Hatta bu yıllarda ekonomik sıkıntı nedeniyle Ardeşen'in yerinin bile değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Çay tarımının

başlaması ve 1938 yılında ilk kez el imalatı çayların üretilmesi Ardeşen için ekonomik devrim niteliği taşımıştır. Çay tarımına dayalı gelişme nedeniyle ilçede ikisi kamu sektörüne ve 13 adet özel sektörlere ait çay fabrikaları faaliyete geçmiş, artan istihdam nedeniyle de göç olayları azalmış ve yerleşme nüfus olarak şehir niteliği kazanacak ölçüde gelişmiştir (Arınç, 2014: 262).

“Ardeşen’deki ilk yerleşim, kıyı gerisinde, dağlık alanlarda başlamıştır ve Ardeşen, tarihi boyunca Medler, Persler, Pontus, Roma-Bizans, Trabzon Rum İmparatorluğu, Selçuklu ile Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altında kalmıştır. Bölgenin idarî ve ekonomik açıdan gelişmesi ancak Osmanlı idaresinin son dönemlerinde mümkün olmuştur” (Saraç, 2010: 1; Bilgin, 1977: 23’den naklen.).

Ardeşen 1906 yılında nahiye yapılarak Atina (Pazar) Kazasına bağlanmış, 1953 yılında kendi adını taşıyan ilçenin merkezi konumuna yükseltilmiştir Nüfus ve ekonomik bakımdan gelişmesi bu tarihten itibaren sağlanmıştır (Saraç, 2010: 2). Ardeşen İlçe merkezinin nüfusu 2020 yılı Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 30577 kişi olarak belirlenmiştir. Tarıma dayalı olarak ekonomik faaliyetlerini sürdüren yöre halkı geçimini, çay ve turuncgil tarımına dayalı olarak sürdürmektedir. Bunların yanında büyükbaş hayvancılık, arıcılık ve balıkçılık faaliyetleri geçim kaynaklarını destekleyen ek bir uğraşı olarak yapılmaktadır.

III. ARAŞTIRMA SAHASINDA DAHA ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışma alanında (Korkmaz ve Gedik, 1988) ve (Gedik ve diğerleri, 1992) tarafından detaylı jeolojik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Rize Fındıklı-Çamlıhemşin arasında kalan bölgenin jeolojisi incelenmiş ve altı formasyona ayrılmıştır.

Geoffroy (1960), “Çayeli, Pazar ve Ardeşen Bölgelerinin Jeolojisi ve Maden Yatakları”. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün raporunda sahanın jeolojik yapısı ve madenleri incelenmiştir.

Trabzon, H.E. (2002.), “Rize İli Ardeşen ve Pazar İlçelerinde Kivi Yetiştiren Tarım İşletmelerinde Kivi ve Çay Üretim Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında kivi ve çay üretiminin ekonomik getirisi analiz edilmiştir.

Solmaz, O. (2002), “1970-2000 Yılları Arasında Ardeşen-Hopa Arasında Kıyı Kullanımındaki Değişiklikler” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Ardeşen-Hopa arasındaki kıyı şeridinde de kıyı kullanımı ve planlaması konusundaki yanlış uygulamalardan kaynaklanan problemlere değinmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Yalçın, A. (2005), “Ardeşen (Rize) Yöresinin Heyelan Duyarlılığı Açısından İncelenmesi” tez çalışmasında, çalışma sahası heyelan duyarlılığı açısından incelenmiştir.

Saraç, H. (2010), “XIX. Yüzyıl Sonları ve XX. Yüzyıl Başlarında Ardeşen Nahiyesi” adlı çalışmasında, o döneme ait idari ve sosyal yapıyı inceleyerek bölgenin tarihinin araştırılmasına katkı sağlamıştır.

Bostan, M.H. (2002), “XV ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat” adlı kitabında Trabzon sancağı ve bu sancağa bağlı kaza ve nahiyelerinin bütün cepheleriyle sosyal ve iktisadi hayatları araştırılmıştır.

Koday, S. (2000), “Türkiye Çay Tarım Alanlarının Dağılışı ve Çay Üretimimizdeki Gelişmeler” adlı makalesinde Rize, Trabzon, Ordu, Giresun ve Artvin ilerinin çay tarım alanlarını ve çay tarımının yetiştirme koşullarını incelemiştir.

Goloğlu, M. (1973) “Anadolu’da Milli Devlet Pontus” adlı makale çalışmasında Pontus meselesinin ortaya çıkışı ve alınan tedbirler ele alınmıştır.

Tandoğan, A. (1968), “Çayeli-Pazar Yöresinin Fiziki Coğrafyası” adlı makalesinde yörenin fiziki özelliklerini analiz etmiştir.

Yüksek, T. ve Kurdoğlu, O. (2017), “Fırtına Havzası Doğal Kaynak Sorunları ve Çözüme İlişkin Değerlendirmeler” adlı çalışmada Fırtına Havzası doğal kaynak yönetim sorunlarını ortaya koymuşlar ve bu sorunların çözümüne yönelik stratejiler oluşturmak ve değerlendirmeler yapmak gerektiğini vurgulamışlardır.

Tarkan, M.T. 1973 yılında “Rize- Hopa Yöresi Coğrafi Etüdü” çalışmasında Rize ve Hopa Arasında kalan alanın fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerine değinmiştir.

Çavuş, A. (2016) “Rize İlinde Sanayi” adlı çalışmayı ortaya koymuş ve sanayiyle ilgili gelişmeleri mevcut durumu ortaya koymuştur.

Karakuzulu, Z. (2003). “Doğu Karadeniz Bölümü’nün Topoğrafya

Özelliklerinden Kaynaklanan Nüfus Dağılışı Sorunu” adlı çalışmasında fiziki ortam özelliklerinin Nüfusun dağılışı işlemiş ve sorunları dile getirmiştir.

Bekdemir, Ü. (2007) “Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun Hopa Arası)” adlı çalışmasında Samsun ve Hopa arasında kalan şehirlerin beşeri ve fiziki durumunu ele almıştır.

Arınç, K. (2019) “Doğal, Beşerî, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri” adlı çalışmasında bölgenin fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerini detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Koday, Z. (2014) “ Fındıklı İlçesinin Coğrafyası” adlı eserinde Rize’nin Fındıklı ilçesine ait fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerini incelemiş, Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı yerleşmeleri için önem arz eden bir çalışmadır.

Zaman, M. (2018) “Doğu Karadeniz Bölümü Sahil Yöresindeki Kırsal Yerleşmeler ve Özellikleri” adlı makale çalışmasında kırsal yerleşmelerin dağılışı özelliklerini ve yerleşme dokularını ele almıştır. Yerleşme şekilleri ve dağılışı etkili olan faktörleri belirten çalışma sahil yöresinde sürekli veya dönemlik kır yerleşmelerinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri belirtmiştir.

Badoğlu, G. (2019) “Fırtına Deresi (Rize) Havzasında Ekoturizm” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında havzasının fiziki özelliklerinden bahsetmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde havzasının ekoturizm potansiyeli ele alınmıştır. Sahanın detaylı SWOT analiziyle güçlü-zayıf yönleriyle fırsat ve tehditleri belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL ÇEVRE

1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

Yeryüzü şekilleri, iç ve dış kuvvetlerle birlikte jeolojik yapının bir neticesi olarak belirir. Yüzey şekillerinin açıklamaları yapılırken bu faktörleri dikkate almak gerekir. Bu sebepten, tespit edilen yeryüzü şekillerini açıklamadan önce çalışma sahasının jeolojik yapısını gözden geçirmek faydalı olacaktır (Tandoğan 1968:208).

Doğu Karadeniz dağlarının jeolojik yapısı, tabandaki metamorfik serilerin ve granitlerin üstünde kalınlığı 2000 m.'yi geçen volkanit ve sedimentlerin birbirlerini takip ettikleri bir seri halindedir. Bu serinin stratigrafik yaşı Jura'nın en alt kesimlerinden en genç Tersiyer'e uzanmaktadır. Çoğunlukla denizin altında püskürmüş olan bazalt, dasit ve andezit gibi volkanitler; denizin sığ kesimleri şartları etkisinde çökelmiş sedimentlerle kenetlenmişlerdir (Kronberg, 1970: 57).

Çalışma sahası içinde en eski birimleri üst Kretase yaşındaki birimler oluşturmaktadır. Bunları kesen Tersiyer yaşlı granit, Miyosen- Pliyosen çökelleri ve Kuvaterner alüvyonları çalışma sahasının birimlerini oluşturmaktadır. Volkanizma Üst Kretase boyunca aktif rol oynamış bazik ve asitik akıntılar birbirini takip ederek devam etmiştir. Çalışma sahasının en eski birimi olarak gözlenen üst Kretase yaşlı seriler alttan üste doğru üst bazik seri ve üst dasitik serilerdir. Neojen devri arazileri Pazar- Ardeşen arasında sahile yakın kesimlerde bariz bir taban konglomerası ile başlamaktadır (Pehlivan, 1971:5-6).

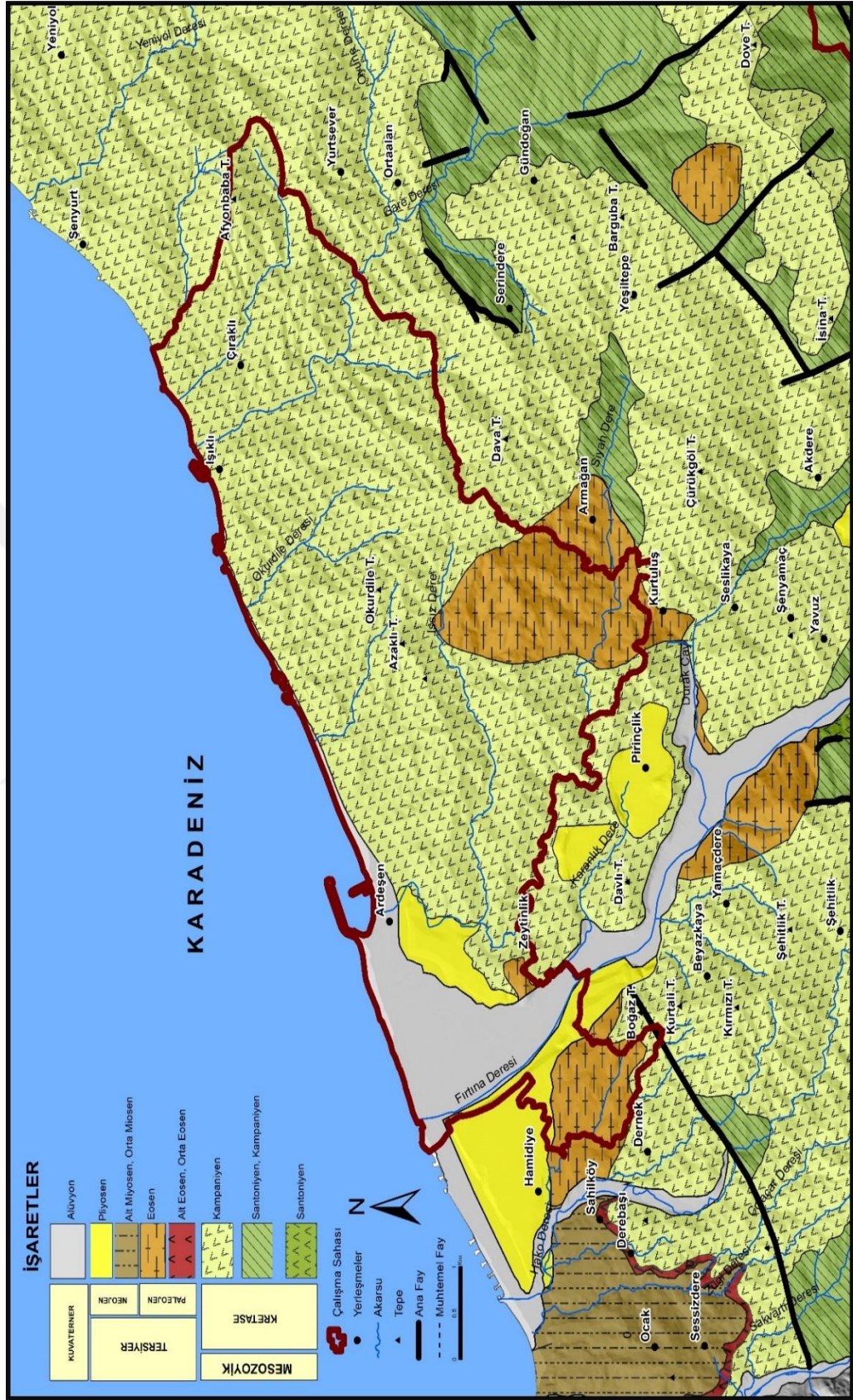
Kuvaternerde oluşmuş araziler kıyı kesimlerinde ve büyük akarsuların vadi tabanlarında görülmektedir. Fırtına deresinin sol yamacında Pleyistosen kıyı ovası veya eski deltanın bir parçası olması ihtimalini hatırlatan çakıl ve kumlardan oluşan yaklaşık 50 m. yüksekliğinde bir taraça teşkil eden eski alüvyonlar yer almaktadır (Tandoğan, 1968:212; Fotoğraf 1.1.)

Araştırma sahası içerisinde kalan bölgenin jeolojisinin incelenmesiyle bu saha altı formasyona ayrılmıştır (Yalçın, 2005: 19). Bu formasyonlar, Hemşindere, Rize, Kaplıca, Melyat, Pazar ve Hamidiye formasyonlarıdır. Ardeşen ilçe merkezinin büyük bir kısmını

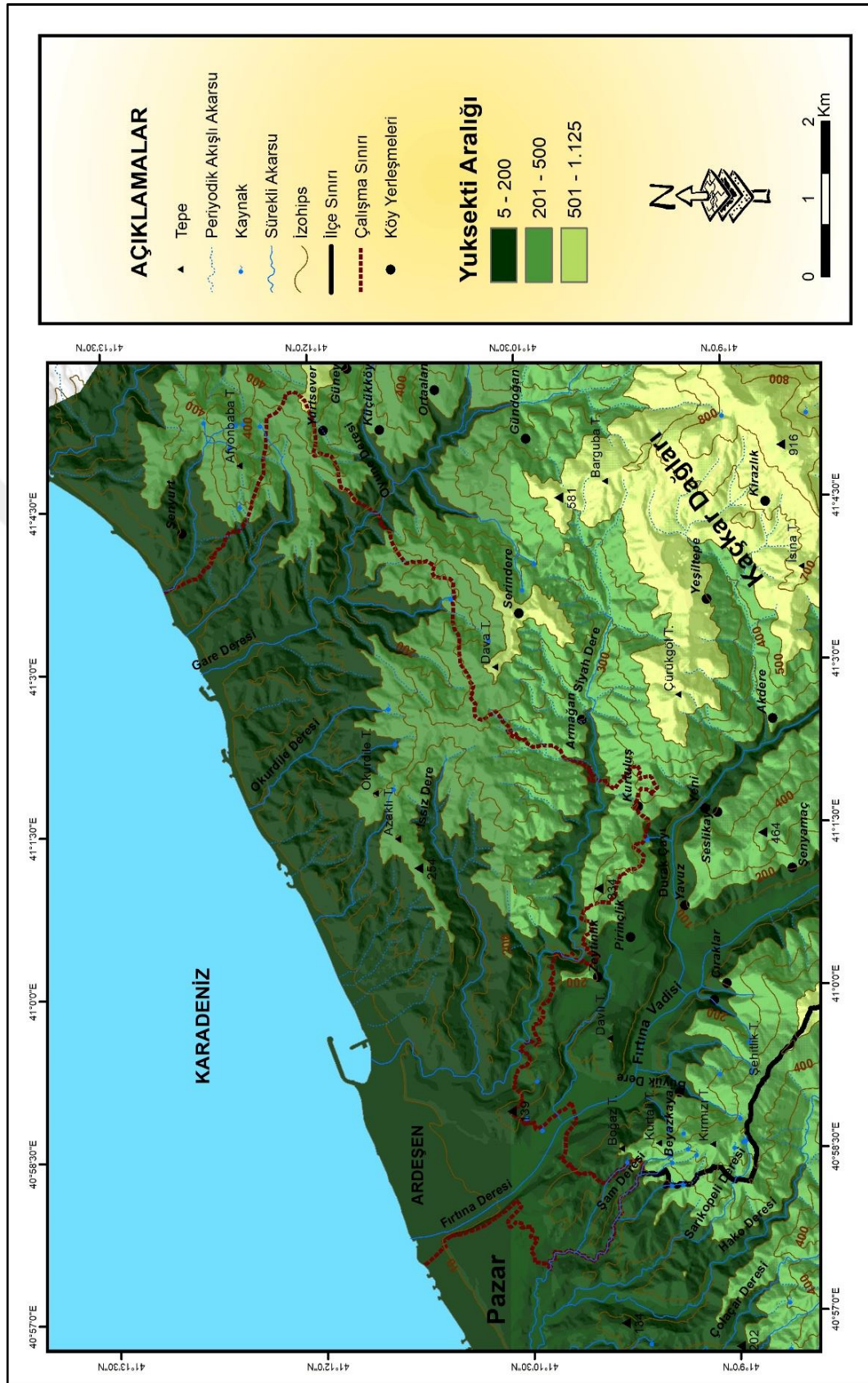
jeolojik yapısını Hemşindere formasyonu oluşturmaktadır. Elmalık mahallesinin kurulduğu kısımda da Hamidiye formasyonu yer almaktadır. Yoğun orman ve yerleşmelerle kaplı olması formasyonların görülmesini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden genellikle yol yarmaları üzerinden formasyonlar görülebilmektedir.

Fotoğraf 1.1. Ardeşen- Çamlıhemşin Karayolu Boyunca Görülen Pliyo- Kuvaterner Yaşlı Dolgular (Fırtına Vadisi).

Harita 1.3. Ardeşen İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeoloji Haritası (Kaynak: MTA)

Harita 1.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Fiziki Haritası.

Çalışma alanında kalan Fırtına Deresinin sahil kesimini düz ve düze yakın alanlar oluşturmaktadır. Bu düz ve düze yakın alanlarda derenin taşımış olduğu kayaçların zamanla parçalanmasıyla oluşmuş çakıl, kum, alüvyal malzeme gibi birikintiler mevcuttur. Fırtına Deresi'nin denize yakın kısımlarında eski bataklık alanlar da mevcuttur.

Araştırma sahası, çok engebeli bir topoğrafyaya sahip olması ve sahada nemli iklim şartlarının hâkim olması nedeniyle jeomorfolojik özellikler bakımından ülkemizin en arızalı arazilerinin başında gelmektedir. Bunun sonucunda da yörede sık sık heyelan ve kaya düşmesi gibi kütle hareketleri meydana gelmektedir. Yamaç, sırt, vadi ve dağlık alanlardan ibaret olan sahada insan faaliyetleri büyük ölçüde sınırlanmaktadır (Koday, 2014: 6).

Fotoğraf 1.2. Fırtına Deresi'nin Oluşturmuş Olduğu Delta ve Ardeşen Yerleşmesi
(Kaynak: Ardeşen Kaymakamlığı).

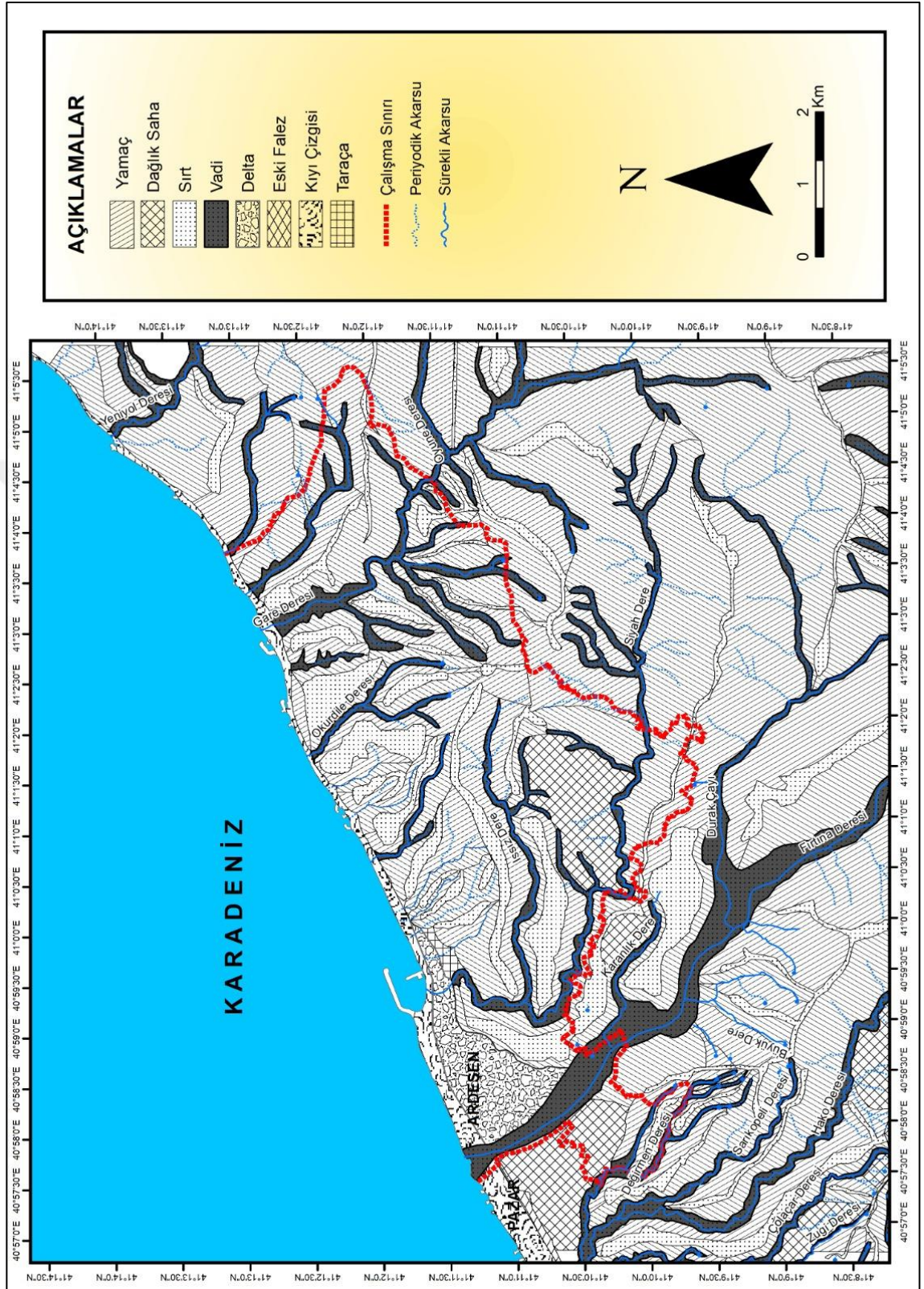
Fırtına deresinin ağız kısmını oluşturan alan, büyük ölçüde Fırtına deresi deltasından oluşur. Kıyıda etken ve süreçlerin faaliyetleri nedeniyle Fırtına deresi deltası kıyıda belirgin bir çıkıntı oluşturmamıştır. Ardeşen ise Fırtına Deresi'nin oluşturmuş olduğu bu deltanın düzlük alanına kurulmuştur. Deniz altı topografyası kıyıdan itibaren hemen derinleşir ve bu da kıyıda delta gelişimini olumsuz etkiler. Delta

çakıllı ve kumlu bir malzeme içerir ve bu malzeme kendi içinde homojen olmayıp, akarsuyun farklı dönemlerdeki dinamizmini yansıtan bir karakterdedir. Yüksek vadi tabanı eğimine sahip alt havzalarda birikim ancak kıyıya yakın sahalarda gerçekleşmektedir ve biriken malzemeler büyük ölçüde çakıllı ve kumlu depolardır. Genel itibariyle alçak kıyı olarak nitelendirebileceğimiz bu alanlarda yükselti, kıyıdan itibaren kısa mesafede hızla artarak devam eder. Kıyıda, farklı seviyelerde eski deniz yüzeyi ve deltalara karşılık gelen denizel taraçalar yer alır (Bayrakdar, 2006: 62; Harita 1.3; Fotoğraf 1.2).

Çalışma sahasında akarsu vadi tabanı da yer almaktadır. Geniş tabanlı alüvyal vadi kıyı kesimde çok belirgindir. Alüvyal vadi tabanları akarsuların ağız kısmından iç kısımlara doğru daralıp sonlanmaktadır. Özellikle Fırtına Deresi ve kollarının ağız kısmına yaklaştıkları alanlarda örgülü akarsu ağı oluşturur. (Bayrakdar, 2006: 62).

Kıyı kuşakları yerleşme, endüstri, ulaşım kolaylıkları ve rekreasyonel gelişmeler nedeniyle kıyı kuşağındaki yer şekillerinin büyük çapta etkilendiği alanlardır. Buralar hem aşınım hem de birikim süreçlerinin insan eliyle dengelediği, dengelenmek zorunda olduğu yerlerdir. Ardeşen’de Karadeniz kıyı kesimleri denizin 50 m civarı doldurulmasıyla konut, park-rekreasyon alanı ve Karadeniz çevre yolu olarak kullanılmaktadır. Bu durumda antropojen (insan eliyle bozulması) faktörlerin jeomorfolojiye etkisini gözler önüne sermektedir (Erkal ve Taş, 2013: 231).

Ardeşen ilçe merkezinde kıyı bölümünden hemen sonra topoğrafya ani bir şekilde yükselmeye başlamaktadır. Topografyadaki yükseltinin bir anda artması ve akarsular tarafından aşındırılan yüzeylerde tarımsal faaliyetler ve yerleşme oldukça sınırlandırılmıştır. Kıyının hemen gerisinde topoğrafyanın yükselmesi sonucunda vadiler ve yamaçlar ortaya çıkmıştır. Bu yamaçlarda yerleşme ve ulaşım oldukça sınırlı olup, genellikle çay bahçeleri bu yamaçlarda kurulmuştur. Akarsuların yatağını derine doğru aşındırmasıyla birlikte ‘V’ profilli vadiler ortaya çıkmıştır.

Harita 1.5. Ardeşen İlçe Merkezinin Jeomorfoloji Haritası.

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Araştırma sahasının iklim özellikleri Türkiye'nin iklim özelliklerini belirleyen planeter faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Türkiye, kuzeyde yer alan maritim (denizel) polar hava kütlesi ile güneyden sokulan tropikal hava kütesinin etkisi altındadır. Kış döneminde sahaya Sibirya'dan kontinental, Avrupa'nın kuzeybatısından ise maritim polar hava kütlesi sokulmaktadır. Sibirya üzerinden ülkemize sokulan bu hava kütlesi özellikle kış döneminin büyük bir bölümünde Kuzeydoğu Anadolu'nun iç kısmını etkilemektedir. Bu hava kütesinin işgali altındaki Anadolu'da şiddetli soğuk hava şartları hüküm sürer. Antisiklonal rejim nedeniyle depresyonlarda sık sık soğuk hava kütlesi yığılır ve sıcaklık terselmesi yaşanır. Bu duruma bağlı olarak sahada bu mevsimde şiddetli soğuklar hâkimdir. Antisiklonal koşullara bağlı olarak bu mevsimde nadiren kar yağışı görülür. Bu nedenle saha, en az yağışı kış devresinde alır. Karadeniz sahil kuşağı sahaya göre denizel etkilerden dolayı nispeten ılıman geçer. Özellikle kış devresinde Doğu Karadeniz dağlarından kıyı kesime sarkan hava kütleleri adiyabatik olarak ısınmakta ve bu devrelerde fön olayları meydana gelmektedir (Atalay vd. 1985: 34).

Ardeşen ilçe merkezinin iklim özelliklerini ortaya koymak amacıyla ilçedeki meteoroloji istasyonuna ait 1985-1991 dönemini kapsayan 6 yıllık rasat sonuçları kullanılmıştır. Bununla beraber rasat süresinin kısalığı nedeniyle tutulan veriler ilçe merkezinin iklim özelliklerini tam olarak ortaya koyamayacağından Ardeşen'deki istasyonun yaklaşık 10 km batısındaki Pazar ilçesi ve Rize il merkezindeki meteoroloji istasyonlarının 51 yıllık verilerinden de faydalanılmıştır. Ardeşen Meteoroloji İstasyonu, 10 m. yükseltide; Pazar Meteoroloji İstasyonu 78 m. yükseltide kurulmuştur.

1.2.1. Güneşlenme Süresi ve Sıcaklık Şartları

Karadeniz Bölgesi'nin sıcaklık koşulları büyük ölçüde yeryüzü şartlarının ve cephelerin etkisinde şekillenmektedir. Genel olarak Balkanlar üzerinden gelen soğuk hava baskınlarının etkisi Batı Karadeniz kıyılarında daha fazla, Doğu Karadeniz kıyılarında ise daha azdır. Aynı şekilde İç Anadolu'nun karasal etkileri alçak Canik Dağları üzerinden Samsun'a kadar ilerlemekte ve etkilenmektedir. Tersine olarak deniz etkileri de iç kısımlara ulaşmakta ve karşılıklı bir geçiş alanı oluşturmaktadır. İç

kısımlarda sıcaklık yükselti ve denizden uzaklaşma gibi sebeplerle gerek ortalama ve gerekse ekstrem değerler açısından azalış göstermektedir (Arınç, 2014: 195).

Ardeşen Meteoroloji İstasyonu verilerine göre, yıllık ortalama sıcaklık 14°C, Pazar Meteoroloji İstasyonu'nda ise 13,7 °C'dir. Bu iki istasyonda sıcaklık farkı 0,3 °C'dir. Her iki istasyonun aylık ortalama sıcaklık değerleri incelendiğinde Pazar'da en düşük 6,2 °C ile ocak ayında meydana gelmiş ve bu aydan itibaren sıcaklıklar ağustosa (22 °C) kadar artış göstermiştir. Ağustostan itibaren azalmaya başlayan sıcaklıklar, aralık ayında 7,9 °C olmuştur. Ardeşen ilçe merkezinde ortalama sıcaklık değeri en düşük şubat ayında 5,9 °C olarak gerçekleşmiştir. Temmuz ve ağustos aylarında 23 °C, aralık ayında ise 8 °C olmuştur. Ortalama sıcaklıkların bu istasyonlarda 5°C altına düşmediğinden dolayı vejetasyon süreci devam etmektedir (Tablo 1.1; Şekil 1.2).

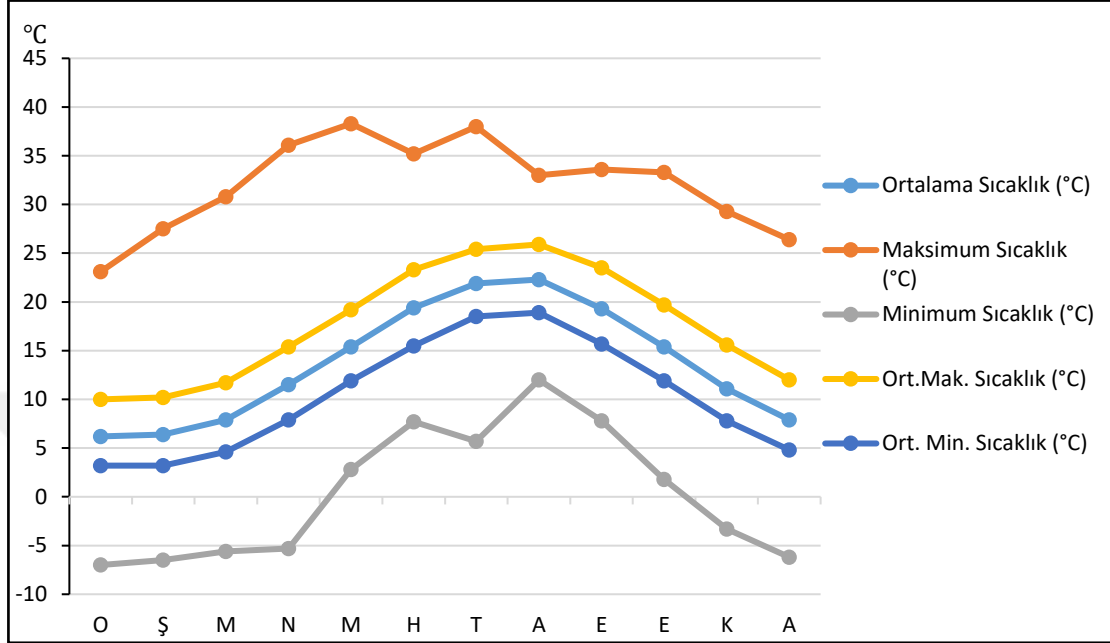
Tablo 1.1. Pazar (1965-2016) ve Ardeşen (1985-1991) Meteoroloji İstasyonlarına Ait Sıcaklık Değerleri.

	AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	YILLIK
Pazar 1965-2016	Ortalama Sıcaklık (°C)	6,2	6,4	7,9	11,5	15,4	19,4	22	22	19	15	11	7,9	13,7
	Maksimum Sıcaklık (°C)	23	27,5	30,8	36,1	38,3	35,2	38	33	34	33	29	26	38,3
	Minimum Sıcaklık (°C)	-7	-6,5	-5,6	-5,3	2,8	7,7	6	12	7,8	1,8	-3,3	-6,2	-7,0
	Ort. Mak. Sıcaklık (°C)	10	10,2	11,7	15,4	19,2	23,3	25	26	24	20	16	12	17,7
	Ort. Min. Sıcaklık (°C)	3,2	3,2	4,6	7,9	11,9	15,5	19	19	16	12	7,8	4,8	10,3
Ardeşen 1985-1991	Ortalama Sıcaklık (°C)	6,4	5,9	7,4	12	15,2	20	23	23	20	16	12	8	14,0
	Maksimum Sıcaklık (°C)	21	21,3	18,1	30	31	33,1	32	32	32	27	30	21	33,1
	Minimum Sıcaklık (°C)	-3,5	-4,6	-3	3,1	5	11	15	15	13	7	0,7	0	-4,6
	Ort. Mak. Sıcaklık (°C)	9,4	9,4	10,7	15,6	18,8	23,5	26	27	24	20	16	11	17,6
	Ort. Min. Sıcaklık (°C)	4	3,4	4,9	9,1	12,3	16,7	20	21	17	13	9,1	5,7	11,4

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

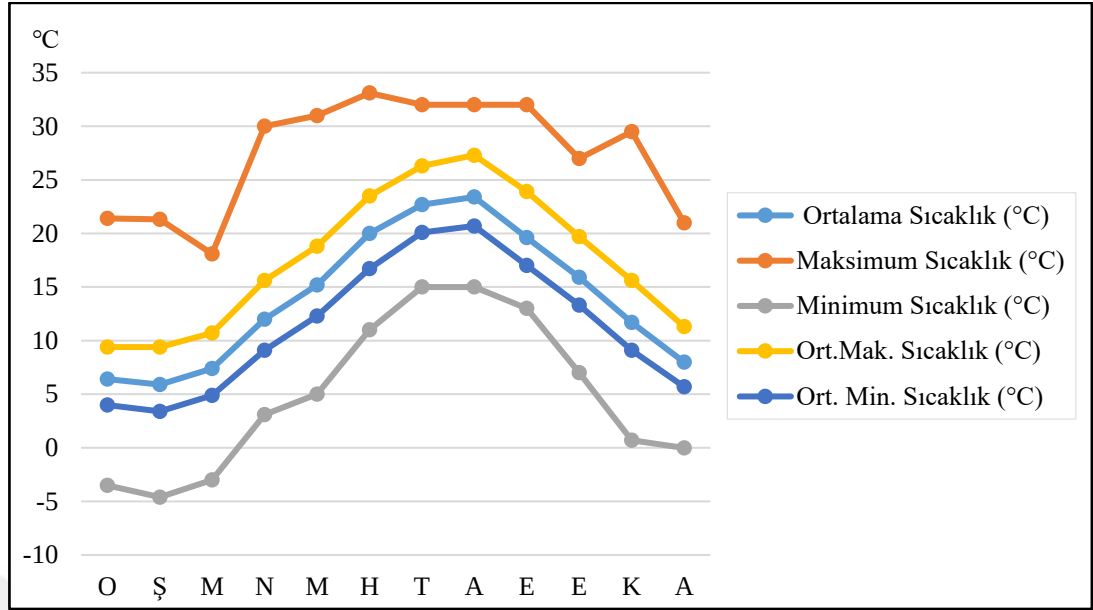
Sıcaklık, enlem faktörü nedeniyle kuzeyden güneye doğru artmaktadır. Bununla beraber Karadeniz Bölgesi gibi güneyden yüksek dağ sıralarıyla kuşatılan bölgelerde güneye gidildikçe artan yükseltiye bağlı olarak sıcaklık azalmaktadır. Bu durum araştırma sahasında da bariz bir şekilde görülmektedir. Ardeşen ilçesinin en kuzeyi ile en güneyi arasında yaklaşık olarak 3000 m'yi geçen yükselti farkı bulunmaktadır. Sıcaklığın her 100 m'de 0,5 °C azaldığı dikkate alınırsa ilçenin kuzeyi ile güneyi arasında 15 °C bir sıcaklık farkının olduğu görülür. Bu durum ilçede toprak tipleri ve bitki örtüsü gibi fiziki

coğrafya özellikleri ile yerleşme, nüfus, tarım ve hayvancılık gibi beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerinin kuzey-güney doğrultusunda değişmesine yol açar (Erol, 1993: 72).

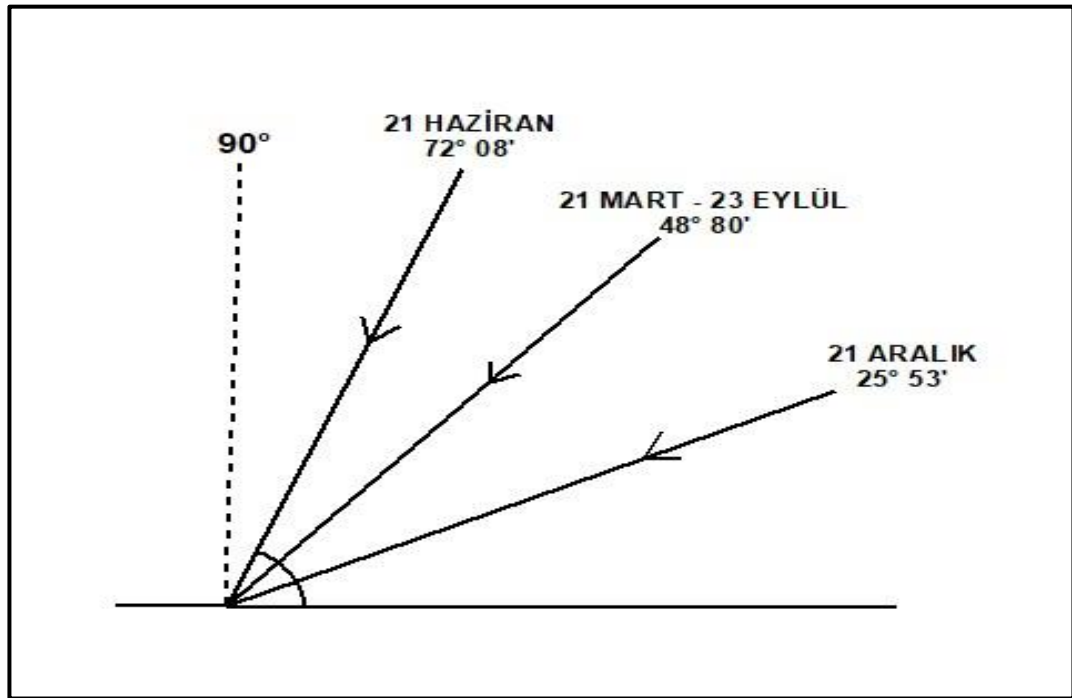
Şekil 1.1. Pazar'ın Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Grafiği (1965-2016).

Ardeşen'de en yüksek sıcaklık 33,1 °C ile haziran ayında, en düşük sıcaklık ise - 4,6 °C ile şubat ayında ölçülmüştür. Pazar'da en yüksek sıcaklık 38,3 °C ile mayıs ayında, en düşük sıcaklık ise -7 °C olarak ocak ayında kaydedilmiştir (Tablo 1.1; Şekil 1.2). Ardeşen ve Pazar meteoroloji istasyonlarında güneşlenme süresi ölçümleri yapılmadığı için, Rize Meteoroloji İstasyonu verilerinden yararlanılarak güneşlenme süresi incelenmiştir.

Şekil 1.2. Ardeşen'in Ortalama ve Ekstrem Sıcaklıkların Yıl İçindeki Değişim Grafiği (1985-1991).

Araştırma sahasına güneş ışınlarının düşme açısı incelendiği zaman Kuzey Yarımküre için en uzun gündüzün yaşandığı 21 Haziran'da güneş ışınlarının $72^{\circ}08'$ ile bu kuşağa göre ulaştığı görülmektedir. 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerinde $48^{\circ}80'$ açısıyla düşen ışınları, en eğik açıyla 21 Aralık ayında $25^{\circ}53'$ açıyla düşmektedir (Şekil 1.3).

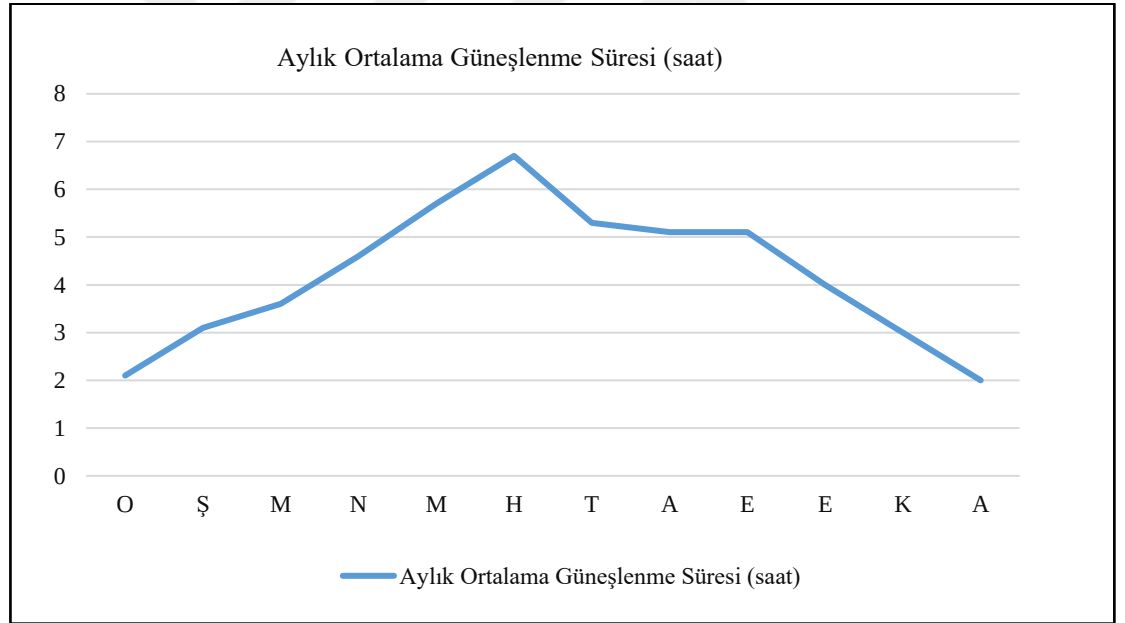
Şekil 1.3. Ekinoks ve Gündönümü Tarihlerde Güneş Işınlarının Ardeşen'e Düşme Açısı.

Rize’de ortalama güneşlenme süresi 4,2 saattir. Güneş alma süresi, maksimum düzeye 6.7 saat ile haziran ayında; minimum düzey de ise 2 saat ile aralık ayında ulaşmaktadır (Tablo 1.2, Şekil 1.4). Güneşlenme süresinin yaz mevsiminde ortalama 6.7 saat oluşu, yazın yağışların diğer aylara nazaran az olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 1.2. Rize ili Aylık Ortalama Güneşlenme Süreleri (1965-2016) (saat) ve Güneş Radyasyonu.

AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	YILLIK ORTALAMA
Aylık Ort. Güneşlenme Süresi (saat)	2,1	3,1	3,6	4,6	5,7	6,7	5,3	5,1	5,1	4	3	2	4,2
Güneş Radyasyonu (cal/cm2.dak)	115.3	172.8	242.0	315.9	374.8	408.7	350.9	310.0	272.4	191.9	133.0	97.3	248.8

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.4. Pazar İlçesinin Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi (1965-2016).

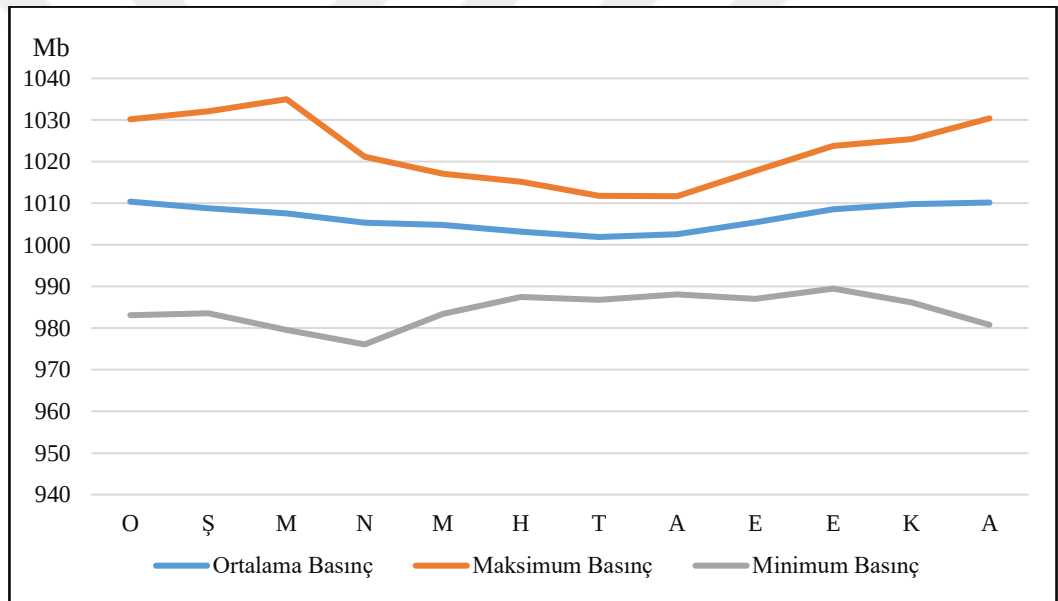
1.2.2. Basınç ve Rüzgârlar

Pazar’da yıllık ortalama basınç 1006,6 mb. olarak ölçülürken, maksimum basınç 1035 mb. ve minimum basınç 976,1 mb. olarak ölçülmüştür. Ortalama basınç değerleri sıcaklığın etkisiyle yaz mevsiminde azalırken, kış mevsiminde soğuyan ve yoğunluğu artan havanın etkisiyle yükselmiştir (Tablo 1.3; Şekil 1.5).

Tablo 1.3. Pazar Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı.,

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	YILLIK
Ort. Basınç (mb)	1010,4	1008,8	1007,6	1005,3	1004,8	1003,2	1001,9	1002,6	1005,4	1008,6	1009,8	1010,2	1006,6
Mak. Basınç (mb)	1030,2	1032,1	1035	1021,2	1017,1	1015,2	1011,8	1011,7	1017,8	1023,8	1025,4	1030,4	1035
Min. Basınç (mb)	983,1	983,6	979,6	976,1	983,4	987,5	986,8	988,1	987	989,5	986,2	980,8	976,1

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.5. Pazar Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı Grafiği (1965-2016).

Orta enlemlerde, karalar denizlere oranla daha fazla ısındığından alçak basınç alanları haline geçerler. Yazın denizlerden karalara doğru rüzgârlar eser. Kışın ise karalar denizlere oranla fazla soğuduğu için yüksek basınç alanları oluştururlar ve karalardan denizlere rüzgârlar eser. Bu şekilde yaz ve kış arasında yön değiştirerek karalar ve denizler arasında esen rüzgârlara mevsimlik rüzgârlar denir (Erol, 2014:138).

Araştırma sahasının 51 yıllık rasat sonuçlarına göre esme sayısı yıllık toplamı 249840'dır. En fazla esme sayısına sahip rüzgârlar güney (S) yönlü olup, bu rüzgârların

esme sayısı 53737, oranı ise % 21,50'dir. En az esme sayısına sahip rüzgârlar 17003 esme sayısı ve % 6,8 oranı ile doğu (E) yönlü olan rüzgârlardır. Bu bakımdan S, SW ve NW yönlü rüzgârlar, esme sayısı bakımından büyük değerler içerir (Tablo 1.4 ve Şekil 1.6).

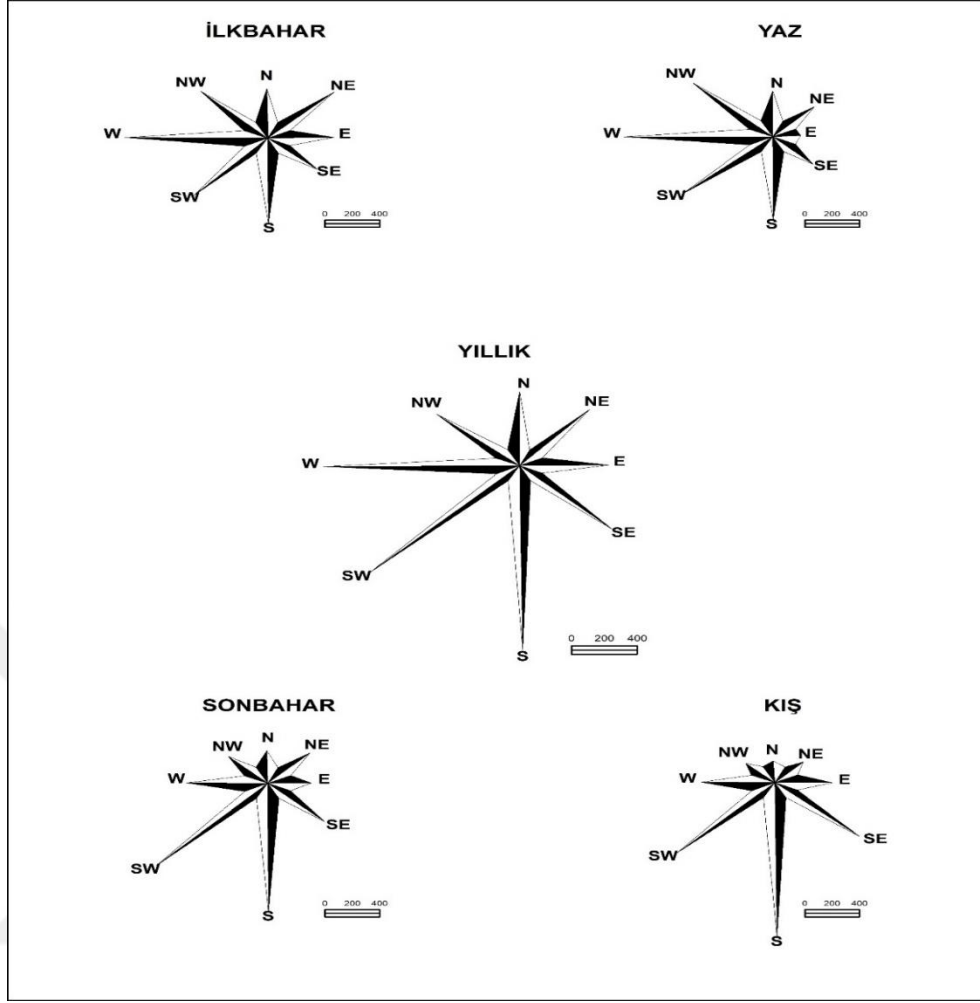
Tablo 1.4. Pazar'da Rüzgârların Mevsimlere Göre Dağılımı (1965-2016).

Yönler	Mevsimler, esme sayıları ve frekansları									
	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	5792	8.77%	5857	9.66%	3853	6.34%	2011	3.21%	17513	7%
NE	7958	12.05%	5455	9%	5174	8.52%	3632	5.81%	22219	8.89%
E	5690	8.62%	2366	3.9%	3776	6.21%	5171	8.27%	17003	6.80%
SE	5663	8.57%	5168	8.52%	6874	11.32%	10038	16.05%	27743	11.10%
S	10638	16.11%	9774	16.12%	15146	24.94%	18179	29.08%	53737	21.50%
SW	9560	14.18%	10876	17.94%	12560	20.68%	13104	20.96%	46100	18.45%
W	13104	19.85%	11895	19.62%	8147	13.41%	6935	11.09%	40081	16.04%
NW	7600	11.51%	9213	15.20%	5194	8.55%	3437	5.49%	25444	10.18%
Toplam	66005	100	60604	100	60724	100	62507	100	249840	100

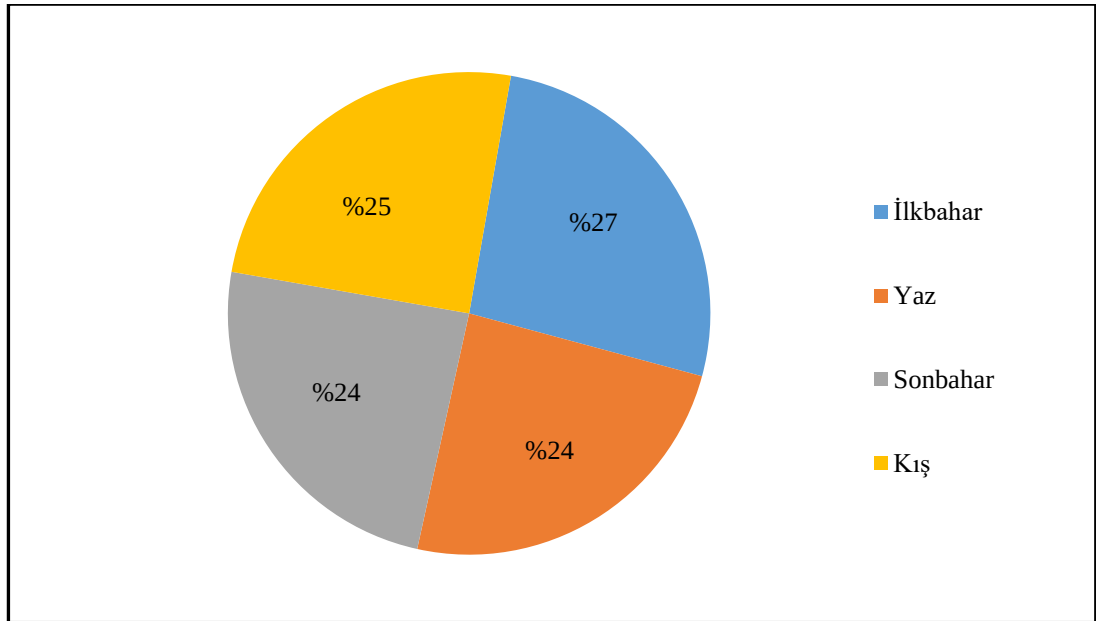
Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Kış mevsiminde Karadeniz'in kuzey kıyılarında Yıldız, güney kıyılarında ise Kible rüzgârları büyük bir frekansla hâkim duruma geçer. Karadeniz Bölgesi'nin çeşitli yörelerini ilgilendiren yerel araştırmalarda Rubinstein metoduyla yapılan ana rüzgâr doğrultusu hesaplarının, iki hâkim rüzgâr doğrultusu göstermesi de bu nedenledir. Doğru Karadeniz kıyılarında turuncgillerin ve zeytinin yetişebilmesini sağlayan esas faktör ise çoğu zaman fön karakterine bürünen ve estiği zaman ısınan güney rüzgârlarının büyük frekansla egemen olmasıdır. Bilhassa kış mevsiminde güneydeki dağlık sahanın zirvelerinden kıyıya doğru hızlanarak yönelen rüzgârlar adyabatik olarak ısındığında kar erimelerine, dolayısıyla zaman zaman sel baskınlarına yol açar ve kış aylarının sıcaklık ortalamalarını yükseltir (Arınç, 2014: 194).

Araştırma sahasına ait rüzgârların esme sayılarını mevsimlere göre incelenecek olursa mevsimler arasında çok büyük farklılıkların olmadığı görülür. En fazla esme sayısı ilkbaharda %19,8 ile batı yönünde gerçekleşirken en az esme sayısı ise yazın % 3,9 ile doğu yönündendir (Tablo 1.5 ve Şekil 1.7).

Şekil 1.6. Pazar İlçesinin Hâkim Rüzgâr Yönü.

Şekil 1.7. Mevsimlere Göre Rüzgâr Esme Oranları.

Pazar’da ortalama rüzgâr hızı 1,7 m/saniye, maksimum rüzgâr hızı ise ortalama 36,5 m/saniyedir. Maksimum rüzgâr hızı en fazla mayıs ayında kayıt altına alınmıştır (36,5 m/san). En düşük rüzgâr hızı ise 23,2 m/saniyeyle eylül ayına aittir. Rüzgârın en çok esen yönü ise nerdeyse bütün aylarda batı güneybatı yönünden esmekte ve yıllık ortalamada aynı görünümü yansıtmaktadır (Tablo 1.5).

Tablo 1.5. Pazar İlçesinin Aylara Göre Rüzgâr Değerleri ° C (1965-2016).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr (m/sec)	1,9	1,9	1,9	1,8	1,6	1,6	1,5	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,7
Max. Rüzgâr Hızı	26,1	34,1	33,1	27,1	36,5	26	23,6	24,6	23,2	27,6	27,3	36	36,5
Max. Rüz. Günü	3,77	4,57	5,9	5	3,47	2,2	0,87	1,37	3,07	3,5	3,63	4,17	41,52
En Çok Esen Yönü	WSW	SW	WSW	WSW	WSW	SW	WSW	W	WSW	WSW	WSW	WSW	WSW

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1.2.3. Nem ve Yağışlar

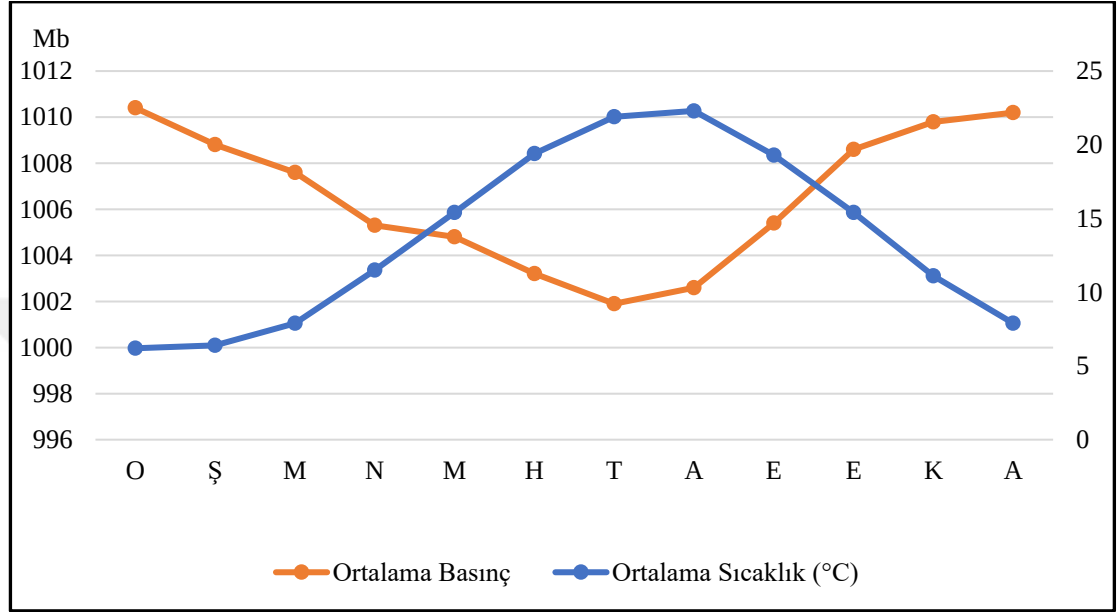
İklim elemanlarından nemlilik ve buharlaşma, yağış olaylarını düzenleyen önemli bir parametredir (Arınç, 2001: 43). Doğu Karadeniz kıyı kuşağında sıcaklık ve buharlaşmaya bağlı olarak nispi nem değerlerinde, yıl boyunca genellikle yüksek ve kararlı bir gidiş görülür (Zaman, 2007: 36).

Araştırma sahasında nispi nemin yıllık ortalaması % 74’tür. Nem oranı kış aylarında genellikle düşük seyrederken, yaz aylarında ise nem oranı yükselmektedir. Nispi nem oranı en yüksek % 8,2 ile ağustos ayında; en düşük nispi nem oranı ise % 69,9 oranla şubat ayına aittir (Tablo 1.6 ve Şekil 1.8).

Tablo 1.6. Pazar İlçesinin Aylık Nispi Nem Değerleri (1965-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Nispi Nem (%)	70	69,9	71,7	73,4	76,3	75,8	77,8	78,2	77,3	76,3	71,8	70	74

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.8. Pazar İlçesinin Aylara Göre Basınç ve Sıcaklık Korelasyonu (1965-2016).

Basınç ve sıcaklık korelasyonu incelendiğinde kış mevsiminde düşük seyreden sıcaklıklar yüksek basıncın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yaz mevsiminde ise bu durumun tersi olarak sıcaklığın artmasıyla birlikte basınç değerleri azalmıştır.

Araştırma sahasında konu ile ilgili veri bulunmadığından Pazar ilçesine ait bulutluluk verileri kullanılmıştır. Buna göre bir Doğu Karadeniz istasyonu olan Pazar'ın 2,9 olan ortalama bulutluluk değeri ile bulunduğu bölgeden daha düşük değerler gösterdiği görülür. En fazla bulutluluk 3,4 ile ağustos ayında en düşük bulutluluk ortalaması 2,7 ile kasım ayına aittir. Bulutluluk açısından mevsimler arasında çok büyük farklılıklar söz konusu değildir. Yıllık ortalama ile aylara göre ortalama değerler birbiriyle paralellik göstermektedir (Tablo 1.7).

Bulutsuz günler sayısı ortalamasına bakılacak olunursa en açık gün kasım ayında 8,9 gün iken, ağustos ise 6,1 gün ile en az değere sahiptir. Mevsimsel olarak ortalama bulutluluk miktarı paralellik gösterirken açık günler sayısı ortalaması mevsimlere göre farklılıklar göstermektedir. Araştırma sahasının yaklaşık dörtte biri (% 25) kadar bulutsuz

günler ortalamasına sahiptir. Bulutlu gün sayısı ortalaması bulutsuz gün sayısı ortalamasına göre iki katı bir değere sahiptir. Bulutsuz günler ortalaması 92,7 gün iken, bulutlu günler ortalaması 185,5 gündür. Aylık değerler incelendiğinde ise bulutsuz gün sayısı şubat ayında 13,5 gün, ağustos ayında ise 17,6 gün gibi bir değere sahiptir. Araştırma sahasında kapalı günlerin rasat verileri tutulmamıştır. Rize meteoroloji istasyonunda kapalı günler ortalama sayısı 18,3 gündür. Kapalı günler sayısı ortalaması kışın ve ilkbaharda ölçülmüştür. Yazın ve sonbaharda kapalı gün sayısı yoktur (Tablo 1.7).

Tablo 1.7. Pazar İlçesinin Aylara Göre Bulutluluk Değerleri (1965-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ortalama Bulutluluk Miktarı	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	3,2	3,4	2,9	2,9	2,7	2,8	2,9
Açık (Bulutsuz) Günler Sayısı Ortalaması	7,1	7	7,5	6,7	8	8,7	7,3	6,1	8,7	8,6	8,9	8,1	92,7
Bulutlu Günler Sayısı Ortalaması	14,9	13,5	14,7	15,5	16,8	16,2	15,8	17,6	15,3	16	14,6	14,9	185,8

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Sis, havadan asılı bulunan su damlacıklarından ibaret ve bulutun yeryüzüne inmiş halidir. Türkiye’de dört tip sis görülmektedir. Bunlar yamaç, zemin radyasyon sisleri, frontal sisler ve adveksiyon sisleridir. En yoğun sisler, Ordu’dan itibaren Doğu Karadeniz Dağları’nın kuzeye bakan yamaçlarında görülür. Buradaki dağların 500-2000 m arasındaki kesimleri temmuz ve ağustos aylarında neredeyse tamamen sisli geçer. Karadeniz halkı sis ve yağışın olduğu bu aylara çürük aylar demektedir (Atalay, 2013: 473-474). Ayrıca sisler havadaki nemi artırdığı ve diffüz radyasyona yol açtığı için bitkiler üzerinde de etkilidir. Özellikle bitkilerin büyüme döneminde sık sis alan yamaçlarda diffüz radyasyon altında yetişen kayın, göknar ve ladin gibi ağaçlardan oluşan ormanlar yaygındır. Karadeniz kıyı kuşağında özellikle kayın ormanlarını yaygın olması, sis oluşumu ile ilgilidir (Atalay, 2005: 119).

Araştırma sahasının yılda ortalama 10.43 günü sisli geçmektedir. En sisli ay ise 2,7 gün ile nisan ayıdır. Mevsimsel olarak karşılaştırdığımız zaman en sisli mevsim ilkbahardır. Haziran ayından itibaren sisli gün sayısında azalma görülmektedir. Fırtına Vadisi boyunca sis, vadiye kanalize olarak yüksek kesimlere ulaşma imkânı da bulmaktadır (Tablo 1.8.).

Tablo 1.8. Pazar İlçesinin Aylara Göre Sisli Günler Ortalaması (1965-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Sisli Günler Sayısı Ortalaması	0,85	1,1	1,25	2,79	1,19	0,38	0,06	0,37	0,29	0,42	0,33	0,4	10,43

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Karadeniz’de yağış rejimi, mevsimlere göre nispeten düzenli bir şekilde dağılmıştır. Konum, yer şekilleri alakalı şartlara bağlı olarak dar bir kıyı şeridine nüfuz eder. En fazla yağış sonbahar ve kış aylarına denk gelir. Hava akımının Kuzeybatıdan güneydoğuya doğru olması nedeniyle yaz mevsiminde orografik yağışlar meydana gelir. İlkbahar, fön rüzgârları nedeniyle en az yağış alan mevsimdir (Erinç, 1996: 334).

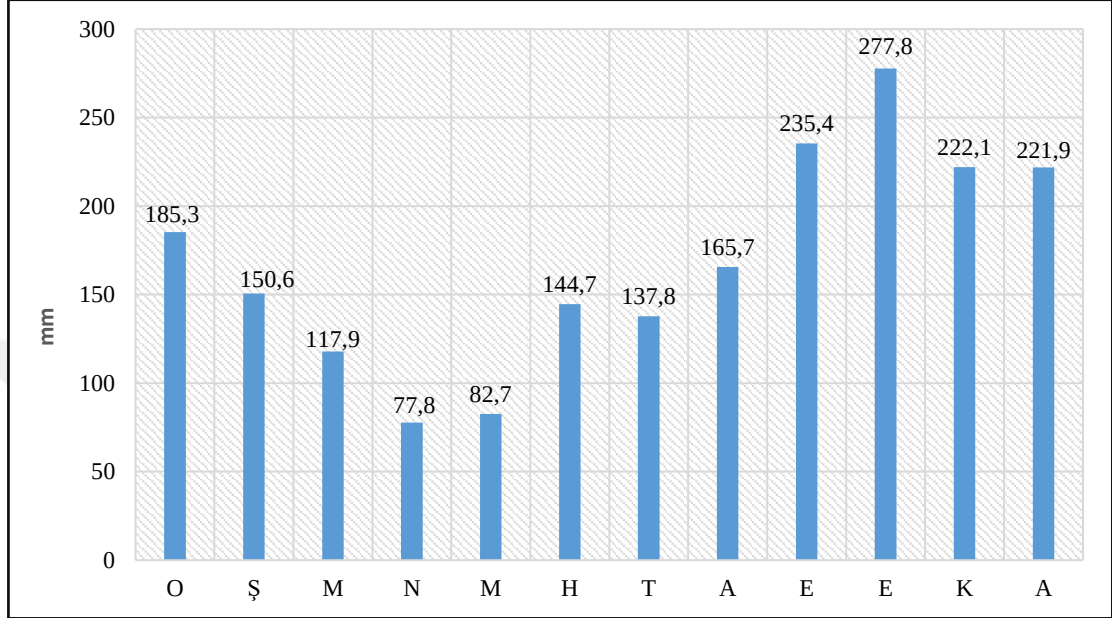
Doğu Karadeniz Bölümü’nde yıllık yağış miktarı ve yıl içindeki dağılışı etkileyen hava kütlelerinin yanı sıra deniz etkisi, yeryüzü şekilleri, bakı ve yükselti gibi coğrafi olayların etkisi altındadır. Öyle ki, sahanın ılık bir denizin kenarında bulunması ve bölgeyi etkileyen hava kütlelerinin nemce zengin olmaları, bütün yıl boyunca kıyı kesimde yağışların görülmesinde etkili olur. Ayrıca yağışın bütün yıla dağılmasında bölgeyi etkileyen basınç şartları ile orografik özelliklerin önemli etkileri söz konusudur. Nitekim kıyı kesimde kış mevsiminde siklonik şartlara bağlı yağışlar etkili olurken, yaz mevsiminde daha ziyade orografik yağışlar görülür. Yörede vadilerin dar ve derin bir şekilde yarılmış olması deniz tesirinin iç kesimlere sokulmasını sağlamıştır. Doğu Karadeniz Dağları’nın kuzeye bakan yamaçlarında yağış şartlarının kısa mesafelerde değişiklik göstermesi, topoğrafik yapıyla ilgilidir. Bölgede cephe hareketleri yeryüzüne yakın seviyelerde ve genellikle güney-kuzey doğrultusunda uzanan vadiler ile onların tali vadilerine kanallı olur. Topoğrafik yapı ayrıca sahada detayda birçok mikroklimatik özellik taşıyan alanların görünmesine zemin hazırlamıştır ((Zaman:2007:50; Tandoğan, Kılıçaslan ve Tunç, 1994: 18’dan naklen).

Araştırma sahasında 52 yıllık rasat verilerine göre yıllık 2019,7 mm yağış almaktadır. Bu değer Türkiye’nin 625,4 mm olan yağış ortalamasının oldukça üstündedir. En fazla yağış 277,8 mm ile ekim, en az yağış ise 77,8 mm ile nisan ayında düşmektedir. Nisan ayından itibaren yağış miktarları sürekli artmaktadır (Tablo 1.9; Şekil 1.10).

Tablo 1.9. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağış Miktarı (mm,1965-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Yağış	185,3	150,6	117,9	77,8	82,7	144,7	137,8	165,7	235,4	277,8	222,1	221,9	2019,7

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

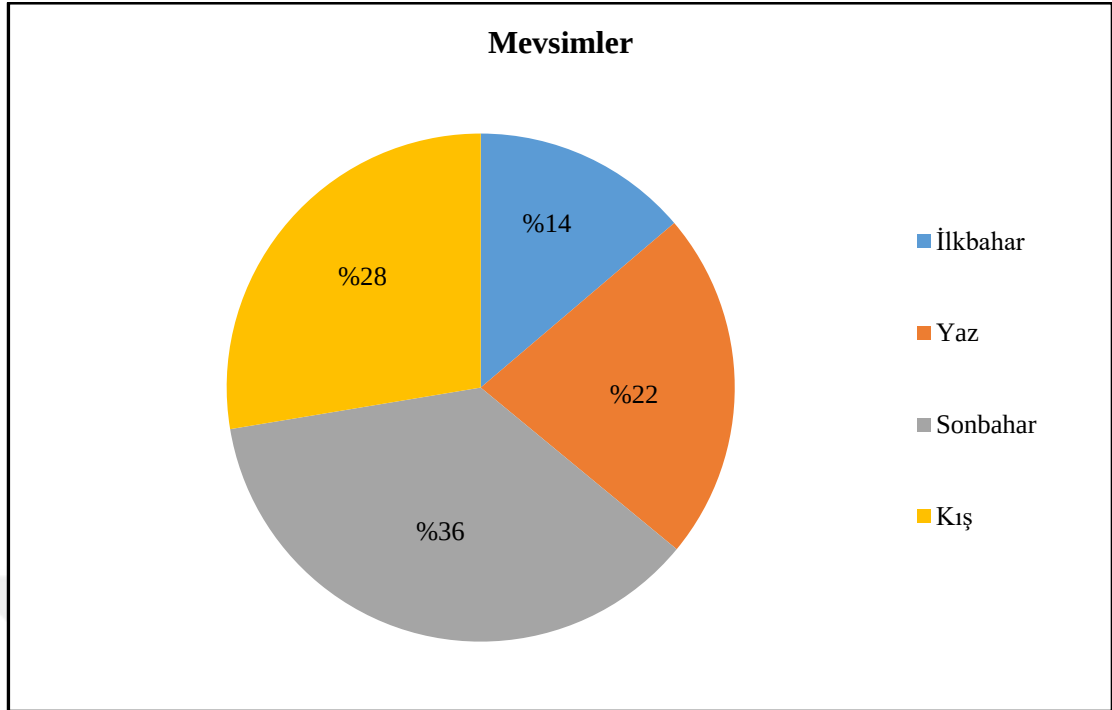
Şekil 1.9. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağış Grafiği (mm, 1965-2016).

Mevsimlere göre yağışların dağılışı incelendiğinde %36,41 oranla en yağışlı mevsim sonbahardır. Sonbahardan sonra en fazla yağış alan mevsim %27,62 ile kış, %22,19 ile de yaz mevsimleridir. İlkbahar mevsimi %13,78 oranıyla sahada en az yağışın görülen mevsimdir (Tablo 1.9 ve Şekil 1.11).

Tablo 1.10. Pazar İlçesinin Mevsimlere Yağış miktarları (mm, 1965-2016).

İstasyon	İlkbahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Kış	%	Yıllık
Pazar	278,4	13,7	448,2	22,19	735,3	36,4	557,8	27,6	2019,7

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 1.10. Pazar İlçesinin Yağış Rejimi Grafiği (1965-2016).

Araştırma sahasında en fazla yağışlı gün sayısı 14,8 gün ile mart ayı, en az yağışlı gün sayısı ise 12,7 gün ile kasım ayına aittir. Yağışlı gün sayısı yaklaşık olarak yılın % 46'sına eşittir. Mevsimlere göre bakılacak olunursa kış mevsiminde 42,02, ilkbahar mevsiminde 42,3, yaz mevsiminde 41,7 ve sonbahar mevsiminde ise 41,4 gün yağış görülebilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere yağışlı günler neredeyse tüm mevsimlerde aynı oranlara sahiptir (Tablo 1.11).

Tablo 1.11. Pazar İlçesinin Aylara Göre Yağışlı Günler Sayısı Ortalaması (1965-2016).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Yağışlı Günler Sayısı Ort.	14,5	13,1	14,9	13,7	13,8	13,9	13,4	14,5	13,9	14,8	12,7	14,4	167,5

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahasının kıyı kesimde yer alması ve bu nedenle kış sıcaklıklarının nispeten yüksek olması karlı gün sayısı ile kalın yerde kalma süresinin az olmasına neden olmaktadır. Sahada kar yağışlı gün sayısı yıllık toplamda 5,3 gündür. En fazla karlı gün ortalaması 1,7 gün ile ocak ayına aittir. Kuzeyi ile güneyi arasında yaklaşık olarak 3000 m yükselti farkı olan ilçede güneydeki dağlık alana doğru gidildikçe sıcaklığın

azalmasına paralel olarak kar yağışlı gün sayısı ile karın yerde kalma süresi de artmaktadır (Tablo 1.12).

Tablo 1.12. Pazar İlçesinin Aylara Göre Kar Yağışlı Günler Sayısı Ortalaması

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Kar Yağışlı Günler Sayısı Ortalaması	1,7	1,6	0,8	0,1	0,0	-	-	-	-	-	0,1	0,8	5,3

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1.2.4. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi

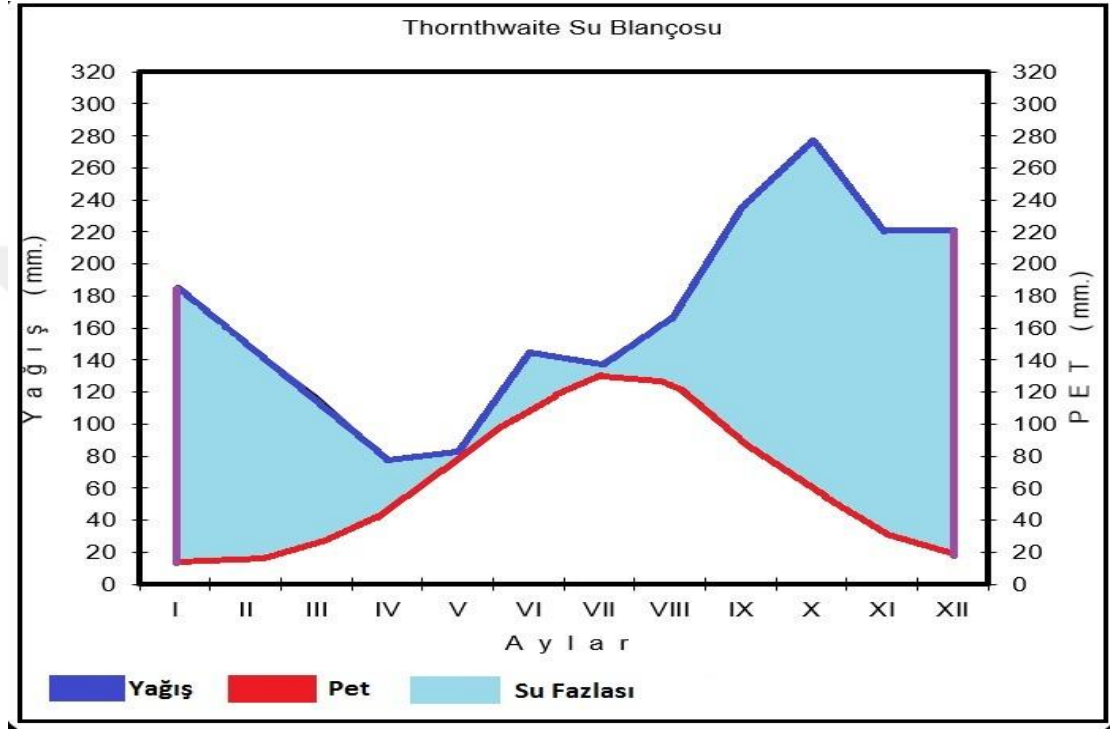
Çalışma alanının iklim özelliklerinin belirlenmesi için Thorntwaite, De Martonne ve Erinç yağış etkinliği formülleri kullanılmıştır. Pazar ilçesi, Thornthwaite metoduna göre çok nemli (A), orta sıcaklıkta (Mezotermal) (B'2), su noksanı olmayan veya pek az olan (r), Okyanus iklimine (b'4) yakın iklim özelliğine sahiptir. Araştırma sahasında yağış miktarı, potansiyel evapotranspirasyondan (PE) yıl boyunca fazladır. Bu da toprağın tüm yıl suya doymuş olduğu anlamına gelmekte ve çok nemli olarak nitelendirilmektedir (Tablo 1.13, Şekil 1.12).

Tablo 1.13. Pazar İlçesinin Thornthwaite Metoduna Göre Su Bilânçosu.

Bilanço elemanları		A Y L A R												YILLIK
		O	Ş	M	N	MA	H	T	A	E	Ek.	K	A	
Sıcaklık	°C	6,2	6,4	7,9	11,5	15,4	19,4	21,9	22,3	19,3	15,4	11,1	7,9	13,7
Sıcaklık indisi	i	1,4	1,5	2,0	3,5	5,5	7,8	9,4	9,6	7,7	5,5	3,3	2,0	59,2
Düzeltilmemiş PE	mm.	17,1	17,9	24,1	41,2	62,4	86,7	103,0	105,7	86,0	62,4	39,2	24,1	
Güneşlenme süresine göre PE tashih emsali		0,83	0,83	1,03	1,11	1,26	1,26	1,27	1,19	1,04	0,96	0,82	0,80	
Düzeltilmiş PE	PET	14,1	14,9	24,9	45,8	78,6	109,4	131,1	125,6	89,2	59,7	32,2	19,2	744,7
Yağış	y	185,3	150,6	117,6	77,8	82,7	144,7	137,8	165,7	235,4	277,8	222,1	221,9	2019,4
Depo Değişikliği	Dd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Depolama	D	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gerçek Evapotranspirasyon	GET	14,1	14,9	24,9	45,8	78,6	109,4	131,1	125,6	89,2	59,7	32,2	19,2	744,7
Su Noksanı	Sn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0
Su Fazlası	Sf	171,2	135,7	92,7	32,0	4,1	35,3	6,7	40,1	146,2	218,1	189,9	202,7	1274,7
Yüzeysel Akış	Yül	186,9	153,5	114,2	62,4	18,0	19,7	21,0	23,4	93,1	182,1	204,0	196,3	1274,7
Nemlilik Oranı	Ne	12,1	9,1	3,7	0,7	0,1	0,3	0,1	0,3	1,6	3,7	5,9	10,5	
İklim Tipi		A B'2 r b'4: Çok nemli, Orta sıcaklıkta (Mezotermal), Su noksanı olmayan veya pek az olan, Okyanus iklimine yakın iklim												

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Thornthwaite metoduna göre belirtilen çok nemli, orta sıcaklık iklim özelliklerinin Ardeşen ilçe merkezinde görüldüğü iklim verilerinden ve arazi incelemelerinden de anlaşılmaktadır. Oldukça nemli bir ortam özelliklerine sahip Ardeşen ilçe merkezinde yağışında fazla olmasından kaynaklı da toprak suya doygundur. Heyelan olaylarının varlığı bu toprağın suya doygunluğunu belli etmektedir.

Şekil 1.11. Pazar İlçesinin Thornthwaite Su Bilançosu Grafiği.

Sıcaklık ve yağış miktarı ele alınarak kurak ve yağışlı ayların tespit edilmesinde kullanılan De Martonne kuraklık indis formülüne (1923) göre Pazar, 73,18 yıllık indis değeri ile çok nemli iklim özelliği göstermektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Brifing Raporu dosyası, 2016: 5).

Erinç'in sınıflandırılması yıllık ortalama yağış miktarının yıllık maksimum ortalama sıcaklık değerine bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu formüle göre Pazar ilçesinin indisi 114,11'dir. Bu bağlamda saha çok nemli iklim özelliği göstermektedir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Brifing Raporu dosyası, 2016:4; Tablo 1.14).

Tablo 1.14. Pazar İlçesinin Erinç'in Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	S	E	Ek.	K	S	Yıllık
Ortalama Yağış	185,3	150,6	117,9	77,8	82,7	144,7	137,8	165,7	235,4	277,8	222,1	221,9	2019,7
Ort. Mak. Sıcaklık (°C)	10	10,2	11,7	15,4	19,2	23,3	25	26	24	20	16	12	17,7
İndis Değeri	201,97	198,0	172,6	131,1	105,2	86,7	80,8	77,7	84,2	101,0	126,2	168,3	114,1
Yağış Etkinliği	Çok Nemli												

Kaynak: M.G.M. verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

1.3. HİDROGRAFYA ÖZELLİKLERİ

Bir sahanın akarsu ağı, iklim, topografya, bitki örtüsü gibi faktörlerin etkisi altında gelişir. Bol yağış, geçirimsiz bir zemin, gür bir bitki örtüsü ile kaplı dağlık saha, akarsu ağının gelişmesi için uygun şartları sağlar. Ardeşen ilçe merkezi bu şartların hepsini taşımaktadır. Araştırma sahasında arazinin yüksekliği, yağışın bolluğu, gür ve sık bir bitki örtüsünün varlığı, volkaniklerden müteşekkil zeminin geçirimsiz oluşu, gayet sık bir akarsu ağının oluşmasına imkân hazırlamıştır. Öyle ki, sahaya özel bir isim vermek icap etse, “akarsular diyarı” diyebiliriz. Bu dağlık sahanın her yerinde, muhakkak bir akarsuyla karşılaşılır. Her yerde bir su şırlıtısı işitmek mümkündür. İrili ufaklı yüzlerce akarsu, sahanın her yerini işlemiştir. Yöredeki bu sık akarsu ağı, dandritik drenaj tipindedir (Tandoğan, 1968: 252). Bölgenin akarsuları, genel itibarıyla iyi beslenmelerine rağmen düzensiz akımlı sellere benzetilebilir. Bu durum, beslenme sahalarının dağlık araziden geçmesi ile açıklanabilir (Arınç, 2014: 201).

Araştırma sahası su kaynakları bakımından zengindir. Fırtına Deresi, Dolana Deresi, Karanlık Dere, Issız Dere, Siyah Dere, Konak Deresi, Yeni yol Deresi, Ardeşen Deresi ve Gare Deresi, başta olmak üzere geçici akarsularla ve kaynaklarıyla birlikte çok sık bir akarsu şebekesi bulunmaktadır (Harita 1.6.). Soğuk su kaynağının bol olmasına rağmen sıcak su kaynağı çalışma sahasında bulunmamaktadır.

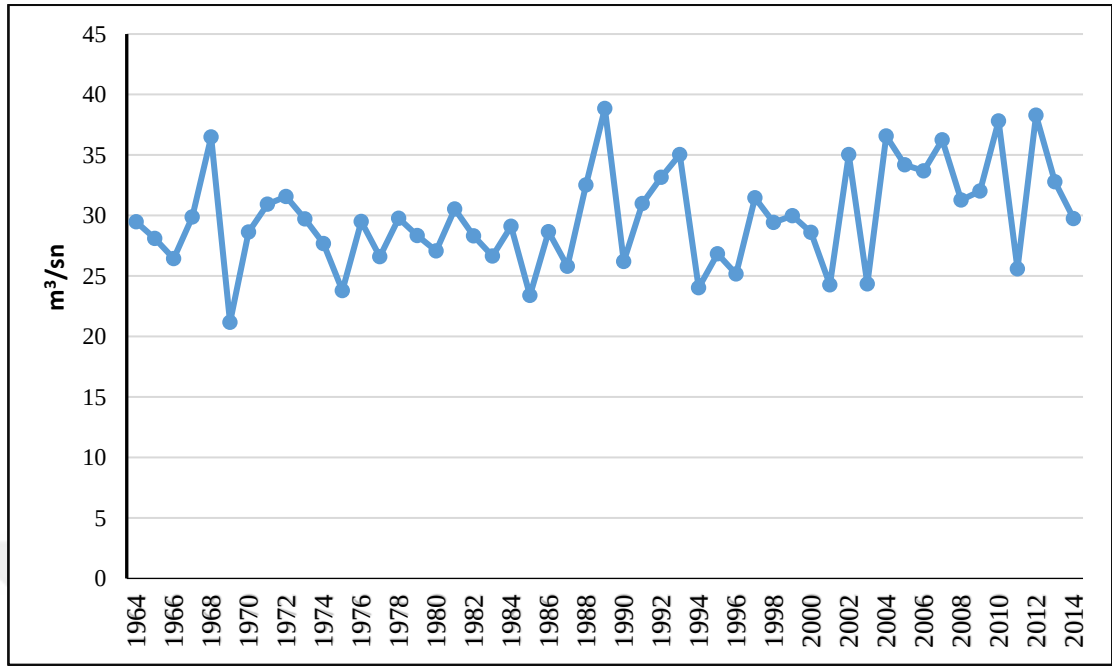
Fırtına Deresi'nin aşağı çığırında, derenin taşımış olduğu bol miktarda alüvyal malzemenin eğimin azaldığı yerde birikmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda insanlar, alüvyal dolgulu bu eski akarsu tabanlarında kendilerine tarım alanları oluşturmuş ve yerleşim yeri sağlamıştır. Akarsuyun yanal aşındırma yapmasından dolayı suya doymuş yamaç kütlelerinin yer çekimi etkisiyle de yer yer heyelanlara sebep olduğu görülmektedir.

Karadeniz Bölgesi'nde yerleşimi yerleri vadi içlerinde akarsuyun taşkın yatağına bilinçsiz bir şekilde kurulmasıyla zaman zaman akarsuyun da taşkın dönemlerinde yerleşim yerlerinde maddi hasarlı ve hatta ölümlle sonuçlanan doğal afetler meydana gelmektedir. Ardeşen ilçesindeki Fırtına Deresi'nde bazı evlerin ve seraların bu taşkın yatağına kurulduğu görülmektedir. Fırtına Deresindeki taşkın alanları boyunca gerçekleşebilecek olan sel felaketi can ve mal kayıplarına neden olabilecek potansiyele sahiptir.

Fotoğraf 1.3. Fırtına Vadisi'nden Görünüm. (Kaynak: Ardeşen Kaymakamlığı)

Harita 1.6. Ardeşen İlçe Merkezinin Hidrografya Haritası.

Şekil 1.12. Fırtına Deresi Yıllık Akım Miktarı (1964-2014).

Fırtına Deresi'nin 50 yıllık akım değerleri incelendiğinde yıllara göre dalgalanmalar göstermekle birlikte en az akım değeri 1969 yılında 21,1 m³/sn. en fazla ise 1989 yılında 38,9 m³/sn. olarak ölçülmüştür (Şekil 1.12).

Dolana Deresi yatağını sağ bükey oluşturduğu yerde alüvyal malzeme birikmesi meydana gelmektedir. Ani taşkınlardan da kaçınmak için iş makinalarıyla düzenli olarak malzeme çıkarılmaktadır. Kavaklıdere Mahallesi ve Yeni Mahalle Dereleri kuzeye akarak Karadeniz'e dökülür. Derelerin toplam uzunluğu 1,7 kilometredir. Kavaklıdere Mahallesi deresini yağış alanı 0,79 km²'dir. Yeni mahalle deresinin yağış alanı ise 0,45 km²'dir (Müftü ve Yenimahalle Dereleri Trk. İstikşaf Raporu, Kod No:500723). Dolana Deresi, Şentepe Mahallesi'nin güneybatısından gelen Siyah Dere ile Şentepe'nin kuzeydoğusundan gelen İssız Deresi'nin kavuşum noktasında birleşmesiyle Dolana Deresi adını alıp limanın içine dökülmekteydi. Özellikle kar erimeleriyle birlikte derenin debisi artarken yoğun bir şekilde taşımış olduğu alüvyal malzemenin limanın içinde birikmemesi için derenin yatağı kuzeydoğu yönünde kavis verilmek suretiyle değiştirilmiştir (Fotoğraf 1.4).

Gare Deresi, Fırtına Deresi'nin denize döküldüğü yerden kuş uçuşu yaklaşık 8 km doğusundadır. Diğer dereler gibi kaynağını Kaçarlardan alan Gare Deresi, Işıklı

Mahallesi'nde denize dökülmektedir. Karadeniz'in yüz ölçümü Azak deniziyle birlikte 459.064 km² alan kapsayan Karadeniz'in ortalama derinliği 1197, en derin yeri 2245 m'dir. Azak deniziyle birlikte 537.250 km³ su taşır (Atalay, 2011: 76).

Fotoğraf 1.4. Dolana Deresi'nden Bir Görünüm.

Karadeniz, kıyılar özelliğinden dolayı körfez bakımından oldukça fakirdir. Büyük girintiler Karadeniz havzasının batısında Odessa, Varna ve Burgaz körfezlerinden ibarettir. Anadolu kıyılarındaki girintiler, küçük koylardan oluşmaktadır. Karadeniz'in bir kolu olan Azak Deniz'i Kerç Boğazı ile Karadeniz'e bağlanmaktadır. Rize meteoroloji istasyonunu 15 yıllık rasat sonuçlarına göre deniz suyu yıllık ortalama 15,8°C'dir. Maksimum sıcaklığı ağustos ve eylül ayında 28°C ölçülmüştür (Ardel, 1953-1954: 23-27).

Karadeniz, deniz ve okyanusların atası sayılır. Karadeniz'e Mesozoyikten günümüze kadar devamlı olarak karadan taşınan malzemeler birikmektedir. Ancak bu kadar uzun sürede denizin dolmaması veya sığlaşmaması, Karadeniz havzasının devamlı olarak çökmeye uğradığını gösterir. Azak deniziyle birlikte 459,064 km² alan kaplayan Karadeniz'in ortalama derinliği 1197 metredir. Karadeniz'in tabanı geniş düz bir alana sahiptir. Deniz altının büyük bir bölümünü derin deniz tabanı ve onunu önünde uzanan

kıta yamacı oluşturur. Ancak kıta sahanlığı, Karadeniz'in kuzey kesiminde büyük bir alan kaplar. Anadolu kıyılarında yaklaşık 90 m. derinliğinde olan kıta sahanlığı çok dar olup, ancak birkaç yerde genişliği 30 km'yi bulur(Atalay, 2011:76).

Fotoğraf 1.5. Işıklı Mahallesinden ve Mahallenin Doğusunda Yer Alan Gare Deresinden Bir Görünüm (Ardeşen Kaymakamlığı).

1.4. TOPRAK ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Araştırma sahasında genel olarak Doğu Karadeniz'in tipik toprak karakteristiğini yansıtmaktadır. Arazide yapılan gözlemler sonucunda çalışma sahasında kırmızı sarı podzolik topraklar ve alüvyal topraklar tespit edilmiştir (Harita 1.8). Zonal topraklar, iklime bağlı olarak geniş alanlarda görülen, iyi gelişmiş özelliklere sahip, iyi drenajlı arazilerde yer alan ve iklim ve canlılar gibi toprak oluşturucu etkenlerin tam etkisini gösterebileceği kadar uzun bir süre yerinde olan ana madde üzerinde yer alan topraklardır (Dizdar, 2003: 28).

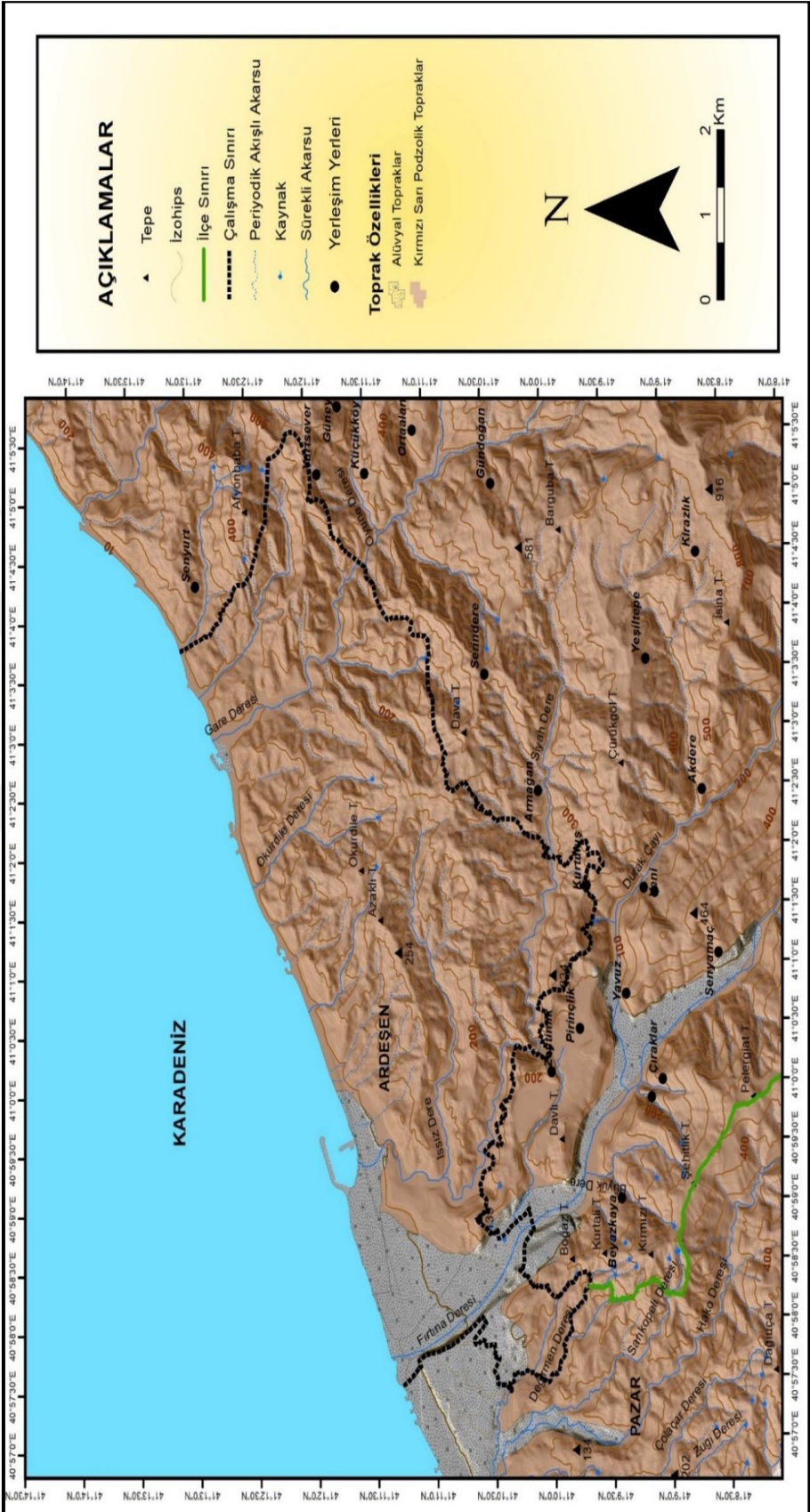
Zonal topraklar grubunda bulunan Kırmızı- Sarı Podzolik Topraklar, yörede yağışın bolluğu, bitki topluluğunun çeşitli ve zenginliği toprağın terkininde bulunan humusun miktarını arttırdığı gibi, volkanik menşei bulunan bu toprağın fizikî ayrışım ve kimyevî değişikliği ile meydana gelen asıl toprağın da imbat kuvvetini zenginleştirmektedir. Diğer taraftan, husule gelen toprak, yağışın fazlalığı ve zengin akarsu şebekesi yolu ile

taşınması, aynı toprağı fakirleştirici bir sebep olarak görülebilir. Bu yıkanma ile toprağın terkiindeki kireç, potas ve azot azalmaktadır. Yörede sıcaklığın fazla olması bu azalmayı hızlandırmaktadır. Böylece kimyasal bakımdan fakirleşen toprak fizik bakımından da değişik şekil ve karakter alarak, yöre toprağını bazca fakirleştirir ve bazca fakir toprak sıklaşır ve balçıklaşır. İşte yöre de toprağının bariz karakteri budur. Yapılan tahlillere göre toprağın terkiinde en önemli unsur azot, bunu takiben sırası ile kalsiyum oksit, magnezyum oksit, fosfor asidi ve potasyum oksit bulunmaktadır. Harvey Oakes'in (1958:77) yaptığı toprak haritasına göre yöre toprağı, kırmızı podzolik toprak sınıfına dâhildir. Bu toprağın ziraate uygunluk derecesi % 15 kadar olup, bu yöredeki meyli % 40'tır (Tarkan, 1968: 10).

Kırmızı- sarı podzolik topraklar, sadece Karadeniz kıyı kuşağında sahilden 500-600 m'ye kadar yükselen genellikle hafif eğimli alanlarda bulunmaktadır. Sarımsı ve kırmızımsı renkli olan bu topraklarının A horizonu kumlu balçık, balçıklı kum tekstüründe olup kaba granüler yapı arz etmektedir. Toprakta kireç yoktur veya eser haldedir. Asit ve şiddetli asit tepki göstermektedir. Organik madde mineral toprağı iyice karışmamış durumdadır, sadece 0-5 cm'lik kısımda toprak organik madde yönünden zengindir. B horizonu, A horizonuna nazaran daha kırmızımsı renktedir, kumlu balçık ve killi bünyede olup kaba blok yapı arz etmektedir (Atalay vd. 1984: 53-54).

Fotoğraf 1.6. Fırtına Vadisi Boyunca Biriken Alüvyal Topraklar.

Harita 1.7. Ardeşen İlçe Merkezinin Toprak Haritası.

Çoğu orman örtüsü altında bulunan Kırmızı-Sarı Podzolik topraklar en fazla Merkez, Çayeli, İkizdere, Pazar ve Ardeşen’de ve Gri-Kahverengi Podzolikler en çok Hemşin’de bulunmaktadır (Dizdar, 2003: 91). Azonal toprak gurubunda yer alan alüvyal topraklar genellikle dere yataklarında eğimin azaldığı yerde akarsular tarafından taşınma ve biriktirme yoluyla oluşmuştur. Fırtına Deresi’nin yatağı ve döküldüğü yer alüvyal toprakların yaygın olduğu alandır(Fotoğraf 1.6; Harita 1.7.).

1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Türkiye, yeryüzündeki konumu ve sahip olduğu iklim toprak ve jeomorfolojik özellikler nedeniyle çok çeşitli bitki türlerine sahiptir bitki türlerindeki bu çeşitlilik cinsleri aynı veya farklı olsa bile dış görünüş ve yaşam şekilleri birbirine benzeyen bitkilerin bir araya gelmesinden oluşan bitki topluluklarına da yansır. Ülke genelinde bitki örtüsünün coğrafi dağılışı açısından yerel şartların da katılmasıyla gerçek anlamda bir mozaik görüntü ortaya çıkar (Avcı,1993:226).

Araştırma sahasının içerisinde bulunduğu alan, Karadeniz Bölgesi’nin diğer bölüm ve yörelerinden daha farklı bir özellik gösterir. Burada bilhassa yağış miktarı, rejimi ve sıcaklık ülkenin hiç bir kısmında görülmeyen değişik bir değeri alır ki, bu değişiklik yöreye apayrı bir bitkisel hayat bahşetmiştir (Tarkan, 1973: 3).

Flora bölgeleri, bir iklim tipinin hüküm sürdüğü geniş ve düz sahaları kapsamaktadır. İklim bölgeleri kendine özgü bitki türlerinin ortaya çıkmasını ve yetişmesini sağlamaktadır. Böylece belli doğal şartlar altında belli besin zinciri, enerji ve madde dolaşımına sahip canlı toplulukları ya da popülasyonları oluşturmuştur. Ardeşen’in de içinde bulunduğu Türkiye’nin kuzeyi Avrupa-Sibiryaya flora bölgesine girer (Atalay, 2015: 122).

Avrupa-Sibiryaya flora bölgesi Öksin ve Hırkaniyen olarak ikiye ayrılır. Karadeniz’e yakın olan batıdaki saha Öksin, İran’ın Kuzeyi ve Taliş dağlarının bulunduğu alan ise Hırkaniyen olarak isimlendirilir (Avcı, 2005: 30). Öksin provensi, Davis tarafından Doğu Karadeniz Bölümü’nü, Orta Karadeniz Bölümü’nden ayıran Melet Irmağı vadisinden geçen bir sınırla, doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğuda kalan bölge Kolşik adı verilmiştir (Avcı, 1993:232).

Kolşik flora, orman tür bakımından epeyce zengindir. *Alnus barbata* (sakallı kızılgağaç) burada hâkim bir yayılış gösterir. Bu ağaç Kafkas Dağları eteklerinde ve Rion depresyonundaki nemli topraklarda *Pterocarya caucasica* (Kafkas kanatlı cevizi) ile birlikte hâkim bir yayılışa sahiptir. Türkiye'nin bahis konusu nemli kıyı kesiminde ise uygun şartları bulmuştur (İnandık, 1965:16). Doğu ladini (*Picea orientalis*), relikt bir meşe türümüz olan Doğu Karadeniz meşesi (*Quercus pontica*), Kafkas orman gülü (*Rhododendron caucasicum*), dağ gülü (*Rhododendron sessilifolius*), dağ elması (*Epigaea gaultherioides*) ve *Daphne glomerata* Öksin alanda ortaya çıkan türlerden bazılarıdır (Avcı, 2005:31; Kaymaz, 2018:314).

Kolşik flora sahasında, beşeri faaliyetleri için bitki örtüsü ciddi bir tahribata uğratılmıştır. İnsanlar bu yörede yüksek bir yere çıktığında kendilerini “ağaç denizinin” içinde hissetmektedir. Kolşik flora sahasının tahrip edilmesiyle yok edilen orman arazilerde fındık, çay, mısır, fasulye, karalahana ve patates gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir (Koday, 2014: 50).

Türkiye'nin kuzey kıyılarını bir kuşak halinde kaplayan nemli orman formasyonu içinde en dikkat çekici cinslerinden birisi kuşkusuz orman gülleri (*Rhododendron L.*)'dir. Orman güllerinden en yaygın olanı mor çiçekli orman gülü (*R. Ponticum*)'dür (Fotoğraf 1.7.). Mor çiçekli orman gülü, batıda Istranca Dağları'nın kuzey yamaçlarından, doğuda Hopa'ya kadar oldukça geniş bir yayılış sahasına sahip bir nemli orman toplulukları içinde daha çok Doğu Karadeniz Bölümü'nde yoğunlaşan ve birbirinden farklı çiçekleri ile buradaki topluluklara karışan başka orman gülleri de vardır (Avcı, 2004: 13-14). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yayılış gösteren orman gülleri türleri nektarlarından arılarca alınan usare ile yapılan bala halk arasında “deli bal” adı verilmektedir. Birçok tarihi kaynaktan orman gülü polenlerinin yer aldığı balların zehirleyici özelliğinden bahsedilmektedir (Avcı, 2004:17).

Beyaz Çiçekli Orman gülü, IUCN (Dünya Doğayı Koruma Birliği)'nin hazırladığı kırmızı listeye alınmıştır. Yani nesli tükenmekte olan bir tür olduğundan, korunması gerekmektedir (Ardeşen Orman Amenajman Planı, 2009: 81; Fotoğraf 1.7.).

Fotoğraf 1.7. Beyaz Çiçekli Orman Gülü

Doğu Karadeniz Dağları'nın, Karadeniz'e bakan kuzey yamaçlarında sahilden 1000 m'ye ve iç kısımlarda Artvin'e kadar olan saha dâhilinde hüküm süren çok nemli ılıman iklim şartları altında kışın yaprağını döken yayvan yapraklı ormanlar mevcuttur. Orman altı flora son derece zengin olup, higrofil ve higrofit vejetasyon hâkimdir (Atalay, vd. 1984: 51: Harita 1.8.).

Toprak koşulları bakımından olumsuz özelliğe sahip Ardeşen ormanlarında Ladin'de gelişme oldukça zayıf olup, kırsal kesimde hayvancılığın giderek azalmasının ormanlara olumlu etkisi gözlenmiştir (Ardeşen Orman Amenajman Planı, 2009: 6; Fotoğraf 1.8.)

Fotoğraf 1.8. Fırtına Deresi Vadisindeki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm.

Harita 1.8. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Orman Örtüsü ve Tarım Alanları (HGM).

Tablo 1.15. Araştırma Sahasında Bulunan Ağaç Türleri.

A-İbrelili türler	4-Adi Gürgen (<i>Carpnus betulus</i>)
1-Doğu Ladini (<i>Picea orientalis</i>)	5-Ihlamur (<i>Tilia grandifolia</i>)
2-Doğu Karadeniz Göknaarı (<i>Abies nordmanniana</i>)	6-Sapsız Meşe (<i>Quercus petrea</i>)
3-Adi Porsuk (<i>Taxus baccata</i>)	7-İstranca Meşesi (<i>Quercus hartwissiana</i>)
4-Sahilçamı (<i>Pinus maritima</i>)	8-Kayın Gövdeli Akçaağaç (<i>Acer trautwetteri</i>)
5-Duglas (<i>Pseudotsuga taxifolia</i>)	9-Beşparmak Akçaağacı (<i>Acer cappadocicum</i>)
B- Yapraklı Türler	10-Dağ Karaağacı (<i>Ulmus glabra</i>)
1-Doğu Kayını (<i>Fagus orientalis</i>)	11-Titre Kavak (<i>Populus tremula</i>)
2-Sakallı Kızılağaç (<i>Alnus glutinosa subsp. barbata</i>)	12-Yabani Kiraz (<i>Prunus avium</i>)
3-Anadolu Kestanesi (<i>Castanea sativa</i>)	13-Adi Gürgen (<i>Carpnus betulus</i>)

Kaynak: Ardeşen Orman Amenajman Planı.

Ardeşen orman amenajman planına göre Ardeşen ilçe merkezinde dişbudak, defne, ova karaağacı, çınar, ıhlamur, ceviz, hurma, aksöğüt, huş, yalancı akasya ve egzotik bir ağaç olan Japon çamı olarak adlandırılan kriptomeria yetişmektedir (Tablo 1.16.). Bu ağaç türlerinden hurma ıhlamur ve ceviz ağaçlarından meyve ve yaprağının kullanımı olarak ekonomik anlamda fayda sağlamaktadır.

Tablo 1.16. Sahile Yakın Arazilerde ve Dere Kıyılarında Bulunan Ağaç Türleri.

1-Dişbudak (<i>Fraxinus rotunfolia subsp. oxycarpa</i>)	7-Hurma (<i>Diospyros lotus</i>)
2-Defne (<i>Laurus nobilis</i>)	8-Aksöğüt (<i>Salix alba</i>)
3-Ova Karaağacı (<i>Ulmus minor</i>)	9-Huş (<i>Betula sp.</i>)
4-Çınar (<i>Platanus orientalis</i>)	10-Yalancı Akasya (Egzotik) (<i>Robinia pseudoacasia</i>)
5-Ihlamur (<i>Tilia grandifolia</i>)	11-Kriptomeria (Ekzotik) (<i>Cryptomeria japonica</i>)
6-Ceviz (<i>Juglans regia</i>)	

Kaynak: Ardeşen Orman Amenajman Planı.

Ardeşen ve çevresinde iklim koşulları oldukça yağışlı ve nemli olmakla birlikte, ilkbahar ve sonbahardaki güney rüzgârlarının etkili olduğu dönemlerde yangın riski bulunmaktadır. Bununla birlikte, geçmişten beri yaşanan tecrübeler, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde orman yangını yaşanmakla birlikte, önemli zararlar meydana getirmemektedir. Abiyotik zararlı olarak rüzgâr devirmesi, sık köklü olan Doğu Ladini (*Picea orientalis*) için daha önemli zararlara yol açmaktadır. Yapraklı ağaç türleri için ise rüzgârın önemli bir zararı gözlenmemiştir (Ardeşen Orman Amenajman Planı, 2009: 208).

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA

2.1. ARDEŞEN İLÇE MERKEZİNİN TARİHİ COĞRAFYASI

Araştırma sahasının da içinde yer aldığı Karadeniz Bölgesi'nde arkeolojik araştırmaların sistemli bir şekilde incelenememesi tarih öncesine ait bilgilerin yeteri derecede elimizde bulunmasını zorlaştırmıştır. Araştırmaların yeteri derece yapılamamasının sebepleri arasında bölgenin dağlık bir yapıya sahip olması, gür bitki örtüsü ve bol yağış alması yer almaktadır (Emir, 2011:32). Ardeşen'in tarihini de ancak sınır komşuları olan ilçe, il ve bölgelerin tarihleri ile bağlantılı olarak ele alınabilir (Saraç, 2010: 6-7).

Ardeşen adının nereden geldiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin birisi Ardeşen'e Pers Komutanı Ardaşir'in, kendi adını verdiği'dir. Bunun yanı sıra ağır basan bir diğer görüş ise dönemin padişahı Yavuz Sultan Selim Han, Ardeşen'in doğusunda kalan yerleri fethetmek için bu bölgeden geçerken derenin taşıdığı, işlenmiş ağaç parçalarını görmüş ve bu bölgenin "Ardının şen" olduğunu söylemiştir. Bu isimde zamanla Ardeşen olarak değiştiği yönündeki görüştür (Saraç, 2010: 1).

Antik kaynaklar incelendiğinde araştırma sahasını kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi, Pontus ve Kolkhis adı verilen topraklar içerisinde yer aldığı görülmektedir. Pontus'un sınırlarına genel hatlarıyla bakıldığında, batısında Kızılırmak nehri, doğusunda Kolkhis, kuzeyinde Karadeniz ve güneyinde ise İç Anadolu ve Doğu Anadolu'nun bulunduğu görülmektedir. Bu bölge antik yazarlar tarafından Karadeniz'in güney kıyılarını kastetmek amacıyla kullanılmıştır Kolkhis ise, Kuzeydoğu Anadolu'da doğusu Gürcistan, batısı Pontus, kuzeyi Kafkas Dağları ve güneyi Doğu Anadolu ile sınırlı olan alanı kapsamaktadır. Herodotos ise, Kolkhislilerin kökenini Mısır'a dayandırmaktadır (Ünsal, 2006: 131).

Strabon da, çalışma alanının da içinde bulunduğu bölge hakkında önemli bilgiler vermektedir. Doğu Karadeniz'deki çoğu yerleşim yerinde olduğu gibi Ardeşen'de de yaşayan Laz halkı hakkında birçok kaynaktan çeşitli bilgilere rastlanmaktadır. Eski Hellen kaynaklarındaki bilgilere göre Lazlar, 'Kolhi' olarak bilinen Geç Bronz-Erken Demir

Çağı kültürü halkı ile aynı halk olduğudur. Bu bilgilerden Kolhiler'in, Lazlar'ın ataları olduğu anlaşılmaktadır (Saraç, 2010: 7)

Karadeniz Bölgesi'nin uygarlık yönünden en eski tarihinin M.Ö. 1.000.000-100.000 yılları arasındaki Yontma Taş dönemde başladığı çeşitli araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır (Özsait, 1999:35). Yapılan bu yüzey araştırmaları inceleme alanında Yontma Taş Çağı'ndan sonra iskâna dair bulgular görüldüğünü ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu çalışmalarda yörede Eski Tunç Devrine ait bazı buluntulara da rastlanmıştır. Bu çalışmalar Doğu Karadeniz Bölgesi'nin (Antik Pontus) Yunan kolonilerinden önce iskân olduğu kesin bir şekilde kanıtlamaktadır (Karpuz, 1991: 7-8).

M.Ö. 2000 yılının ilk yarısında Anadolu'da Hitit Krallığının kurulduğu bilinmektedir. Hitit krallığı döneminde Trabzon ve Rize dolaylarının Hayaşa ismiyle anıldığı bilinmekteydi. M.Ö. 2000 yılı sonlarıyla M.Ö. 1000 yılı başları Demir çağı olarak nitelendirilen tarihlerde Doğu Anadolu'da Urartu devleti var olmasına rağmen Doğu Karadeniz Bölgesi'yle ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. M.Ö. 9. yüzyılda İskitlerin baskısıyla yerlerinden göç eden bir Kimmer kolu daha sonraki yıllarda Karadeniz kıyılarına yerleşmişlerdir (Özsait, 1999:35).

Doğu Karadeniz bölgesindeki Türk varlığı da yine çok eski tarihlere dayanmaktadır. Araştırmalar milattan önceki dönemlerden itibaren Türkler tarafından bilindiğini ve hatta yurt tutulduğunu ortaya koymuştur. Bilim camiasının kanısı Türk ya da Türklerle akraba olduğu düşünülen Orta Asyalı toplulukların Doğu Karadeniz'e M.Ö. VIII. Yüzyılda göç ile geldikleri yönündedir. Böylece Doğu Karadeniz bölgesindeki Türk varlığını bu tarihe dayandırmak mümkündür (Tellioğlu, 2007:655).

M.S. 65 yılında bölgede Kimmer ve İskit hâkimiyetinin sona ermiş ve bu tarihten itibaren Yunanlılar, Karadeniz sahillerinde koloni kurmaya ve genişlemeye devam etmişlerdir. Bu dönemde Yunanlılar Karadeniz kıyılarında yüze yakın koloni kurmuşlardır. Rize ve Atina'nın (Pazar) küçük bir liman ve pazar yeri olarak kolonize edildiği ihtimali kuvvetlidir. Bu dönemde Ardeşen ile alakalı herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Ancak bölgede koloni faaliyetlerini sürdüren Yunanlıların, Ardeşen'e de geldikleri tahmin edilmektedir. Ardeşen'in de içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi, Roma imparatorluğunun kurulmasından, 1204 yılına kadar Doğu Roma sınırları içerisinde kalmıştır. (Saraç, 2010: 12).

İstanbul'un 1204 yılında Latinler tarafından işgal edilince Kafkasya'ya kaçan Alexios Komnenos, Gürcülerden yardım alarak Trabzon'da bağımsız bir Trabzon- Rum İmparatorluğu (1204-1461) kurmuşlardır. Bu dönem içerisinde Rize ve çevresi de Trabzon Devleti'ne bağlanmıştır (Karpuz, 1992: 9-10).

Büyük Selçuklu Devleti ve Bizans imparatorluğu arasında 26 Ağustos 1071 tarihinde gerçekleşen Malazgirt Meydan Muharebesiyle gücü zayıflayan Bizans karşısında büyük bir zafer elde edilmesiyle Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedilen Rize ve çevresi, 1077 de Selçuklu Türk Devleti'nin sınırları içine alınmıştır (Sarıkaya, 2004:10).

Fatih Sultan Mehmed 1461 yılında Trabzon'u fethettiği esnada Rize'yi de Osmanlı topraklarına katmıştır. Trabzon'un ilk yöneticisi olan Gelibolu sancak beyi Kaptanıderyâ Kasım Bey burada ilk idarî yapılanmayı gerçekleştirmiştir (Bostan, 2008: 148). Rize XVII. yüzyılda Trabzon Beylerbeyliği bünyesindeki önemli kazalardan biriydi ve 1877 yılında bu beyler beyliğinin üç sancağından biri olan Lazistan Sancağı'na bağlanmıştır. 1878 Berlin antlaşmasıyla Lazistan Sancağı'nın merkezi olan Batum'un Ruslara bırakılması ile Rize, sancak merkezi haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı (21 Şubat 1916) esnasında Rusların istilasına uğrayan Rize, 2 Mart 1918 yılında yeniden hürriyetine kavuşmuştur (Günay, 1978: 21). Ardeşen ilçesinde, 27 Şubat 1916 tarihinde ruslarla Fırtına deresi savaşı olarak da adlandırılan bir zorlu mücadele içerisinde girilmiş ve Ardeşen işgale uğramıştır (Topaloğlu, 2003:47-50).

Cumhuriyet'in ilan edildiği tarihte Rize sancak merkezi konumundayken, 1924 yılında Pazar (Atina), Hopa ve Merkez kazadan oluşan bir vilayet konumuna getirilmiştir. Rize Merkez kazası Merkez, Kura-ı Seba (İkizdere, nahiye merkezi: Çağırankaya), Karadere (Kalkandere, nahiye merkezi: Medrese) ve Mapavri (Çayeli, nahiye merkezi: Yenipazar) nahiyyelerinden; Atina kazası Merkez, Ardeşen ve Hemşin nahiyyelerinden; Hopa kazası ise Merkez, Arhavi, Kemalpaşa ve Viçe (Fındıklı) nahiyyelerinden oluşuyordu. Ardeşen, 1 Mart 1953 tarihinde Pazar ilçesinden ayrılarak Rize iline bağlı bir ilçe statüsü kazanmıştır (Çapa, 2016: 295).

Ardeşen'in Pazar ilçesinden ayrılıp yeni bir ilçe kurulmasıyla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi 12.01.1953 tarihli tutanakları, Meclisin arşiv kayıtlarından alınmıştır. Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Ardeşen'in Pazar ilçesinden ayrılması

gerektiğinin gerekçesini Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığı'na şu şekilde açıklamıştır:

“Dik yamaçlar, derin vadiler ve birbirini takip eden dağ ve tepelerin kapladığı ve çoğunlukla örtülü bir arazi manzarası gösteren Ardeşen bölgesinde köyler; Fırtına suyu ve kollarının müsait vadilerinde yerleşmişler ve bugünkü idari merkezleri olan Pazar'a ancak bu vadilerin sağlayabileceği kolaylıklardan faydalanılarak gidebilmektedirler. Karayollarındaki güçlükler ve Ardeşen üzerinden yapacakları deniz irtibatında; Karadeniz'in hususiyeti ve vasıta durumu bakımından karşılanacakları zorluklar ve bölgenin iklim durumu da göz önüne alınırsa; 30000 e yaklaşan bir nüfusu bulunan bölge köylerinin daha yakın ve daha kolay gidebilecekleri ve halen de kısmın iktisadi ilgilerinin üzerinde toplandığı idari bir merkez etrafında teşkilâtlandırmak faydalı görüldüğünden Rize İli Pazar İlçesi Ardeşen Bucağı bölgesinde merkezi Ardeşen olmak üzere (Ardeşen) ve buradan tutumlanan kadro ile, (16000) küsur nüfus, 27 köyden ibaret olmak ve merkezi de Yukarı Viçe köyünde bulunmak üzere (Çamlıca) adıyla yeniden bir bucak kurulması uygun görüldüğünden ilişik kanun tasarısı da bu maksatla hazırlanmıştır.”

Ardeşen'in ilçe olması ve Yukarı Viçe köyünde Çamlıca adıyla yeni bir bucak kurulması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 9. dönem 4. yasama yılı 55. birleşiminde dönemin hükümetine sunulmuştur ve neticesinde Ardeşen, Rize iline bağlı bir ilçe olmuştur. İlçe olmasındaki gerekçeler aslında coğrafi şartlara dayandırılmıştır. Fırtına Deresi'nin doğusunda kalan yerleşmelerde yaşayan insanların ihtiyaçlarını gidermek için Fırtına Deresi'ni geçme konusundaki sıkıntıları da göz önüne alınmıştır.

2.2. NÜFUS

Nüfus, sosyal bilimlerde güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen en önemli konulardan birisidir. Nüfusun dağılışı, yoğunluğu, yaş ve cins yapısı, aktif ya da bağımlı olma durumu gibi birçok özelliğinin yanı sıra, hareket kabiliyeti de onu diğer pek çok konu arasında özel ve öncelikli kılan etmenler arasındadır. Bir bölgede nüfusun miktarı, mekâna yoğun mu yoksa seyrek mi dağıldığı, kadın-erkek nüfusunun birbirine oranla az ya da çok olması gibi nitelikler, o bölgenin doğal ve beşerî coğrafya özellikleri ile yakından ilgilidir. Bu yakın ilgi ve etkileşim nedeniyle, sosyologlar ve demograflar tarafından da incelenen nüfus konusu, aynı zamanda bütün özellikleri ile beraber beşerî

coğrafyanın da en önemli araştırma konuları arasındadır (Zaman ve Coşkun, 2008: 263).

Karadeniz Bölgesi'nin nüfus dağılışı genel anlamda yer şekilleri ve iklim şartlarının kontrolü altında şekillenmiştir. Dağların fazla yer tutması, arazinin çok engebeli olması gibi faktörler yerleşmeyi kısıtlamış ve nüfuslanmayı güçlendirmiştir. Bu sebeple Karadeniz Bölgesi nüfus dağılışı açısından çok kalabalık alanlar ile tamamen boş bırakılmış sahaların bazı yerlerde birbirine oldukça yakın olduğu ve bu gibi zıtlıkları görüldüğü bir bölgedir. Bu durumu Türkiye'nin başka hiçbir yerinde görmek mümkün değildir (Arıncı, 2014: 215).

2.2.1. Nüfusun Değişim Süreci

Anadolu'daki yerleşmelerin nüfusuyla ilgili ilk kayıtlara tahrir defterlerinden ulaşılmaktadır. Osmanlı devleti, ele geçirdiği bölgelerdeki arazilerin tescilini, toprağın mülkiyetini, tasarruf sistemini ve halktan alınacak vergilerin tespit ve tayinlerini yapmak amacıyla düzenli kayıtlar tutmuştur. Bu kayıtların temel amacı vergi gelirlerini kontrol etmek olup oldukça özenle arşivlenmiştir. İşte bu vergi defterlerine tahrir defterleri adı verilir. Tahrir defterlerinin olumsuz tarafı sadece erkek nüfus ile ilgili bilgiler içermesidir. Bu sebeple toplam nüfusu tam olarak söylemek mümkün değildir (Sertoğlu, 1986: 306).

Ardeşen'in nüfusuyla ilgili ilk verileri, 1835 yılına ait tahrir defterlerinde kayıt altına alınmıştır. Bu dönemdeki nüfus kayıtları incelendiğinde Atina'nın (Pazar), dört nahiyeden teşkil olduğu ve Trabzon eyaletine bağlı Gönnye sancağına tabii bir kaza olduğu görülür. Atina'yı (Pazar), teşkil eden bu nahiyeler ise, Merkez nahiyesi, Başköy nahiyesi Davat nahiyesi ve Ğere (Işıklı) nahiyesi olarak teyit edilmiştir. Ardeşen ise o dönemde Ğere (Işıklı) nahiyesine bağlı küçük bir köy olarak kayıtlardaki yerini almıştır. Ardeşen'in köyleri o günkü taksimata göre Ğere (Işıklı) nahiyesine bağlıdır. Ardeşen'de 1835 yılı tahrir defterlerine göre 100 erkek nüfus yaşamaktadır (Hiçyılmaz ve Okutan, 2013: 17-22).

Cumhuriyet öncesi nüfus sayımları ilçenin tam olarak nüfusunu yansıtmamaktadır. Cumhuriyet sonrasında yapılan nüfus sayımlarının ilki 1927 ikincisi ise 1935 yılında yapılmıştır. Daha sonra periyodik olarak her beş yılda bir sayımlar yapılmıştır. Bu periyodik sayım dönemi 2000 yılında sonlandırılmıştır. 2007 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) faaliyete geçmiş ve her yıl düzenli olarak nüfus sayımları

yapılmıştır.

Ardeşen'in nüfusu 1927 yılında Pazar ilçesiyle birlikte verilmiştir. Cumhuriyet sonrası ilk nüfus sayımları 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmıştır ve ilçenin toplam nüfusu 41549 olarak belirlenmiştir. Pazar ilçesinin 1935 yılında toplam nüfusu 48457 olarak tespit edilmiştir. Pazar ilçesine bağlı Ardeşen'in nüfusu ise 16445 ile Pazar'ın toplam nüfusuna oranı %33,93'dür (Tablo 2.1, Şekil 2.1).

Ardeşen'in nüfusu 1927 yılından 1955 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Artışın sebepleri arasında ekonomik gelişmeler, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve nüfusun artışına yönelik politikaların izlenmesi yer almaktadır.

Pazar'ın nüfusu 1935-1945 yılları arasında 26 kişi azalmıştır. Pazar'da 1945 yılından itibaren sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Kırsal nüfus ise 1935 yılından 1950 yılına kadar artış göstermiştir. 1953 yılında Ardeşen'in Pazar ilçesinden ayrılmasıyla birlikte 1955 sayımlarında kırsal nüfusu 23272 olarak kayda geçmiştir. Ardeşen ilçe merkezinde Çay fabrikasının 1969 yılında kurulmasıyla göç olaylarını azaltmış ve bu tarihlerde de nüfus en azından azalmamıştır. Kırsal nüfusta 1960 yılından 1990 yılına kadar artış olmuştur. Ardeşen'in şehir nüfusu 1980-1985 arasında 3821 kişi artmıştır. Ardeşen'de 2000-2020 yıllarında kırsal nüfus önceki sayım dönemlerine göre azalmakla birlikte 2000 yılından sonra şehir nüfusunda büyük bir artış meydana gelmiş şehir nüfusu kır nüfusundan fazla olmuştur (Tablo 2.1, Şekil 2.1).

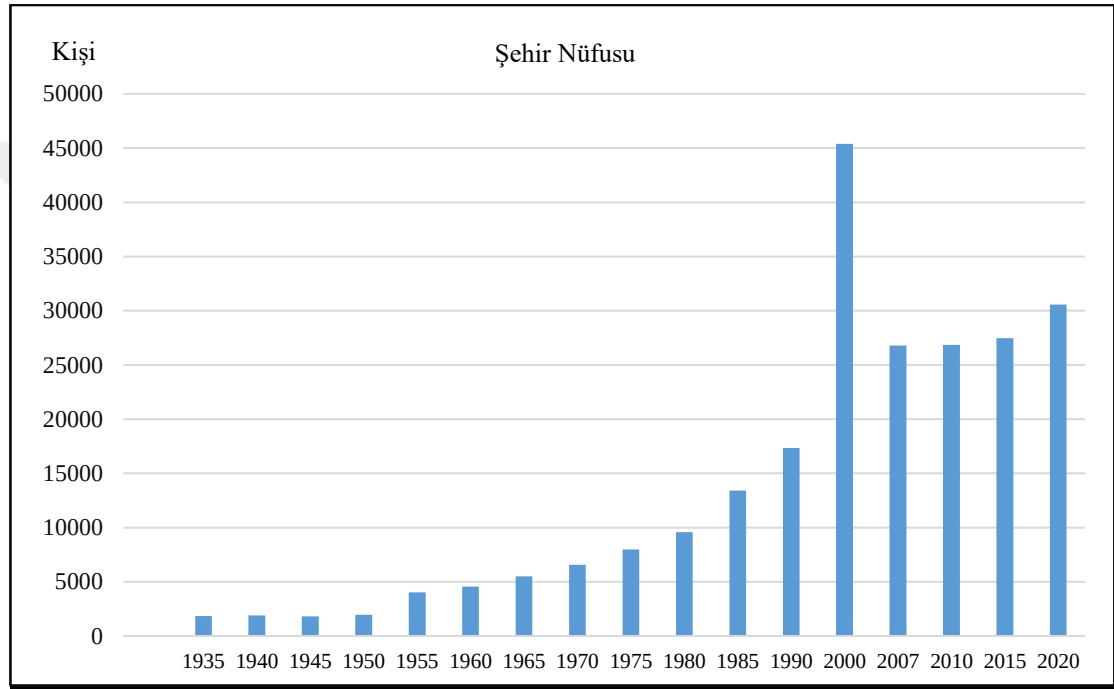
Tablo 2.1. Ardeşen'de Sayım Devrelerine Göre Nüfus Gelişimi (1927-2020).

Sayım Devresi	Şehir Nüfusu	Artış Hızı (%)	Köy Nüfus	Artış Hızı (%)	Toplam	Artış Hızı (%)	Köy Nüfusu	Şehir nüfusu
							%	%
1935	1849	1,60	46608	1,60	48457	44,27	96	4
1940	1904	0,59	50449	1,58	52353	1,55	96	4
1945	1823	-0,87	49660	-0,32	51483	-0,34	96	4
1950	1970	1,55	52479	1,10	54449	1,12	96	4
1955	4035	14,34	23272	-16,26	27307	-13,80	85	15
1960	4558	2,44	16213	-7,23	20771	-5,47	78	22
1965	5488	3,71	17376	1,39	22864	1,92	76	24
1970	6550	3,54	19913	2,73	26463	2,92	75	25
1975	7980	3,95	21741	1,76	29721	2,32	73	27
1980	9582	3,66	22414	0,61	31996	1,48	70	30

Tablo 2.1. (Devam)

1985	13403	6,71	22905	0,43	36308	2,53	63	37
1990	17340	2,58	22421	-0,43	39761	1,82	56	44
2000	45392	13,75	13107	-5,37	58499	3,86	22	78
2007	26792	-17,57	11767	-1,54	38559	-13,89	31	69
2010	26836	0,03	12824	2,87	39660	0,94	32	68
2015	27463	0,46	12815	-0,01	40278	0,31	32	68
2020	30577	6,14	11818	-9,16	42395	1,05	28	72

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 2.1. Ardeşen'in Sayım Devrelerine Göre Nüfus Gelişimi.

Türkiye tarihinde 1940-45 döneminin nüfus gelişimi açısından özel bir öneme sahiptir. Bu dönemde ülkenin her bölgesinde nüfus artışında istisnasız bir düşüş söz konusu olduğu gibi, Ardeşen'in nüfus artış hızında da azalma gözlemlenmiştir (Tablo 2.1, Şekil 2.1). Bu durumun temel nedeni II. Dünya Savaşı'nın yaşanmasıdır. Türkiye her ne kadar fiilen bu savaşa katılmamış olsa da ülke genelinde seferberlik ilan edilmiş ve erkek nüfus silahaltına alınmıştır. Olası bir savaş tehlikesine karşı hazırlık yapılmıştır. Yaşanan bu seferberlik haline birde açlık, kıtlık ve sefalette eklenince nüfus artışında gözle görülür bir düşüş yaşanmıştır (Doğanay, 2014: 176). Bu olumsuz koşulların ortadan kalktığı bir sonraki dönemde nüfus artışı hızlanmıştır. Gerçekten de 1945-1950 dönemi, bir önceki döneme oranla nüfusun artışı gözlemlenmiştir (Tablo 2.1, Şekil 2.1). Nüfusun bu

dönemde tekrardan artışa geçmesinde savaş ihtimalinin ortadan kalkması, askerlik hizmet süresinin normale dönmesi ve gelişen ülke ekonomisinin çok önemli bir rolü vardır (Bulut, 2000: 25). Bölgenin nüfusunun artmasının ekonomik olarak sebebi çay tarımı da gösterilebilir. Ardeşen’de ilk çay fabrikasının 1947’de oluşu insanların farklı ekonomik uğraşlar benimsemesine ve köylerden şehre göç etmesine neden olmuştur.

Ardeşen şehir nüfusu 1950-1955 yılları arasında ciddi bir artış göstermesine rağmen köy nüfusu ise azalmıştır. Bunun temel sebebi 1953 yılında Pazar’dan ayrılan Ardeşen’in ilçe vasfı kazanmasıyla bazı köy yerleşmelerinin Pazar ilçesine dâhil olmasıdır.

Türkiye’de 1950-1960’lı yıllarda da çok hızlı kalkınma devresi gerçeklemiştir. Öyle ki ülkenin her köşesinde devlet yatırımları çoğalmış istihdam olanakları da bu duruma bağlı olarak artmıştır. Buna bağlı olarak da Ardeşen ilçe merkezinin nüfusu da artmıştır (Doğanay, 2014: 177). Türkiye’nin nüfusu 1960 yılından sonra sürekli artmıştır. Bu tarihte ki artışın ne büyük sebepleri arasında Balkanlarda mübadeleyle gelen göçler yer almaktadır. Ancak Ardeşen ilçe merkezinin bu nüfus artışından ne kadar pay aldığı veya almadığı bilinmemektedir.

Ülkemizde 1960’lardan sonra yurtdışına göçlerin olması ülke genelinde nüfusun azalmasına neden olmuştur(Cillov, 1986: 2). Ardeşen ilçe merkezi bu nüfus artışından çok fazla etkilenmemiş ki nüfusu 930 olarak artmış ve 1965 yılında 5488 kişi olmuştur.

Nüfus artışı 1960’tan 2000 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Ardeşen ilçe merkezinde 2000 yılına gelindiğinde 45362 nüfus oluşmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) projesiyle 2007 yılından itibaren nüfus sayımları kapı kapı dolaşmak yerine ikamet edilen yere göre sistem üzerinden sayılmasıyla nüfus verileri hazırlanmıştır. ADNKS’ye göre 2007 yılında Ardeşen ilçe merkezinde 26792 kişi yaşadığı tespit edilmiştir. Bir önceki sayım dönemi olan 2000 yılında 45362 olan nüfus 18570 kişi azalmıştır. Nüfusun bu denli azalmasının sebebi önceki dönemlerde yapılan sayımlarda nüfusun olduğundan fazla göstermeleri gelebilir. Ardeşen ilçe merkezinde 2007-2020 yılları arasında da nüfus sürekli artış göstermekle birlikte önceki dönemlere göre artış hızı daha az olmuştur (Tablo 2.1).

2.2.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Bir ülke nüfusunun en önemli ve değişken özelliklerinden biride o ülkedeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının yapılmasıdır. Bunun sebebi ise yaş gruplarının, nüfusun genel yapısı ve ülkedeki doğurganlık oranı hakkında bilgi vermesidir. Bunun yanı sıra çalışma çağındaki nüfus ile bağımlı nüfusun tespitinde, iş, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçların belirlenmesinde oldukça önemlidir. Ayrıca yaş grupları geleceğe yönelik çeşitli planlamaların yapılmasında da önem rol oynamaktadır (Güner, 2010: 26).

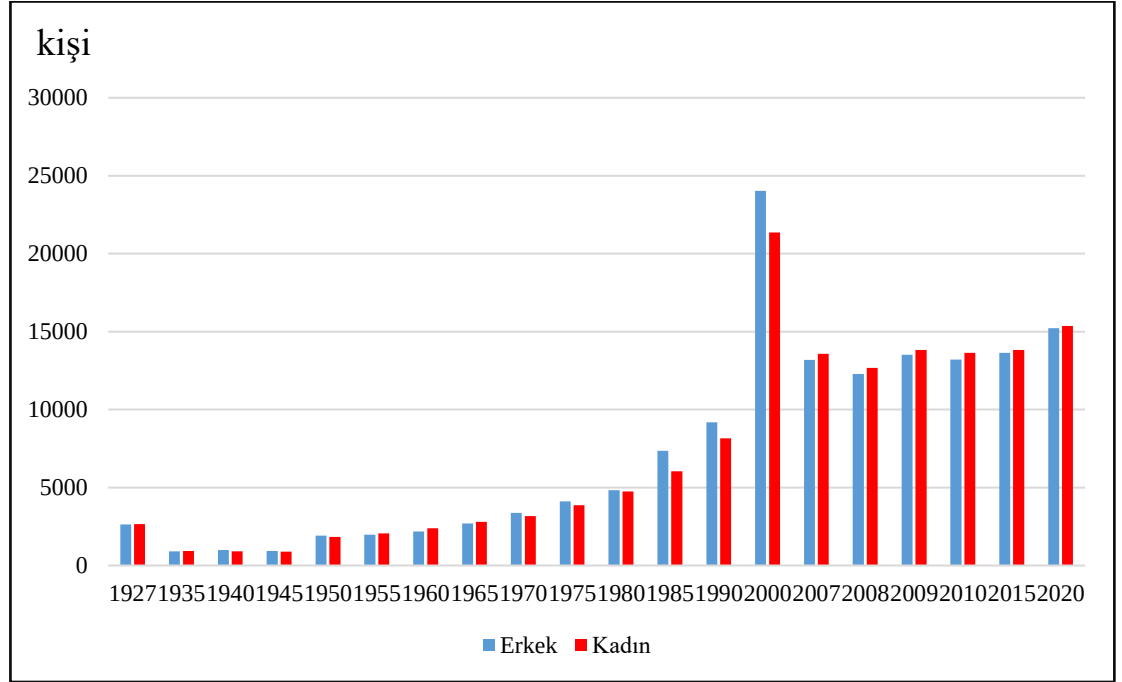
Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısının iyi derecede bilinmesi sosyal ve ekonomik açıdan yapılacak planlamalarda, stratejik planlamalarda büyük bir önem arz eder. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısını analiz edip birtakım sonuçlar ortaya koyabilmek için, belli sayım devrelerindeki nüfusu, belli yaş dilimi aralıklarını esas alarak gruplandırmak gerekmektedir (Doğanay, 2014: 185).

Ardeşen nüfusunun yaş ve cinsiyet yapısını inceleyebilmek için TÜİK'in 1927-2020 yılları arası verilerinden faydalanılmıştır. 1953 yılına kadar Pazar ilçesine bağlı bir yerleşme olduğundan 1950 yılına kadar Pazar ilçesinin verileri kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi ilk nüfus sayımının olduğu 1927 yılında toplam nüfus 5297'dir. Toplam nüfusun %50,1'ini (2652 kişi) kadın nüfusu oluştururken, aynı dönemdeki erkek nüfus oranının %49,8 (2640 kişi) olduğu ve kadın-erkek nüfus oranının birbirine oldukça yakın olduğu görülür. Kadın- erkek nüfus oranı yıllara göre genel olarak dengeli bir görünüme sahiptir. Erkek nüfus 1940-1950 yıllarında kadın nüfusundan çok iken, 1955-1965 yıllarında kadın nüfus oranı daha fazladır. Bu dönemden sonra 1970'ten 2000 yılına kadar erkek nüfus oranı, kadın nüfus oranından fazladır. Kadın nüfus oranı ise 2007'den 2020 yılına kadar erkek nüfus oranından fazla olmuştur. 2000 yılında toplam nüfusun diğer sayım dönemlerine göre büyük bir oranda artmasına rağmen, 2007 yılında ülkemizde yürürlüğe giren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonrasında Ardeşen ilçe merkezinin nüfusunun 2000 yılına göre azaldığı görülmüştür. Bunun sebepleri arasında köylerde ikamet eden nüfusun, miktar bakımından fazla gösterilmesidir. 2007 yılı ve sonrasında ise geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında, Ardeşen ilçe merkezi nüfus miktarından önemli bir artış veya azalış meydana gelmemiştir (Tablo 2.2, Şekil 2.2).

Tablo 2.2. Ardeşen İlçe Merkezinin Yıllara Göre Cinsiyet Durumu (1927-2020)

Sayım Yılı	Erkek	%	Kadın	%	Toplam
1927	2640	49,8	2652	50,1	5297
1935	915	49,5	934	50,5	1849
1940	990	52,0	914	48,0	1904
1945	928	50,9	895	49,1	1823
1950	1904	51,1	1823	48,9	3727
1955	1982	49,1	2053	50,9	4035
1960	2174	47,7	2384	52,3	4558
1965	2694	49,1	2794	50,9	5488
1970	3381	51,6	3169	48,4	6550
1975	4120	51,6	3860	48,4	7980
1980	4828	50,4	4754	49,6	9582
1985	7353	54,9	6050	45,1	13403
1990	9176	52,9	8164	47,1	17340
2000	24026	52,9	21366	47,1	45392
2007	13183	49,3	13579	50,7	26762
2008	12289	49,2	12676	50,8	24965
2009	13513	49,4	13817	50,6	27330
2010	13205	49,2	13631	50,8	26836
2015	13643	49,7	13820	50,3	27463
2020	15214	49,8	15363	50,2	30577

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

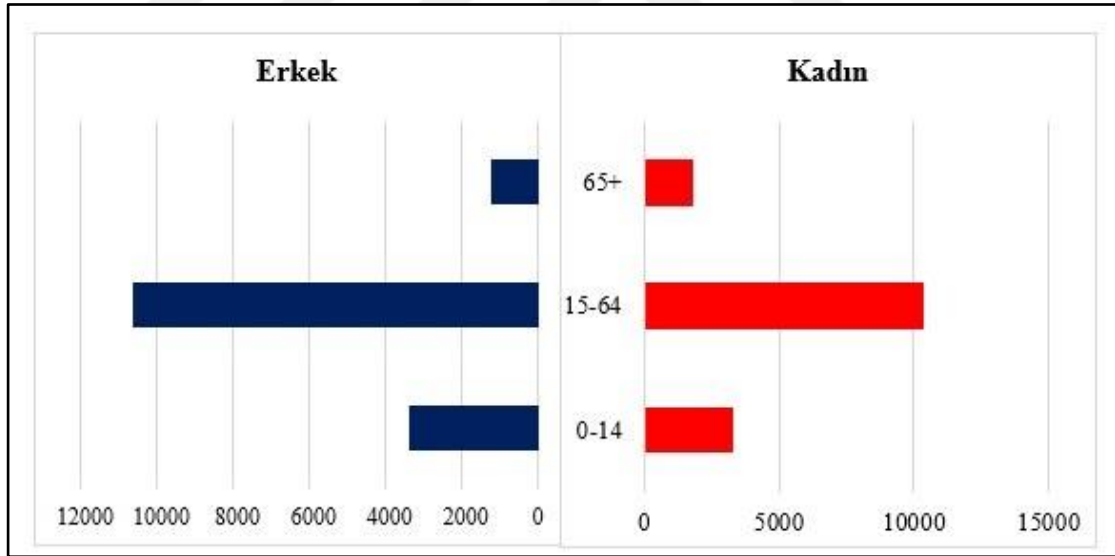
Şekil 2.2. Ardeşen İlçe Merkezinin Yıllara Göre Cinsiyet Durumu Grafiği (1927-2020).

Herhangi bir yerin nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımını ortaya koyabilmek için nüfusu, belli yaş dilimi aralıklarını esas alarak gruplandırmak gerekir. Bu gruplandırmanın uluslararası ölçüleri ise, 0-14 yaş çocuklar, 15-65 yaş yetişkinler, 65 yaş ve üzeri işe yaşlılar şeklindedir. Buna geniş aralıklı gruplandırma denir. Bunun yanı sıra 0-4, 5-9, 10-14, 15-19 ... şeklinde, dar aralıklı bir sınıflandırmada yapılmaktadır. Dünyanın çeşitli ülkelerine ait yaş grupları istatistikleri incelendiğinde yetişkinlerin payı bu üç grup içinde en az değişen olduğu görülmektedir (Güner, 2010: 26).

Tablo 2.3. Ardeşen İlçe Merkezi Nüfusunun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2020).

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-14	3387	50,9	3273	49,1	6660	21,7
15-64	10609	50,7	10333	49,3	20942	68,4
65+	1218	40,9	1757	59,1	2975	9,9
Toplam	15214	49,8	15363	50,2	30577	100

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 2.3. Ardeşen İlçe Merkezinin Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı.

Bir nüfus kütleindeki bebek ölüm oranları (0-1 yaş), çocuk ölüm oranları (0-15 yaş), orta yaşlı, yaşlı ve ihtiyar nüfus ile ilgili alınacak sosyal ve ekonomik kararlar için geniş aralıklı yaş gruplandırmasına mutlaka gerek vardır (Doğanay, 2014: 185). Nüfusun geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, Ardeşen ilçe merkezi ile 2020 yılı ADNKS verilerine göre Ardeşen ilçe merkezinin geniş aralıklı yaş gruplarına

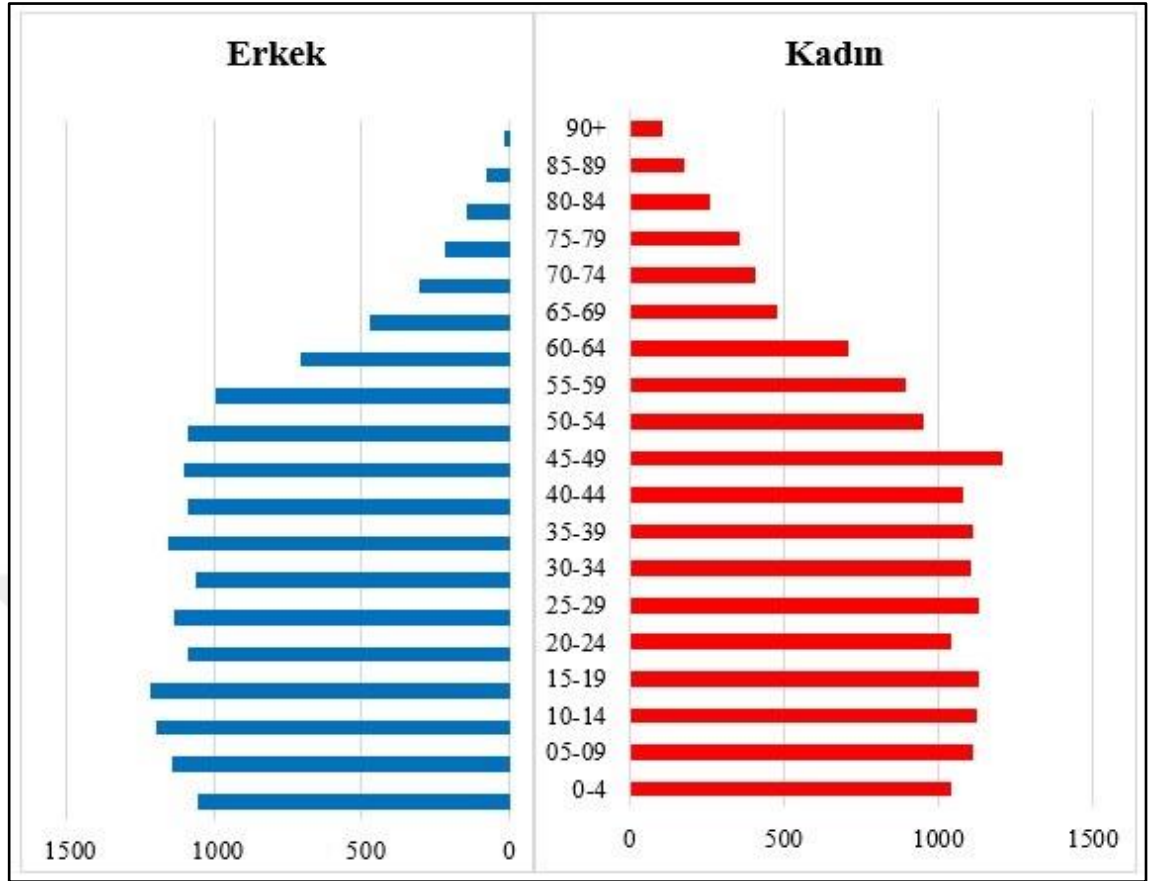
bakıldığında nüfus miktarındaki yığılmanın aktif nüfus olarak adlandırılan 15-64 yaş grubu aralığında (20942 kişi) olduğu tespit edilmiştir. Yaş grupları incelediğinde 0-14 yaş grubu, Ardeşen ilçe merkezinde nüfusun %21,7'sini (6660 kişi) oluşturmaktadır. Bu oran Ardeşen ilçe merkezinin genç nüfus oranını ifade etmektedir. Çalışma sahasında 15-64 yaş grubunun oranı %68,4 (20942 kişi)'dir (Tablo 2.3, Şekil 2.3).

Ardeşen ilçe merkezi 65+ yaş gurubunda 2975 kişi ile %9,9 oranına sahiptir. Aktif nüfus oranı ise %68,4'dür (Tablo 2.3, Şekil 2.3).

Tablo 2.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Dar Aralıklı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2020).

Yaş Grupları	Erkek	%	Kadın	%	Toplam
0-4	1055	50,4	1038	49,6	2093
5-9	1142	50,7	1111	49,3	2253
10-14	1190	51,4	1124	48,6	2314
15-19	1212	51,9	1125	48,1	2337
20-24	1088	51,1	1041	48,9	2129
25-29	1132	50,1	1129	49,9	2261
30-34	1061	49,0	1104	51,0	2165
35-39	1152	50,9	1111	49,1	2263
40-44	1088	50,3	1074	49,7	2162
45-49	1099	47,8	1202	52,2	2301
50-54	1085	53,3	951	46,7	2036
55-59	989	52,7	889	47,3	1878
60-64	703	49,9	707	50,1	1410
65-69	472	50,0	472	50,0	944
70-74	304	42,9	404	57,1	708
75-79	214	37,7	354	62,3	568
80-84	140	35,5	254	64,5	394
85-89	74	30,2	171	69,8	245
90+	14	12,1	102	87,9	116
Toplam	15214	49,8	15363	50,2	30577

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 2.4. Ardeşen İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi.

Nüfusun yaş özelliklerini yorumlayabilmek adına dar aralıklı gruplandırmayı da (0-4, 5-9, 10-14... gibi) dikkate almak gerekir (Doğanay, 1994: 158). Ardeşen ilçe merkezinin yaş gruplarına göre dağılımı 2020 yılı ADNKS verilerine göre incelendiğinde, ilçe merkezindeki fazla nüfuslanmanın 10-14 ve 45-49 yaş aralıklarında olduğu tespit edilmiştir. 0-4 ve 20-24 aralığındaki yaş gruplarının cinsiyet durumuna göre nüfus miktarı incelendiği zaman, erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre daha fazla olduğu ancak bu durumun 25-29 yaş grubu ile 90+ arasında yer alan yaş gruplarında nüfus miktarındaki fazlalık kadın sayısında olmuştur. Ardeşen ilçe merkezinde 0-14 yaş grubunda toplam 6660 kişi, 15-64 yaş grubunda 20942 kişi ve 65 yaş üstünde ise 2975 kişi yer almaktadır (Tablo 2.4).

2.2.3. Nüfus Hareketleri

2.2.3.1. Doğumlar ve Ölümler

Nüfus; hareket halinde, her an ve her durmada değişen bir olaydır (Tanoğlu; 1969: 31). Doğum, ölüm ve göç gibi olaylar sonucunda dünyada yaşayanların sayısı durmaksızın değişmektedir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde veya tamamında görülen doğum, ölüm ve göç olayları nüfus hareketliliği olarak kabul edilir. Nüfustaki değişimleri ise, doğum ve ölüm arasındaki oranlar belirlemektedir. Bazı yerlerde göçler, çok sayıda insanın ölümüne sebep olan salgın hastalıklar, doğal afetler, savaşlar ve ülke sınırlarının değişmesi nüfusun değişiminde oldukça etkin bir rol oynamaktadır. Eğer doğumlar, ölümlerden fazla ise nüfus artar. Buna doğal artışı denir. Doğum ve ölüm oranları aynı ise nüfus artışı sabittir. Ölümler, doğumlardan çok ise nüfus azalır (Güner, 2010: 17).

Ardeşen ilçe merkezinde ikametgâh yerine göre rakamlar verilmiştir. “c” ile belirtilen değerler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in 5429 Sayılı Kanun’un 13. maddesi gereği, verilerin herhangi bir hücresindeki istatistikî birim sayısının üçten az olması halinde veri gizli kabul edilmektedir ve değerler verilmemiştir (Tablo 2.5).

Çalışma sahasında 2001-2016 yılları arası doğum ve ölüm sayıları TÜİK verilerinden elde edilmiştir. TÜİK verilerine göre 2001 yılında 664 doğum, 51 de ölüm olayı meydana gelmiştir. Ardeşen ilçe merkezinin nüfusu 2000 yılında 45392 iken 2001 yılı doğum sayısına oranı %1,46’dır. Doğum ve ölüm sayıları 2001-2008 arasında olay yerine göre baz alınmış ve 2009-2016 yılları arasında ise ikametgâh yerine göre alınmış verilerdir. Araştırma sahasında genel olarak doğum oranları ölüm oranlarından fazladır. Nüfus doğal bir şekilde artış göstermektedir (Tablo 2.5, Şekil 2.5).

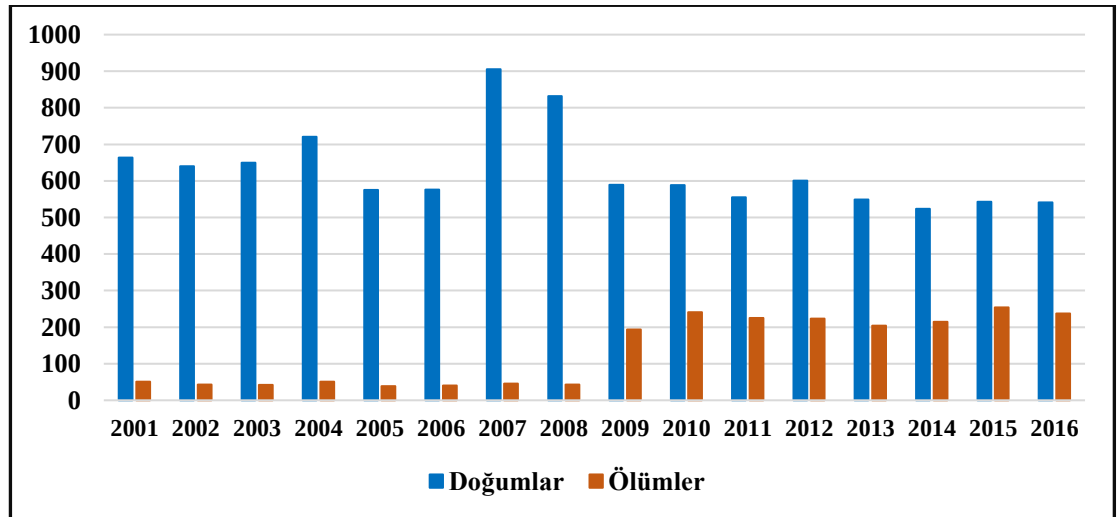
Bir yıl içerisindeki doğumların, toplam nüfusa oranı olarak ifade edilen kaba doğum hızları Türkiye ortalamasının altındadır. Türkiye’de kaba doğum hızı 2016 yılında %16,6’dır. Çalışma sahasının içinde yer aldığı Doğu Karadeniz’de bu oran %12,3’dür. Ancak Ardeşen’de kaba doğum hızı %13,3’dür (Tablo 2.5, Şekil 2.5).

Nüfusun artış azalışına önemli bir etki eden değişkende ölümlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine 2001-2016 yılları arasında ölüm sayıları doğum sayılarına göre daha az olmuştur. Yıllara göre bakacak olursak 2001 yılında 51 kişi ölmüş iken 2016 yılında bu sayı 237 olmuştur (Tablo 2.5, Şekil 2.5).

Tablo 2.5. Ardeşen’de 2001-2016 Yılları Arası Doğum ve Ölüm Sayıları.

Yıllar	Doğum Sayıları	Ölüm Sayıları	Bebek Ölüm Sayıları
2001	664	51	6
2002	640	43	6
2003	650	42	3
2004	721	51	6
2005	575	39	3
2006	576	40	c
2007	905	46	c
2008	832	43	6
2009	589	194	6
2010	588	241	7
2011	555	225	5
2012	601	223	7
2013	549	204	c
2014	524	215	3
2015	543	254	c
2016	541	237	c

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 2.5. Ardeşen’de 2001-2016 Yılları Arası Doğum ve Ölüm Sayıları.

(Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.)

Türkiye’de sağlık koşullarının yıldan yıla iyileştirilmesi, bebek ölümlerinin azalması gibi sevindirici bir olaya sebebiyet vermiştir. Türkiye’de 2009 yılında bebek ölüm hızı ‰13,9 seviyelerindeyken 2018 yılında bu rakam ‰9,3’e gerilemiştir. Bebek ölüm sayıları için 2000-2008 arasında ilçenin tamamındaki değerleri verilmişken 2009-2016 yılları arasında Ardeşen ilçe merkezinde ikametgâh yerine göre değerler verilmiştir.

2.2.3.2. Göçler

Göçler insanların toplumsal olarak en başlıca eylemidir. Geçmişten beridir göç ediliyor ve edebiyen göç edilecektir. Bir bölgede artık göç durmuşsa o toplum giderek eriyor demektir. Nitekim Batı Avrupası’nda toplumun yaşlanmasından kaynaklı göç olayı azalmıştır. Ama göç eden başka toplumlar Batı Avrupa’ya sızılmaktadırlar. Göçsüz bir coğrafya sayfasında tarihinin son sayfaları yazılıyor demektir. Göçler tarihte yıkıcı kavimlerin gelip ortalığı alt üst etmesiyle göze çarpar ama bu coğrafyada hareket böyle başlar (Ortaylı, 2005:19).

Göç, birçok bilimin araştırma konusu olmasının yanı sıra coğrafyanın dağılış ve sebep sonuç ilkeleriyle ilişkili olması nedeniyle coğrafyanın da inceleme alanları arasındadır. Nitekim göçler, yerleşmelerin nüfuslarını etkilediği gibi nüfusun demografik yapısında da önemli değişikliklere yol açmaktadır. Göçler, neden ve sonuçları itibariyle üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Doğanay ve Orhan, 2014: 12).

Göçler nedeni, süresi, mesafesi, hacmi, yönü ve organizasyonu bakımından büyük farklılıklar göstermekle birlikte iç ve dış göçler olarak ikiye ayrılmaktadır (Tümertekin, 1998: 123). Araştırma sahasında iç göçler ilçeden ile, ilden ilçeye yaz ve kış aylarında bölgede yoğun olarak yapılan ekonomik faaliyetlere bağlı olarak görülen mevsimlik göçler olarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2.6. Ardeşen’in Aldığı-Verdiği Göç Miktarı, Net Göç ve Net Göç Hızı (2012-2020).

Yıllar	Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı ‰
2012	40341	1533	2375	-842	-20,66
2013	40109	2113	2778	-665	-16,44
2014	40478	2449	2447	2	0,05
2015	40278	1866	2314	-448	-11,06

Tablo 2.6. (Devam)

2016	40669	2007	2022	-15	-0,37
2017	40640	1844	2182	-338	-8,28
2018	41.084	3.081	3.025	56	1,36
2019	41.106	2.302	2.538	-236	-5,72
2020	42.395	2.391	1.458	933	22,25

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Göç, insanların en çok zorlandıkları hayati hareketlerden birisidir. İster yaşam tarzı göçebelik olsun ister zorunlu sebeplerden dolayı göç etme durumu olsun göç esnasında yaşam standartları zorlaşmaktadır. Genel anlamda sosyal, siyasal ve ekonomik sıkıntılar insanları göçe sürüklemektedir. Ardeşen’de insanlar çay tarımının ekonomik anlamda kazanç sağlamadığı yıllarda gurbetçilik diye tabir edilen göç olayında geçimlerini sağlamaları amacıyla ekonomik anlamda refaha kavuşacağı yerlere göç etmektedirler. İç göç hareketi Türkiye’nin en önemli sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarından biri olarak dikkati çekmektedir. Daha çok 1950’den sonra önem kazanan bu nüfus hareketinin genel olarak büyük kentlere yönelik olması, bu kentlerde birçok toplumsal sorun ortaya çıkarmıştır. Bunların başında, alt yapı yetersizliği, plansız kentleşme hareketi, çevre sorunları, işsizlik ve güvenlik gibi sorunların geldiği herkes tarafından bilinmektedir. Ancak, kırsal kesimdeki nüfusun kentlere akması, tarım sektörünü olumsuz yönde etkilemesi sebebiyle, üzerinde önemle durulması gereken bir durumdur. Çünkü tarımsal bölgelerin sürekli iş gücü yitirmesi, hem kentlerde önemli sorunlara yol açmakta hem de tarımsal gıda maddelerinin üretiminde düşüş ve gerilemeye yol açmaktadır (Bulut, 2000: 33).

TÜİK’ten alınan veriler incelendiğinde Ardeşen’de dış göçün fazla gerçekleşmediği ancak iç göçün kır ve kent arasında yıl içinde değişiklik gösterdiği görülür. Ayrıca yine TÜİK verilerine göre Ardeşen’in 2012 yılında aldığı göç 1533 iken, verdiği göç 2375 olmuştur. Bu durumda net göç -842, net göç hızı ise ‰-20,66 olmuştur. 2020 yılında ise aldığı göç 2391, verdiği göç 1458 olmuş, net göç 933 net göç hızı ise ‰-22,25 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.6). Genel olarak göç vermesine rağmen 2020 yılında nüfusun artması olumlu bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.7. Ardeşen’de Göç Verilen ve Göç Alınan İlk On İl (2012-2020).

Göç Verilen İl	Göç	%’si	Göç Alınan İl	Göç	%’si
İstanbul	5316	23	İstanbul	5079	24
Rize	6471	28	Rize	6207	29
Artvin	1279	6	Artvin	1291	6
Trabzon	1070	5	Trabzon	893	4
Samsun	899	4	Samsun	664	3
Bursa	607	3	Bursa	469	2
İzmir	630	3	İzmir	659	3
Kocaeli	566	2	Kocaeli	391	2
Erzurum	523	2	Erzurum	527	2
Ankara	979	4	Ankara	777	4
Diğer İller	4830	21	Diğer İller	4607	21
Toplam	23170	100	Toplam	21564	100

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Ardeşen ilçe merkezinde, 2012-2020 yılları arasında göç verilen illerin başında Rize ili gelmekte (6471 kişi) bu ilin toplam göçten aldığı pay ise %28 olarak belirlenmiştir. Rize’yi sırası ile İstanbul (5316 kişi, oranı %23), Artvin (1279 kişi, oranı %6), Trabzon (1070 kişi, oranı %5), Ankara (979 kişi, oranı %4), Samsun (899 kişi, oranı %4) izlemektedir. Ardeşen’den diğer illere yapılan göçler ise göçlerin %21’sini (4830 kişi) oluşturmaktadır.

Ardeşen ilçe merkezinin 2012-2020 yılları arasında aldığı göçlerin başında Rize ilinden olan göçler gelmektedir. Ardeşen’e yapılan göçte ilk sırada yer alan ve göçlerin %29 (6207) oranına sahip Rize’yi; sırasıyla İstanbul (5079 kişi, oranı %24), Artvin (1291 kişi, oranı %6), Trabzon (893 kişi, oranı %4), İzmir (659 kişi, oranı %3) takip etmektedir. Alınan göçte diğer illerin oranı ise %21 (4607 kişi) olarak kayıt edilmiştir. Ardeşen’in hiç göç almadığı iller ise; Tunceli, Karaman, Kilis ve Uşak illeridir. Tarımsal işçi göçlerinin de olduğu Ardeşen’e çay tarımı zamanında ucuz işgücünden dolayı Gürcistan’dan da göçler yaşanmaktadır. Kayıt dışı istihdama yol açan bu olayı kolaylaştıran en büyük etmen ise Ardeşen’in Gürcistan sınırına yakın olması ve vizesiz geçiş imkânlarının olmasıdır (Tablo 1.7).

Çalışma sahasının 3’ten daha az ya da hiç göç vermediği iller ise; Karaman ve Tunceli illeridir. Ardeşen şehrinde göçlerin büyük çoğunluğu yakın illere ve İstanbul

Max Frish (1965); “*işgücü çağrıldı, ancak insanlar geldi*”. Yurtdışına çağrılan insanlar için amaç Max Frish’in bu cümlesiyle anlatmaktadır. Yurtdışına insanlar esas olarak geçim sıkıntısından dolayı göç etmek istemişlerdir. Almanya, 1961- 1973 yılları döneminde “konuk işçilik” olarak bedenen insan yükü gereken işler için Türkiye’de kurmuş olduğu bazı merkezlerde ilkokul 5. sınıfı bitirmiş ve 35 yaş altı insanları gerekli sağlık kontrollerinden geçirerek Almanya’ya kabul etmiştir. Bu dönem içerisinde bazı sanayi kuruluşları çalıştırdığı işçilerin referansı yoluyla yine işçi kabulüne devam etmiştir. Toplumsal sorunların ortaya çıkmasıyla ve aile ortamının kurulması gerekçesiyle de 1974 yılında çalışanların eşlerini ve 18 yaşını doldurmamış çocuklarını Almanya’ya getirilmesine izin çıkmıştır (Çınar, 2005: 85-87).

Ardeşen ilçe merkezinde dış göç ise hiç yok denecek kadar azdır. Resmi kaynaklarda dış göçlerle ilgili veri olarak yalnızca 2016-2017 yılına ait bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre 2016 yılında Ardeşen’de dış göç, gelen 117 kişi, giden ise 66 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise ilçede gerçekleşen dış göç, gelen 115 kişi, giden ise 72 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Tablo 2.9).

Tablo 2.9. Ardeşen Şehrinden Yurt Dışına Giden ve Gelen Göç Sayıları (2016-2017).

YIL	YURT DIŞINA GİDEN GÖÇ			YURT DIŞINDAN GELEN GÖÇ		
	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM
2016	37	29	66	58	59	117
2017	40	32	72	63	52	115

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

2.2.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

2.2.4.1. Aile Büyüklükleri

Araştırma sahasında aile büyüklükleri fazla değildir. Ardeşen’de 2009 yılında aile büyüklüğü 4,1 iken, bu oran sürekli azalarak 2018 yılında 3,2 oranına gerilemiştir. Türkiye’de ortalama aile büyüklüğü 2018 yılında 3,4’dür. Bu bağlamda araştırma sahası olan Ardeşen ilçe merkezinin 2020 yılına ait 30577 olan nüfus ile ortalama aile büyüklüğünün 3,2 olduğu ve ülke ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Türk

toplumunun geleneksel aile yapısında aileler, yaşlı bireylerini de yanına alarak yaşamaktadırlar. Ortalamanın düşük olmasında, genç nüfusun istihdam sorunundan dolayı göç etmesi ve doğum oranlarının her geçen gün azalması en büyük etkenlerdir (Tablo 2.10).

Tablo 2.10. Ardeşen Şehrinde Ortalama Aile Büyüklükleri (2009-2013).

Yıl	Aile Büyüklüğü	Yıl	Aile Büyüklüğü
2009	4,10	2014	3,54
2010	3,96	2015	3,47
2011	3,88	2016	3,44
2012	3,76	2017	3,41
2013	3,62	2018	3,28

Kaynak: TÜİK ve ANDKS verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

2.2.4.2. Bağımlılık Durumu ve Bağımlı Nüfus

Herhangi bir yerin nüfus özellikleri içinde ele alınması gereken değişkenlerden birisi de şüphesiz nüfusun bağımlılık oranıdır. Bağımlılık oranının hesaplanması; 0–14 ve 65 yaş üzerinde olup, çalışmadığı varsayılan nüfusun, 15–64 yaş grubu içinde isi olan ve tamamının çalıştığı varsayılan nüfusa oranlanması ile elde edilir (Zaman ve Coşkun, 2008:274). Bir ülkede bağımlı nüfus sayısı ne kadar fazla ise üretilen katılan bireylerin yükleri de o kadar artar. Bu yükte gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmayı zorlaştırır (Başol,1984:102).

Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) alınan verilere göre ülkemizde bağımlı nüfus oranı 2018 yılı itibariyle çalışma çağındaki nüfus %67,8 olurken, 0-14 yaş bağımlılık oranı %23,4, 65+ yukarı yaş grubunda ise bu oran %8,8 olmuştur. Çalışma sahası olan Ardeşen ilçe merkezinde ise 2018 yılı itibariyle 0-14 yaş bağımlılık grubu %22,6’lık (5748 kişi) bir orana sahip iken 65 ve yukarı yaş grubunda ise bu oran %9,7 (2452 kişi) ile Türkiye ortalamasının üstünde bir değer göstermiştir. Faal nüfus olarak adlandırılan 15-64 yaş grubu en büyük paya sahip olup bu oran %67,7 (17238 kişi)’dir. Çalışma sahasında 0-14 yaş bağımlılık grubu %22,6’lık (3379 kişi) bir oranla ülke ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu durum, sahada doğumların az olması ile genç nüfusun azaldığını göstermektedir.

2.2.4.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu

Nüfusun eğitim durumu değimiyle çoğu zaman okuryazar olan ve olmayan nüfus akla gelmektedir. Gerçekten de bir nüfus kitlesinde, okuma çağı nüfusun eğitim düzeyi konusunda, temel göstergelerin ilki kabul edilir. Ancak bu tek başına eğitim durumunu ortaya koymak için yeterli değildir. Çünkü bir ülke nüfusunun eğitim düzeyini sadece okur-yazarlık oranı ile ölçmek mümkün değildir. Bir ülkenin eğitim durumunu ortaya koymak için, o ülkedeki okullaşma oranı, okul çağı nüfusunun eğitim kademeleri arası öğrenci akışı, okul-öğretmen-öğrenci sayısı, dengesi ve benzerleri ile ülke nüfusunun ilk, orta ve yükseköğretim bitirenlerinin, birbirine ve ülke nüfusuna oranları gibi kriterler de dikkate alınması gerekir (Doğanay, 2014: 191).

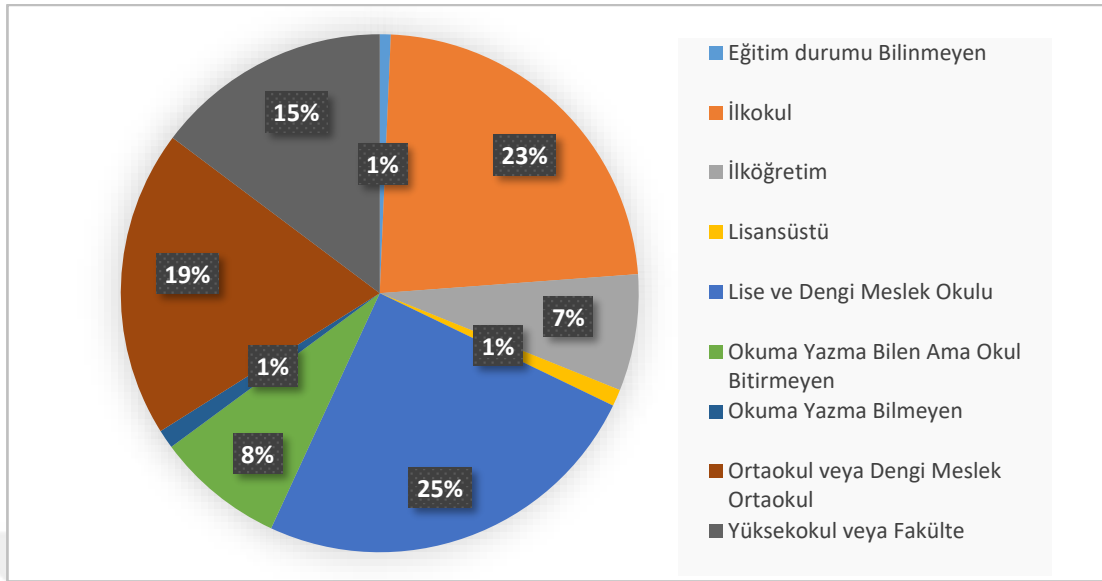
Bir ülke ekonomik gelişmeye önem verdiği kadar, hatta ondan daha fazla eğitimdeki gelişmeye önem vermelidir. Çünkü her alanda gelişebilmek için iyi eğitim görmüş bir nüfus kitlesine sahip olmak gerekir. Bunun içinde ülkenin her tarafındaki nüfusa eşit eğitim şartları sunulmalıdır. Bu için de eğitimde fırsat eşitliği ilkesiyle hareket edilerek ülke genelinde okul çağı nüfusunun hepsine aynı oranda ve kalitede eğitim verilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Ardeşen'de de Cumhuriyetin ilânı ile başlayan, her alandaki gelişme kendisini eğitim durumunda da göstermiştir (Koday, 2005: 46).

Eğitimin ilk aşaması olarak kabul edilen ana sınıfı veya okul öncesi eğitimle başlayan süreç yükseköğretim kurumu ile tamamlanmaktadır. Sonrasında ise isteğe bağlı olarak lisansüstü eğitim programları ile devam etmektedir. Bu kapsamda araştırma sahasında bulunan eğitim kurumları değerlendirildiğinde, ilkokul, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları şeklinde incelenmeye çalışılmıştır (Erhan, 2013: 168-169).

Tablo 2.11. Ardeşen'in Eğitim Durumu (2020).

Eğitim Düzeyi	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Eğitim durumu Bilinmeyen	117	44,2	148	55,8	265	0,7
İlkokul	3743	41,7	5243	58,3	8986	23,1
İlköğretim	1640	58,1	1184	41,9	2824	7,3
Lisansüstü	257	63,3	149	36,7	406	1
Lise ve Mesleki Dengi Okul	5405	56,3	4202	43,7	9607	24,7
Okuma Yazma Bilen Ama Okul Bitirmeyen	1317	42,4	1789	57,6	3106	8
Okuma Yazma Bilmeyen	67	14,7	388	85,3	455	1,2
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	3900	52,4	3549	47,6	7449	19,2
Yüksekokul veya Fakülte	2917	50,9	2811	49,1	5728	14,8

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 2.6. Ardeşen'in Eğitim Durumu Grafiğı (2020).

Ardeşen ilçe merkezine ait eğitim durumuyla ilgili verileri TÜİK tarafından Ardeşen ilçesinin tamamını kapsayacak şekilde yayımlamaktadır. Bu sebeple Ardeşen ilçe merkezinin eğitim durumunu Ardeşen ilçesiyle birlikte ele alınmıştır. Ardeşen'de %24,7 (9607 kişi) ile lise ve dengi okul bitirenler ilk sırada yer almaktadır. Lise ve dengi okullardan %56,3 (5405 kişi) erkek sayısı fazla iken kadınlarda bu oran %43,7 (4202 kişi)'dir. Eğitim durumu bilinmeyen 265 kişi yer almaktadır. Bu da nüfusun %0,7'sine denk gelmektedir. Lisansüstü eğitime sahip kesim nüfusun %1'ini (406 kişi) oluşturmaktadır.

Tablo 2.12. Ardeşen'in +6 Yaş Grubunun Okuma Yazma Durumu (2020).

Eğitim Durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Okuma Yazma Bilen	13657	99,60	13457	97,99	27114	98,7
Okuma Yazma Bilmeyen	55	0,40	300	2,01	355	1,3
Toplam	13712	100	13757	100	27469	100

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında okuma yazma bilen kadın ve erkek oranlarında benzerlik yer almaktadır. Erkek nüfusunun %99,6'sı (13657 kişi), kadın nüfusunun ise %97,99'u (13457 kişi) okuma yazma bilmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranlarında ise kadın nüfusunun üstünlüğü bulunmaktadır. Kadın nüfusun %2,01'i (300 kişi) okuma yazma bilmiyorken erkeklerin %0,40'ı (55 kişi) okuma yazma bilmemektedir. Kadın ve

erkek nüfusun okuma yazma bilen sayısındaki benzerlik toplumsal eşitliğin olduğuna ve geçmiş yıllarda ki kız çocukların okutulmaması gibi ilkel inanışların kaybolduğunu göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen kadınların çoğunluğunun yaşlı nüfus olduğu tahmin edilmektedir. 6-14 yaş aralığındaki çocuklar 05/01/1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun ilk üç maddesinde yer alan zorunluluklara göre eğitime tabidirler.

2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı

Nüfus yoğunluğu sayısal bir kavram olup, nüfus artışının ve dağılışının ifadesi kabul edilir. Bu sebeple dünya nüfusunun gelişmesi ve bu gelişmenin ortaya çıkardıkları sorunlar ile nüfusun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinden sonra, coğrafyacıların en çok üzerinde durduğu konulardan biri de yeryüzünde nüfusun dağılışı düzenidir. Nüfus yoğunluğu insan toplulukları ve onların üzerinde yaşadıkları çevreleri ile aralarındaki ilişkiyi inceleyen coğrafyanın temel konularından biri olarak kabul edilir. Nüfus yoğunluğunun coğrafi anlamı ve öneminin yanı sıra demografik, ekonomik, sosyolojik ve politik önemini de unutmamak gerekir. Nüfus yoğunluğunu ifade etmek amacıyla çok çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Bunlar arasında en fazla kabul görenler; aritmetik nüfus yoğunluğu, fizyolojik nüfus yoğunluğu ve tarımsal nüfus yoğunluğudur (Güner, 2010: 38-39).

Nüfus yoğunluğu hesaplamalarının, şehir yerleşmeleri için uygulanması, santralizasyon durumunu ve şehrin çeşitli bölümleri arasındaki gelişme farklarını da açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte tüm nüfus yoğunluğu değerlerinin global anlam ifade ettiği yada bir genelleştirme eseri olduğu söylemek mümkündür (Arınç, 2001: 122).

Yerleşme yoğunluğu açısından incelendiğinde Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde olduğu gibi Ardeşen ilçe merkezinde de yerleşmeler kıyı kuşağında yoğunlaşmıştır. Kıyı kuşağında bu yoğunlaşmanın nedenleri arasında fiziki faktörlerden yer şekillerinin, bitki örtüsünün yükseltinin etkisi büyüktür. Ardeşen ilçe merkezinden güney yönlü gidildikçe yer şekillerinin engebeli oluşu insanların kıyı kuşağına gibi daha sade yapı arz eden alanlara yerleşmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra yükselti arttıkça orman bitki örtüsünün yaygınlaşması da nüfusun kıyı kesimlerinde yoğunlaşmasına etki etmiştir.

Türkiye’de ortalama nüfus yoğunluğu 107 kişi/ km²’dir. Karadeniz Bölgesinde 54,7 kişi/ km²’dir. Ardeşen ilçe merkezi ise bu oranı ise 9 ha/kişidir. Bu oranla Ardeşen ilçe merkezindeki yerleşme yoğunluğu Türkiye’nin ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Tablo 2.13. Ardeşen İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunluğu (2020).

Mahalle Adı	Nüfus (2020)	Alan (Ha.)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ha)
Bahar	204	65	3,1
Barış	548	56	9,8
Baş	171	114	1,5
Cami	333	170	2,0
Cumhuriyet	2686	14	191,9
Çiftekavak	381	34	11,2
Deniz	4708	60	78,5
Düz	1635	102	16,0
Elmalık	731	197	3,7
Fatih	1355	29	46,7
Fırtına	5287	124	42,6
Işıklı	611	499	1,2
Kahveciler	451	272	1,7
Kavaklıdere	308	64	4,8
Konaktepe	622	468	1,3
Kuzey	165	79	2,1
Merkez	1987	117	17,0
Müftü	1155	123	9,4
Şentepe	349	121	2,9
Taşbaşı	164	41	4,0
Yavuz Selim	4629	62	74,7
Yayla	354	260	1,4
Yeni	1743	89	19,6

Kaynak: TÜİK ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

oluşturulan eserler arasında şehirler ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Bunun sebebi olarak sosyal bilimler alanında çalışan pek çok bilim insanının şehir yerleşmelerini, insan aklı ve faaliyetlerinin en mükemmel eseri olarak kabul ettikleri gösterilebilir. Bunun daha iyi anlaşılması için yerleşmelerin istikrar ve devamlılığını derinlemesine incelemekle mümkündür. Bilindiği üzere yerleşmeler, pek çok doğal ve beşerî olayın etkisi altında gelişir. Dışa açık ekonomik yapıların egemen olduğu şehirler arasında kuruluş yeri iyi belirlenmemiş olanların yaşama şansları çok yüksek değildir. Dolayısıyla şehirleri bir ekolojik ünite olarak değerlendirmek ve irdelenmek gerekmektedir. Bu nedenle her şehrin, genel ekolojik kurallara tabi olduğu kadar, kendine özgü gelişim yasalarının da bulunduğu kabul edilmelidir (Arıncı, 2001: 129).

Doğu Karadeniz Bölümünde bulunan yerleşmeler incelendiğinde bu yerleşmelerin kuruldukları alanlardaki topoğrafik özellikler ile bir uyum içerisinde oldukları görülmektedir. Buradaki yerleşmeler genel olarak kıyı düzlüklerinde, vadilerin yamaçlarında, vadi tabanı düzlüklerinde ya da boşalma havzalarında kurulmuş ve gelişmişlerdir. Bununla birlikte geçmişten günümüze yerleşmelerin kuruldukları alanlarda değişimler meydana gelmiştir. Örneğin; savunma endişesinin olduğu daha doğrusu güvenliğin tam anlamıyla sağlanamadığı dönemlerde yerleşmeler kıyıdan ziyade iç kesimlerde kurulmuştur. Yine aynı sebeple vadilerin kontrolünü sağlayabilmek amacıyla yerleşmek için vadilerin yüksek yamaçlarını tercih etmişlerdir (Koday, 2003: 206).

2.3.1.1. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi

Doğu Karadeniz'in sahil kesimi ilk 19. yüzyılın başlarında yerleşmeye açılmıştır. Yerleşime bu kadar geç açılmasının sebebi ise, Doğu Karadeniz sahil şeridinin, 19. yüzyıl başlarına kadar bataklık olması ve insan yaşamına elverişli olmamasıdır. Yörede yaşayan yerli halk geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktaydı. Bu yüzden bölge de yüksek yerler yerleşim alanı olarak tercih edilirken, sahil kesimi pek rağbet görmemiştir. O dönem Ardeşen'in de bağlı bulunduğu Atina (Pazar) olarak isimlendirilen yerleşim biriminin coğrafi yapısı incelendiğinde oldukça engebeli bir arazi üzerinde kurulduğu göze çarpmaktadır. Bölgenin genelinde de bu durum söz konusudur. Yerleşim yerleri genel olarak yüksek kesimlerde kurulmuştur (Saraç, 2015: 26-27).

Ardeşen’de ilk yerleşme kıyı kuşağından uzak dağlık alanlarda kurulmuştur. Zamanla kıyı kuşağına taşınan yerleşmeler günümüzde kıyı kuşağında yoğunluk kazanmıştır. Eskiden Karadeniz’de dolaşan korsanların saldırılarından korunmak için yerleşmeleri denizden uzağa, denizden görülmeyen iç kesimlerde kurmuşlardır. Buna karşın günümüzde güvenlik sorunu olmadığından denizi iyi gören ve denize yakın yerlere yerleşmeler kurmak daha çok tercih edilmektedir. Bu durum bizlere zaman içerisinde mekânın öneminin nasıl değiştiğini göstermesi açısından da büyük öneme sahiptir. Ayrıca yapılan mülakat çalışmalarında şehrin konumlandığı sahil kenarındaki mahallelerin eskiden bataklık bir alan olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Koday, 2014: 93).

Ardeşen ilçe merkezinde ilk yerleşme, 1950’li yıllarda Merkez mahallesinde, Atatürk Caddesi üzerinde, belediye binasının çevresinde kurulmaya başlamıştır. Yerleşmeler daha sonra cadde boyunca devam ederek Cumhuriyet, Fatih ve Yeni mahallelerine doğru genişlemiştir. İlerleyen zamanda özellikle Fırtına Deresi’nin oluşturduğu alüvyal düzlükte, yerleşmenin güneyine doğru gelişmesi devam ederek bugünkü kent görünümünü kazanmıştır. Kentin içerisinde bulunduğu topoğrafya daha çok kıyı şeridi boyunca yerleşime izin vermektedir. Bu nedenle Fırtına Deresi’nin açtığı düzlükte yerleşim tamamlandıktan sonra yerleşim alanları sahil boyunca devam ederek Müftü ve Bahar mahallelerinin oluşmasını sağlamıştır. Elmalık ve Kuzey Mahalleleri daha önce köy statüsünde iken ilçenin yerleşim alanının bu köylerin sınırlarına ulaşmasıyla bu köyler, Ardeşen’in mahalleleri haline gelmiştir. Kuzey mahallesinde yerleşmenin başlangıcı 1970’li yılların başlarına kadar giderken, Elmalık mahallesinde ise ilk yerleşim 1990’larda başlamıştır. Günümüzde ise konut ihtiyacı boş olan arsaları doldurmakla ve kentsel dönüşümle yani kullanım ömrü dolmuş yapıların yerine yenilerinin yapılmasıyla karşılanmaktadır. Yenilenen alanlarda daha çok altı katlı yapılar yapılmaktadır. Yapılan bu konutların inşaatı henüz tamamlanmadan yerleşime açılmaktadır (Gündoğar, 2012:39-40).

Işıklı mahallesi ise 2018 yılında köy statüsünden çıkartılıp mahalle statüsüne dâhil edilmiştir. Daha sonra Konaktepe de köy statüsünden mahalle statüsüne getirilmiştir. Böylece Ardeşen ilçe merkezi 2021 yılı itibariyle 23 mahalleden oluşmaktadır.

Ardeşen’de kıyı kuşağından faydalanmak adına Karadeniz doldurularak yerleşmeye uygun alanlar meydana getirilmiştir. Son 50 yıl içerisinde kıyının bazı

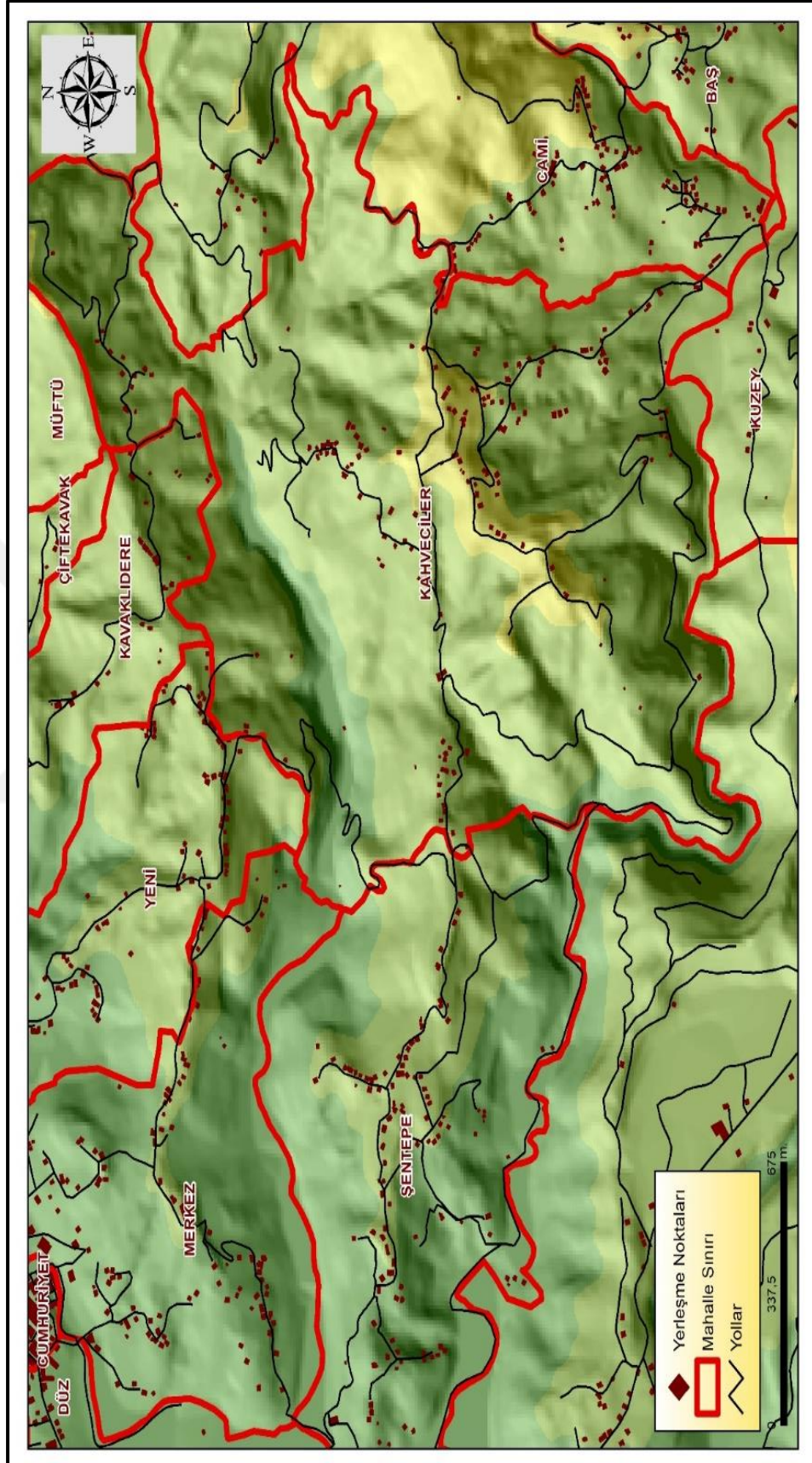
yerlerinde 50-100 m arasında doldurulduğunu unutmamak gerekir. Hatta 2000 yıllarında Karadeniz Sahil otoyolunun inşası sırasında bile 20-30 m'ye varan genişlikte denizin doldurulması işlemi gerçekleşmiştir. İlçe merkezindeki en eski yerleşmelerin bulunduğu alanlar bugün sahilden yaklaşık 100-200 m gerisinde yer almaktaydı. 1969 da Hopa-Rize sahil karayolunun yapılmasıyla birlikte sahil bir miktar daha doldurulmuş ve yerleşmeler sahile biraz daha taşınmıştır (Koday, 2014: 99).

Ardeşen'de yerleşmeler kıyıdan dağlık alana doğru gidildikçe seyrekleşmekte, dağınık dokulu bir hal almaktadır. Dağınık yerleşmeler esasen insanların evlerini çay bahçelerinin yanına kurmasıyla evlerin birbirinden uzak kalması, su kaynaklarının bolluğu neticesiyle oluşmuştur (Fotoğraf 2.3.). Ardeşen'de yerleşmeyi doğal faktörler sınırlamaktadır. Ardeşen ilçe merkezinde yerleşmeyi kuzey yönde Karadeniz, güneyde ise dağlık alanlar sınırlamıştır. Şehir Karadeniz kıyı kuşağı boyunca gelişim kazanmıştır.

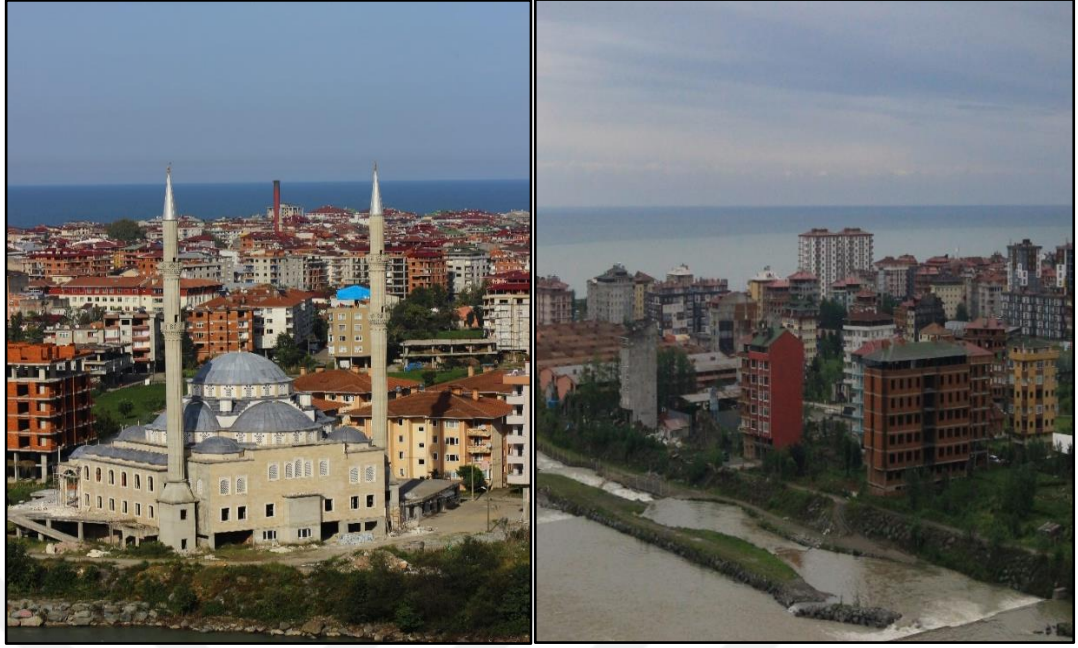

Fotoğraf 2.2. Ardeşen'in Kuzey Mahallelerinde Topoğrafik Şartlar Nedeniyle Yerleşme Dağınık Doku Kazanmıştır.

Sırtlar Doğu Karadeniz'de yerleşme için zorunlu yaşam alanları halindedir. Çünkü geniş sırtlar yapılaşma için yamaçlara göre daha uygun yerler halindedir. Ardeşen ilçe merkezine bağlı bazı dağlık mahallerinde (Merkez, Şentepe, Kahveciler) yerleşmeler sırtlara da kurulmuştur (Harita 2.5.) Deniz kıyısına doğru belirginleşen düz yerlerde sık nüfuslanma ve tarım alanları görülmektedir.

Harita 2.5. Sırtlara Kurulan Bazı Yerleşim Yerleri.

Fotoğraf 2.3. Ardeşen’e Bağlı Fırtına Mahallesi.

Fatih ve Cumhuriyet mahallelerinde resmi kurum ve iş yerleri de yoğunluk kazanmıştır. Saha çalışmalarında Deniz mahallesinin en fazla inşaat yapılan mahallelerden biri olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2.14. Ardeşen İlçe Merkezinin Bina ve Kat Sayısı

Katlar	Bina Sayısı	%’si
Tek Katlı	1203	25,03
İki Katlı	1160	24,14
Üç Katlı	545	11,34
Dört Katlı	249	5,18
Beş Katlı	329	6,85
Altı Katlı	1240	25,80
Yedi ve Daha Fazla Katlı	80	1,66
Toplam	4806	100,00

Kaynak: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verilerin Hazırlanmıştır.

Ardeşen ilçe merkezinde yaklaşık olarak 4806 adet yapı bulunmaktadır. Bu yapılar kamu kurum ve kuruluşlar, meskenler ve iş yerlerini ifade etmektedir. Tek katlı ve iki katlı yapıların sayıları birbirine yakın olmakla birlikte ilçe merkezinde en fazla 6 katlı

yapı bulunmaktadır (Tablo 1.14.). Ardeşen’de 7 ve üzeri kat sayısına sahip yapıların sayısı ise 80’dir. Çok katlı yapıların inşa edilmesiyle birim alandaki bağımsız bölümlerin çok olmasıyla bir bina içerisinde oturan aile sayısı da artmaktadır. Bu sebeple çok katlı binaların bulunduğu alanlarda nüfusta fazla olmaktadır.

2.3.1.2. Konut Kültürü ve Konut Tipleri

Yerleşmelerin yapısını oluşturan en küçük eleman “mesken”dir (Tolun Denker, 1977: 59). Meskenler, her şeyden evvel çevre şartları ile insan faaliyetlerinin ortak bir ürünüdür. Buna göre konut; çevre şartları yani relief, yükselti, jeolojik yapı, litoloji, bitki örtüsü, iklim elemanları ile onu inşa edecek kişilerin gelenek, görenek, arzu, mali imkânı ve nihayet ekonomik faaliyetlerinin bir sonucu olarak değişiklik gösterebileceği kabul edilebilir (Tunçdilek, 1967: 51).

İnceleme sahasının dışında köylerde “karkas meskenler”, mezarlarda “ahşap meskenler”, yaylalarda ise “taş meskenler” yaygın bir şekilde görülür. İster eski meskenler olsun isterse yeni meskenler olsun ülke şartlarında bulunduğu dönem için son derece gösterişli meskenler olduğu söylemek mümkündür (Koday, 2014: 138-139). Şartların elverdiği ölçüde bir modernleşme eğiliminin görüldüğü araştırma sahasında, eski tip ahşap evler ile yeni tip evler iç içe bulunmaktadır (Kaymaz, 2012: 186).

Araştırma sahasında da ahşap yapılar yerini mimari açıdan estetik olmayan betonarme yapılara hatta günümüz teknolojiyle işlenmesi ve kurulum açısından kolaylık sağlayan hafif çelik yapılara ve prefabrik yapılara da bırakmaya başlamıştır. Ardeşen ilçe merkezinde yapıların çoğunluğu betonarme ve yapı malzemesi olarak da tuğla kullanılmıştır. Konut dışı kullanıma sahip serender ve depolarda ise ahşap malzemeler kullanılmıştır (Fotoğraf 2.4). İklim özellikleri bakımından bol yağışlı bir coğrafyaya sahip araştırma sahasında ise çatılarda genellikle oluklu galvanizli sac malzemeler kullanılmaktadır.

Fotoğraf 2.4. Ahşap yapı kültürünü sergilemek amacıyla Fırtına Deresi Rekreasyon Alanında Sergilenen Serender (Ardeşen Kaymakamlığı).

Araştırma sahasında inceleme yapıldığında inşaat şeklinde konutların fazlalığı göze çarpmaktadır. Arsa sahibi kat karşılığında arsasını müteahhitlere konut yapmak suretiyle ya da kendi imkânlarıyla konutunu yapmaktadır. Kaba inşaat yapıldıktan sonra daire sahipleri kendi payına düşen konutun içini yapıp mesken haline getirmektedirler. Ancak ortaya çıkan bu görünüm de şehrin estetiğini bozmaktadır (Fotoğraf 2.5).

Fotoğraf 2.5. İnşaatı Devam Eden- Ara Verilen Estetik Açından Hoş Olmayan Yapılar.

Fotoğraf 2.6. Işık Mahallesi'nde Bulunan ve Betonarme Şekilde İnşaa Edilen ÇAYKUR Fabrikası.

Fotoğraf 2.7. Deniz Mahallesi'nde İnşaa Edilmiş Olan Çok Katlı Yapılar.

Şehrsel gelişmeyle birlikte artan nüfusun konut ihtiyacını karşılamak için daha az alanda dikey mimariyle çok katlı konutların yapısı Ardeşen ilçe merkezinde de yaygınlaşmaktadır. Artık çok katlı konutların zorunluluk olarak ortaya çıktığı bu dönemde tek tip geleneksel estetikten uzak şehrsel dokuya uygun olmayan yapılar ortaya çıkmaktadır (Fotoğraf 2.7).

2.3.2. Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Alanlarına Genel Bir Bakış

Fonksiyon ve strüktür sözcüklerin toplumsal sistemin çözümlemesinde kullanan ilk sosyolog Herbert Spencer'dır. Kelime anlamı olarak fonksiyon, günlük dilde bir araç, makine, sistem veya kurum çalışıyorsa, bir işe yarıyorsa, kendisinden beklenen görevi yerine getiriyorsa onun fonksiyon yaptığından ya da fonksiyonel olduğu anlamına gelir. Fonksiyonel bir şemsiye, sizi güneşten veya yağmurdan korur. Fonksiyonel bir soba ısınılan bir araçtır. Fonksiyonel eğitim, hayatta bir şeyler yapmayı öğreten bir eğitimidir. Çoğunlukla bir makineyi, bir organizmayı veya sistemi, birbirine bağlı parçacıklardan oluşmuş gibi tasavvur edilir (Güvenç 1973: 84-86).

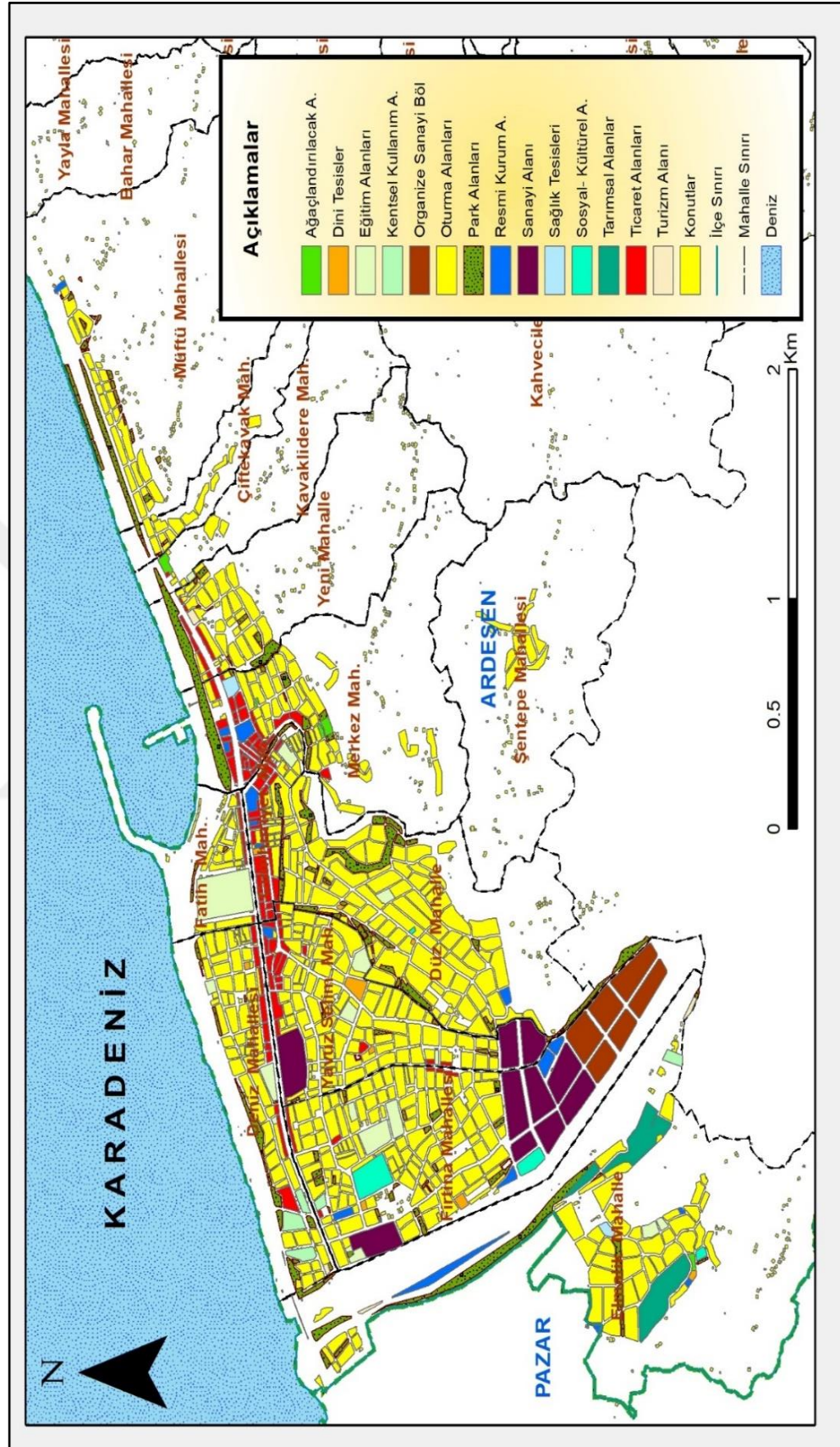
Yerleşmelerin kuruluşunu ve gelişmesini sağlayan pek çok fonksiyon bulunmaktadır. Bu fonksiyonlara göre yerleşmeleri sınıflandırırken, faal nüfusun sektörlere dağılımı esas alınır. Bu dağılıma göre hâkim fonksiyon belirlenerek, yerleşmenin fonksiyonel sınıflandırmadaki yeri de tespit edilmektedir. Bunun yapılabilmesi için de iş gücünün ekonomik faaliyet kollarına dağılım durumunun bilinmesi gerekmektedir (Doğanay, 2007: 90). Bununla birlikte şehirler; zamana, mekâna, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre birçok fonksiyon kazana bilmektedirler. Ayrıca bir şehrin gelişiminde etkili olan fonksiyonlardan biri ya da birkaçı zamanla gelişir ve hâkim fonksiyon halini alabilir (Alaeddinoğlu, 2010: 30). Bazen de bir şehrin gelişiminde aynı anda birden çok fonksiyon ön plana çıkabilir.

Türkiye'de şehirlerin fonksiyonel sınıflandırılması konusunda ilk çalışma 1965 yılında Tümertekin tarafından yapılmıştır. Tümertekin 1960 yılı nüfus verilerini kullanarak 10 bin ve daha fazla nüfuslu 146 şehir yerleşmesi ile 10 binden daha az nüfuslu Artvin, Bilecik, Bingöl, Hakkâri ve Tunceli illerini fonksiyonlarına göre sınıflandırmıştır. Tümertekin bu fonksiyonel sınıflandırmayı yaparken 1960 yılını esas almıştır. Yerleşmelerin geçmişteki durumu ile adı geçen tarihe kadar geçirdikleri değişiklikleri dikkate alınmamıştır. Sınıflandırmayı faal nüfusun çalışmakta olduğu fonksiyonlar arasında önde gelenine göre yapmıştır. Tümertekin şehir fonksiyonları olarak ziraat, imalat (sanayi), askeri işlevler, genel hizmetler (idari fonksiyon), çıkarım faaliyetleri (istihraç) ve inşaatı ele almış; bu başlıklar altında Türkiye şehirlerini sınıflandırmıştır (Ağaoğlu ve Uğur, 2016: 144).

Tablo 2.15. Ardeşen İlçe Merkezi'nin Fonksiyonel Arazi Kullanılışı (2010).

Fonksiyon Alanı	Yüz ölçümü(ha.)	%'si
Oturma Alanları	214.96	51.2
Ticaret Alanları	15.8	4.0
Park Alanları	30.6	7.7
Eğitim Alanları	7.7	2.0
Dini Tesisler	1.8	0.5
Resmi Kurum A.	5.8	1.5
Sanayi Alanı	22.4	5.7
Organize Sanayi Böl	12.1	3.0
Sağlık Tesisleri	0.9	0.2
Ağaçlandırılacak A.	1.1	0.3
Tarımsal Alanlar	8.5	2.1
Sosyal- Kültürel A.	3.7	0.9
Turizm Alanı	0.7	0.2
Kentsel Kullanım A.	2.7	0.7
Eğitim Alanları	5.3	1.3
Mezarlık	1.94	0.5
Yol-Otopark	71.61	18.1
Toplam	395.2	100.0

Kaynak: Ardeşen Belediyesi 2010 Yılı verileri Temel Alınarak Bazı Alanlar Güncellenmiştir.

Harita 2.6. Ardeşen İlçe Merkezinin Fonksiyonel Arazi Kullanım Haritası.

2.3.2.1. Oturma Alanları

Konut alanları şehirlerin belkemiğini oluşturan şekil ve nitelik açısından şehre bir karakter kazandırmaktadır. Aynı zamanda şehirlerin görünüşünü kapladığı alanın diğer fonksiyon alanlarından fazla olması dolayısıyla çok fazla etkileyen ortamlardır (Karakaş Özü, 2001: 59).

Barınma insanların en temel ihtiyaçlarının başında gelmektedir. Ardeşen ilçe merkezinde şehrsel arazi kullanımı incelendiğinde oturma alanlarının diğer alanlara nazaran daha fazla yer kapladığı görülmektedir. Oturma alanlarının toplam yüz ölçümü 214.96 (ha) olup, toplam kullanım alanları içinde %51,2'lik bir paya sahiptir (Tablo 2.16., Harita 3.3.). Oturma alanları en çok Fırtına, Deniz ve Yavuz Selim mahallelerinde yoğunlaşmıştır. Konut yoğunluğunun fazla olduğu bu merkez mahallelerinde de konutlar, 5-6 katlı konutlar şeklinde kendini göstermektedir.

Çalışma sahasında konut yoğunluğu kıyıda ve ticaret alanlarının yoğun şekilde bulunduğu alanlardan çevreye doğru azalmaktadır. İlçe merkezinin güneyine doğru gidildikçe arazinin engebeli olmasından ve tarım alanlarının da yoğunluğundan dolayı da konut alanlarının yoğunluğu azalmaktadır.

Tablo 2.16. Ardeşen İlçe Merkezinin Mesken, İşyeri ve Kamu Kurumları Sayıları (2018).

Mahalleler	Aile Konut Sayıları	İş Yeri Sayısı
Bahar	54	0
Barış	68	2
Baş	63	0
Cami	105	1
Cumhuriyet	248	138
Çiftekavak	51	1
Deniz	335	107
Düz	231	18
Elmalık	162	7
Fatih	157	54
Fırtına	382	183
Işıklı	259	11
Kahveciler	148	0

Tablo 2.16. (Devam)

Kavaklıdere	61	1
Konaktepe	289	0
Kuzey	61	0
Merkez	301	240
Müftü	152	6
Şentepe	101	0
Taşbaşı	58	0
Yavuz Selim	495	72
Yayla	154	1
Yeni	192	32
Toplam	4127	874

Kaynak: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerinden Hazırlanmıştır.

2.3.2.2. İş ve Ticaret Alanları

Ardeşen ilçe merkezindeki en önemli fonksiyonel alanlarından biri de iş ve ticaret alanlarıdır. Şehirsel gelişim Karadeniz kıyı kuşağı boyunca genişlemekte olduğu için şehrin ticaret alanları da kıyı şeridi boyunca uzanış gösteren Atatürk Caddesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca bu cadde, resmi kurumların, Ardeşen Turizm Fakültesi gibi önemli eğitim kurumlarının yanı sıra ÇAYKUR çay fabrikasını da barındıran gelişmiş ve insan yoğunluğu bakımından kalabalık bir caddedir. Atatürk caddesine bağlanan yan cadde ve sokaklar üzerinde de konut altı ticari faaliyetler yer almaktadır. Atatürk caddesine bağlanan Kâğıthane sadabat caddesi üzerinde ise Ziraat Bankası ve Sosyal Güvenlik Kurumu gibi önemli kurumlar bulunmaktadır. Ardeşen ilçe merkezinde iş ve ticaret alanları 15,8 ha alan kaplamaktadır (Fotoğraf 2.8).

Çalışma sahasında iş ve ticaret yerleri çoğunlukla konut altı şeklinde faaliyet göstermektedir. Ardeşen ilçe merkezinin en işlek caddesi olan Atatürk caddesinde bile binaların altı işyeri üst katları ise aile konutu şeklindedir.

Fotoğraf 2.8. Atatürk Caddesi (Ardeşen İlçe Merkezinin En Uzun Caddesi).

Fotoğraf 2.9. Kağıthane Sadabat Caddesi.

2.3.2.3. Yönetim (Yönetim, Eğitim, Sağlık) Alanları

Ardeşen şehrinde yönetim fonksiyonuna sahip konutlar genellikle Cumhuriyet mahallesinde yoğunlaşmıştır. Hükümet konağı, emniyet müdürlüğü, İlçe jandarma komutanlığı ve Ardeşen Belediyesi gibi kurumlar Atatürk caddesi üzerinde yer almaktadır. Yönetim alanları 19,8 ha alana sahiptir.

Eğitim alanı toplam 7,7 ha' dır. Eğitim kurumları bakımından Ardeşen gelişmişlik göstermektedir. Çalışma sahasında toplamda 28 adet anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise bulunmaktadır. Bu okullar ilçenin farklı mahallelerine dağılmış durumdadır. Ayrıca Ardeşen'de Atatürk Caddesi üzerinde Recep Tayyip Üniversitesi'ne bağlı Ardeşen Turizm Fakültesi ve Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının ilçe merkezinde yer alması şehrin gelişmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Ardeşen'de İlçe Halk Sağlığı merkezi ise Atatürk Caddesi üzerinde bulunmaktadır.

2.3.2.4. Sanayi Alanları

Sanayi, bir şehrin, ülkenin gelişmesinde büyük rol almaktadır. Sanayi tesislerinin sayısı ve çeşitliliği, farklı iş kollarıyla birlikte üretime katkı sağlaması şehrin nüfustan ekonomisine hizmet sektöründen ulaşım sektörüne gibi birçok faaliyet kolunu etkilemektedir.

Ardeşen'de en önemli sanayi üretimini çay fabrikaları üstlenmektedir. İlçede bulunan çay fabrikaları üretime, istihdama önemli katkı sağlamaktadır. ÇAYKUR ve özel sektöre ait çay fabrikaları Ardeşen'in farklı mahallelerinde konumlandırılmıştır. Ardeşen Küçük Sanayi Sitesi, ASİLSAN Silah fabrikası, Tuğla fabrikası Fırtına Deresi kenarında bulunmaktadır.

Fotoğraf 2.10. Fırtına Deresi Kenarında Kurulmuş Sanayi Sitesinin Elmalık Mahallesi'nden Görünümü.

Fotoğraf 2.11. Işıklı Mahallesi'nde Yer Alan ÇAYKUR'a Ait Çay Fabrikası.

Fotoğraf 2.12. Özel Bir Çay Fabrikası Olan Şifa Çay İşletmesi.

2.3.2.5. Diğer Kullanım Alanları

Tarım alanları Ardeşen ilçe merkezi için önemli faaliyet alanlarından birini oluşturmaktadır. Çay, kivi ve turunçgil yetiştiriciliği önemli gelir kaynakları arasındadır. Çay bahçeleri diğer tarım alanlarına oranla daha fazla alan kaplamaktadır. Bu alanlarda insanlar genel olarak mesken olarak kullanılan alanlarla iç içe bir biçimde faaliyet göstermektedirler. İnsanların evlerinin bahçelerini ise çoğunluğu çay olmak üzere kivi ve turunçgil tarımı için kullanmaktadır.

Fonksiyon sınıflandırması içinde yer alan Dini tesisler, Sosyo-kültürel alanlar, Mezarlık Alanı, Yol- Otopark alanı Tarımsal niteliği korunacak alanlarda önemli yer tutar. Park ve bahçe alanları farklı mahallelerde bulunmaktadır. Fırtına Deresi aşağı çığırında dere kenarının ıslah çalışmalarıyla birlikte kurulmuş olan park ve bahçeler bulunmaktadır. Ayrıca Karadeniz sahil yolu boyunca farklı noktalarda parklar bulunmaktadır. Ardeşen Belediyesi tarafından yaptırılan ve işletilen bu parklar sosyal ve kültürel anlamda şehre değer katmaktadır (Fotoğraf 2.13.).

Fotoğraf 2.13. Ardeşen Belediyesi Sosyal Tesisleri.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK FONKSİYONLAR

3.1. ARDEŞEN İLÇE MERKEZİNİN EKONOMİK FONKSİYONLARI

Beşeri faaliyetler sonucu ya da doğal olarak kendiliğinden oluşmuş ekonomik kaynakları coğrafya ilminin araştırma yöntemleri, düşünce ilkeleri ve ifade teknikleri dâhilinde inceleyen bilime ekonomik coğrafya denir. Bu bilim alanların hepsine birden ekonomik kaynaklar coğrafyası da diyebiliriz (Doğanay, 2011:4).

Ekonomik coğrafya karşı ilginin artmasının birçok nedeni vardır. Bunlardan birincisi 1970'lerden beri özelde ekonomiyi, genelde toplumu etkileyen bazı büyük değişimler olmasıdır. Sanayinin merkeziyetten uzaklaşması, yeniden yapılanması ve bilgi teknolojisi ile bilgisayarlaşmanın yükselişe geçmesi, emek pazarının kadınların katılımının artması ve küreselleşmedir. Bir diğer nedeni ise ekonomik coğrafyanın entelektüel değişimler geçirmesi ve bunun da ona yeni bir canlılık kazandırmasıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2009:2).

Çalışma sahası olan Ardeşen ilçe merkezinde ekonomik faaliyet kolunu tarım, hizmet, orman ve orman ürünlerine dayalı sanayi kolları oluşturmaktadır. Sanayi faaliyetleri fazla gelişmemiş olan Ardeşen ilçe merkezinde tarımsal üretim süreçleri ön plandadır. En önemli tarımsal faaliyet kolunu ise çay tarımı oluşturmaktadır. Çay tarımı, Ardeşen ilçe merkezinde diğer ekonomik faaliyet kollarının gelişmesine de sebep olmaktadır. Buna örnek olarak mevsimlik işçilerin Ardeşen ilçesinde çalışması ve çay hasadı dönemlerinde nakliyeciliğin yoğunlaşması gibi birçok iş kolunu canlandırmaktadır.

3.2. BAŞLICA EKONOMİK FONKSİYONLAR

3.2.1. Hizmet Fonksiyonları

3.2.1.1. Yönetim Fonksiyonu

Şehirlerin idari fonksiyonları oldukça önemlidir ve herhangi bir şehir, zamanın akışına göre değişen bu fonksiyona bağlı olarak, gittikçe önem kazanmakta veya sönmetedir (Güney, 2017:86).

Bir yerleşmenin ilçe vasfı kazanması elbette ekonomiyle ticaretle ve bunlara bağlı olarak da nüfusun artmasıyla alakalıdır. Nüfus ne kadar artarsa üretim, istihdam ve bunlara bağlı iş kollarında ki çeşitlilik artacaktır. İlçede yönetim anlamında kurumlar kurulacak ve hizmet sektörü de zamanla gelişim gösterecektir.

Ardeşen ilçesi 1953 yılında Pazar ilçesinden ayrılarak ilçe vasfı kazanmıştır. Yakın bir döneme kadar da Ardeşen ve köylerdeki insanlar temel ihtiyaçlarını Pazar ilçesinden karşılamaktaydı. Ancak Ardeşen ilçe merkezinde nüfusun artması, ticari faaliyetlerin, özellikle de çay tarımı ve sanayisinin gelişmesiyle birlikte yerel halkın günlük ihtiyaçlarının Ardeşen ilçe merkezinden karşılama süreçlerine dönüşmüştür.

Ardeşen ilçe vasfının kazanmasıyla Merkez mahallesinde yer alan Merkez Cami'sinin yanında kaymakamlık binasında kamu hizmetlerine başlanmış ancak zamanla kurumların gelişim göstermesiyle mevcut yerinde yetersiz kalan hizmet binası yerine, bugünkü yerinde inşa edilmiştir. Kamu yatırımların son yıllarda hız kazanmasıyla 2005 yılında Hükümet konağı yıkılmış ve aynı yerinde daha modern bina inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.1.).

Tablo 3.1. Ardeşen İlçe Merkezinde Faaliyet Gösteren Kamu Kuruluşları ve İstihdam Durumu

Kuruluşlar	İstihdam Sayısı
Kaymakamlık	8
Ardeşen Orman İşletme Müdürlüğü	8
Ardeşen Belediye Başkanlığı	343
Meslek Yüksek Okulu	30
İlçe Emniyet Müdürlüğü	65
İlçe Jandarma Komutanlığı	90*
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	21
İlçe S.Y.D.V. Bşk.	6
İlçe Müftülüğü	134
Mal Müdürlüğü	6
Nüfus Müdürlüğü	7
İlçe Özel İdare Müdürlüğü	13
İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü	65
İlçe Tapu Sicil Müdürlüğü	4
İlçe vergi Dairesi Müdürlüğü	27
İlçe Gıda Tarım ve Orman Müdürlüğü	17
Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü	6
S.G.K. İlçe Müdürlüğü	12
İlçe PTT Müdürlüğü	10
Noter	3
Ardeşen Sosyal Hizmet Merkezi	8
İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Sağlık Kuruluşları	405
Kadastro Müdürlüğü	11
Halk Kütüphanesi	3
Toplam	1302

Kaynak: Ardeşen Mal Müdürlüğü ve Kamu Kurumları *Tahmini değerlerdir.

Ardeşen’de yönetim sektöründe 1302 kişi çalışmaktadır. En fazla çalışan 405 kişi ile İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Sağlık Kuruluşlarına aittir. Sırasıyla Ardeşen Belediyesi, İlçe müftülüğü, İlçe jandarma komutanlığı ve İlçe sağlık müdürlüğü takip etmektedir (Tablo 3.1). Araştırma sahasında yönetim alanında çalışan işgücü sayısının bu kadar fazla

olması kamu sektörünün şehirde oldukça yüksek oranda istihdam sağladığını ortaya koyan parametrelerden biridir (Arınç, 2001: 175).

Fotoğraf 3.1. Cumhuriyet Mahallesinde Konumlandırılan Ardeşen Kaymakamlığı.

Ardeşen ilçe merkezinde yönetim fonksiyonları belli bir alana toplanmamış olup şehrin gelişimine istinaden farklı mahalleler de kamu kurumları yer almaktadır. Yönetim fonksiyonunu oluşturan kamu ve kuruluşları genellikle şehrsel gelişimin yoğun Cumhuriyet ve Merkez Mahallesi gibi alanlarda bulunmaktadır. Ardeşen kaymakamlığı, Milli Eğitim Müdürlüğü, Emniyet Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu, Ardeşen Müftülüğü Cumhuriyet Mahallesinde; Ardeşen Belediyesi ise Merkez Mahallesinde yer almaktadır. Ancak kamu kurumları genellikle birbirine yakın konumlandırılmıştır. Kurumların çoğunluğu Ardeşen ilçe merkezinin ticari yoğunluğunun yer aldığı Atatürk Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Fotoğraf 3.2. Ardeşen Sosyal Güvenlik Kurumu'na Ait Bir Görüntü.

Ardeşen'e bağlı 40 tane köy bulunmaktadır. Köylerde yaşayan insanlar adli, idari kamu işlemleri için şehre gelmektedirler. Ardeşen ilçe merkezi barındığı kamu kurumlarıyla insanların kamu hizmetlerini yeteri derecede almasına olanak sağlamıştır. Köylerden ilçe merkezine en uzak mesafe 25 km'dir (Tablo 3.2.). Bu durumda yönetsel bakımdan kolaylık sağlamanın yanı sıra şehrin merkezlik özelliğini güçlendirmiştir (Arıncı, 2001:178).

Tablo 3.2. Ardeşen İlçesi Sınırları İçinde Yer Alan Köyler ve Ardeşen İlçe Merkezine Olan Uzaklıkları (2019).

Mahalle Adı	Nüfusu	İlçe Merkezine Uzaklığı (Km)	Mahalle Adı	Nüfusu	İlçe Merkezine Uzaklığı (Km)
Akdere	202	9	Ortaalan	391	12
Akkaya	279	9	Önder	120	18
Arıcılar	12	8	Özgür	193	20
Armağan	565	8	Pınarlı	285	16
Aşağıdurak	196	18	Pirinçlik	423	5
Bayırcık	89	15	Serindere	343	11

Tablo 3.2. (Devam)

Beyazkaya	259	4	Seslikaya	47	8
Çıraklar	65	2	Sinan	270	21
Doğanay	194	15	Şehitlik	280	18
Duygulu	265	16	Şendere	76	25
Eskiarmutluk	64	25	Şenyamaç	435	10
Gündoğan	125	13	Şenyurt	61	10
Güney	43	22	Yamaçdere	382	5
Hoşdere	259	12	Yavuz	223	8
Kaçkar	127	22	Yeniköy	176	14
Kirazlık	122	18	Yeniyol	380	13
Köprüköy	348	14	Yeşiltepe	194	13
Kurtuluş	110	5	Yukarıdurak	135	21
Küçükköy	115	12	Yurtsever	166	13
Manganez	171	17	Zeytinlik	160	4

Kaynak: TÜİK ve Ardeşen Kaymakamlığı.

3.2.1.2. Ticaret Fonksiyonu

Bir yerleşmede ticari faaliyetlerin gelişmesinde birden fazla faktör etkilidir. Bunların en başında şehrin merkezi bir yapı olması ve ulaşım faaliyetlerinin yaygın olmasıdır. Ardeşen ilçe merkezinin Karadeniz kıyı kuşağında olması şüphesiz ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesinde büyük rol oynamıştır.

Ardeşen ilçe merkezinde daha çok günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik perakende ticaret yapan işyerleri mevcuttur. İnsanların temel ihtiyaç giderlerini karşılamaya yönelik bakkal-market olarak faaliyet gösteren 90 işyeri bulunmaktadır. Kesin çalışan sayısı tespit edilemeyen bu işyerlerinde tahmini 300 kişi istihdam etmektedir. Türkiye’de ulusal ölçekte faaliyet gösteren büyük mağazacılık şirketlerinin hemen hemen her mahalle de yaygınlaşması, insanların ürün çeşitliliğine kavuşmasına, rekabetle birlikte gelen uygun fiyat avantajlarını elde etmesine karşın, bakkal ve küçük market esnafının işlerinin azalmasına, birçok bakkalında faaliyetine son verdiği gözden kaçmamaktadır. Ardeşen ilçe merkezine bağlı köyler ve Tunca Beldesinde yaşayan insanların temel ihtiyaçları için Ardeşen ilçe merkezini de tercih etmeleri iş kollarının çeşitliliğini artmasına neden olmuştur.

Tablo 3.3. Ardeşen Şehrinde İş Kollarının Dağılımı (2020)

İşyeri Türü	Sayısı	%	Çalışan Gücü*	%
Bakkallık, bayilik, büfecilik	90		300	
Manavlık	4		6	
Kasaplık	3		6	
Lokantacılık	62		280	
Pastanecilik	7		20	
Aktar	4		5	
Fırıncılık	11		75	
Kantincilik	7		10	
Pazarcılık	5		10	
Balıkçılık	9		18	
Şarküteri ürünleri ticareti	5		10	
Perakende Gıda Toplamı	207	27,4	740	32
Toptan Gıda Toplamı	6	0,8	25	1
Kunduracı	18		40	
Konfeksiyonculuk	29		33	
Tuhafiye imalatı, ticareti	11		18	
Giyim Toplamı	58	7,7	91	4
Mobilya Ticareti	7		20	
Beyaz Eşya Ticareti	4		8	
Elektronik Eşya	16		35	
Dayanıklı Tüketim Toplamı	27	3,6	63	3
Kahvehanecilik, Kırathanecilik	51		125	
İnternet Kafe İşletmeciliği	5		7	
Elektrik Tesisatçılığı	8		10	
Elektronik Ürün İmalatı, Onarımı	7		12	
Terzilik	12		15	
Kuyumculuk	5		7	
Kırtasiyecilik	17		35	
Berber ve Bayan Kuaförü	52		150	
Kuru Temizleme	2		4	
Tüp Gaz Bayiliği	3		6	
Hırdavatçılık	24		75	
Ev Aletleri İmalatı, Onarımı, Ticareti	5		12	
Akaryakıt İstasyonu	3		12	
Halı Yıkama Hizmetleri	5		20	
Oto Yıkama, Yağlama	17		35	
Otel, Pansiyon, Yurt İşletmeciliği	11		55	
Optik Ürünlerin İmalatı, Ticareti	3		6	

Tablo 3.3. (Devam)

Basın, Yayım, İletişim	3		6	
Gübre, Zirai İlaç İmalatı, Ticareti	1		2	
Güvenlik Sistemleri Hizmetleri	1		2	
Güzellik Salonu İşletmeciliği	2		5	
Kargo Şirketi	6		30	
Eczane	11		33	
Fotoğrafçılık	3		10	
Emlakçılık	3		8	
Bilgisayar Kurulumu	5		8	
Camcılık	4		12	
Çiçekçilik	4		12	
Durak, Otopark İşletmeciliği	5		15	
Düğün Salonu İşletmeciliği	4		25	
E-Ticaret	1		1	
Ev Tekstil Ürünleri İmalatı, Ticareti	14		35	
Evcil Hayvan Bakımı, Ticareti	1		1	
Evcil Hayvan Bakımı, Ticareti	2		2	
Fatura Tahsilat Bürosu İşletmeciliği	2		6	
Hediyelik Eşya İmalatı, Ticareti	6		10	
İnşaat Hizmetleri	46		300	
Matbaacılık	4		16	
Müzik Aletleri İmalatı, Onarımı, Ticareti	3		6	
Oyuncak İmalatı, Ticareti	1		1	
Pazarda Bitki, Hayvan, Su Ürünleri Ticareti	1		1	
Pazarda Çeşitli Malların Ticareti	2		2	
Reklamcılık, Tabelacılık	4		15	
Saatçilik	1		1	
Servis Aracı İşletmeciliği	1		5	
Ses, Sahne Sanatçılığı	1		1	
Seyyar Satıcılık	8		10	
Sihhi Tesisatçılık	4		10	
Soba, Şofben Onarımı, Ticareti	2		4	
Spor Malzemeleri İmalatı, Ticareti	8		10	
Spor Tesisi İşletmeciliği	4		10	
Şans Oyunları Bayiliği	1		1	
Tasarım Faaliyetleri	1		1	
Kozmetik İmalatı, Ticareti	2		2	
Kurs İşletmeciliği	2		8	
Kayıtlı Medyaların İmalatı, Kiralanması	2		4	
Hurdacılık	3		8	

Tablo 3.3. (Devam)

İkinci El Eşya Ticareti	3		10	
İklimlendirme Sistemi Kurulumu, Onarımı	6		13	
Değirmencilik, Zahircecilik	5		25	
Çeşitli Gıdaların İmalatı	1		10	
Çeşitli Malların Ticareti	3		15	
Boya, Kimyasal Ürünlerin Ticareti	1		4	
Makine Kurulumu ve Onarımı	9		21	
Makine, Yedek Parça Ticareti	1		3	
Meşrubat İmalatı, Ticareti	1		10	
Telekomünikasyon Cihazları Onarımı	6		15	
Yakacak İmalatı, Ticareti	4		10	
Yufkacılık, Kadayıfçılık	1		4	
Züccaciye İmalatı, Ticareti	8		16	
Hizmet İşyeri Toplamı	458	60,6	1381	60
TOPLAM	756	100	2300	100

Kaynak: Ardeşen Esnaf ve Sanatkârlar Odası verilerinden Sadeleştirilerek derlenmiştir.

Ardeşen ilçe merkezinde sanayi faaliyetleri haricinde toplam 756 işyeri faaliyet göstermektedir. Çalışan sayısının, arazi gözlemleri ve tahminlerle belirlendiği ilçe merkezinde toplam 2300 kişi çalışmaktadır. Perakende satış yapan 207 iş yeri bulunmaktadır. En fazla bakkal ve market (90 adet) faaliyet göstermektedir. Hemen hemen her mahallede market ve bakkal tarzı iş yerleri mevcuttur. Perakende satış yapan iş yerlerinden lokantacılık faaliyeti de önemli yer tutmaktadır. Toplam 62 adet lokanta bulunması ilçe merkezinde şehir dışından ve köylerden gelen vatandaşlar için farklı yiyecek alternatiflerinin olmasına fayda sağlamıştır (Tablo 3.3).

Fotoğraf 3.3. Yöresel Ürünlerin Satıldığı Şarküteri.

Giyim ürünleri üzerine, kunduracı, konfeksiyoncu ve tuhafiyeciler olmak üzere toplam 58 işyeri bulunmaktadır. Ardeşen ilçe merkezi, köyler ve komşu ilçeler için yeterli sayıda giyim üzerine işyeri bulunmaktadır.

Toptan gıda ticareti yapan işyeri sayısı 6 ve hizmet işyerlerinin sayısı ise 458'dir. Hizmet sektörüne ait işyerlerinin sayısının fazla olması bir şehirde olması gereken ihtiyaçların karşılandığı anlamına gelebilmektedir. Bu bakımdan Ardeşen ilçe merkezi insanların birçok ihtiyacının karşılayabildiği bir yerleşmedir. Hizmet faaliyetlerinde işyeri sayısının diğer faaliyetlere göre fazla olduğu Ardeşen ilçe merkezinde en fazla faaliyet gösteren iş kolları arasında berber ve bayan kuaförü sayısı 52; kahvehane- çay ocağı sayısı ise 51'dir.

Tablo 3.4. Ardeşen İlçe Merkezinde Faaliyet Gösteren Şirketlerin Türlerine Göre Dağılımı

Şirket Tipi	Şirket Sayısı
Anonim Şirket	40
Kooperatif	15
Limited Şirket	153
Gerçek Kişi Ticari İşletmesi	131
Girişim Ortaklığı	1
Diğer İktisadi İşletmeler	3
Münferit Şirket	2

Kaynak: Ardeşen Ticaret Odası (2020)

Ardeşen Ticaret Odasına kayıtlı 7 adet şirket 2020 itibariyle ihracata katkı sağlamaktadır (Tablo 3.4.). Ardeşen’de ihracatçı iş yeri sayısı 30 iken potansiyel ihracatçı şirketi sayısı ise 6’dır. Ardeşen ilçe merkezinde faaliyet gösteren 345 adet şirket bulunmaktadır. İlçe merkezinde 40 adet Anonim şirketler gibi büyük mükellefler yer almaktadır. Bunların 8 tanesi bankaları temsil etmektedir. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank, Akbank, Garanti BBVA Bankası, Yapı Kredi Bankası, Denizbank ve PTT Bank çalışma sahasında hizmet vermektedir. Banka şube sayısı bakımından fazla olması nakit para açısından ticari hayatın da canlı olmasına katkı sağlamıştır.

3.2.1.3. Ulaşım Fonksiyonu

Ulaşım bir bölgenin şehrin ve hatta köyün gelişmesinde en önemli etkenlerden birisidir. Ulaşım faaliyetleri gelişmemiş bir yerde ticaretten kültürel yayılmaya, eğitimden turizm faaliyetlerine varana kadar birçok sektörde gelişememe durumları meydana gelmektedir.

Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) tarafından hazırlanmış olan 2019 Trafik ve Ulaşım Bilgileri Raporuna göre Ardeşen ilçe merkezinde yıllık ortalama günlük trafik değerinin (YOGT) 11034 araç olduğu görülmektedir. Araç sınıfına göre en çok araç 8252 ile otomobil sınıfı yer almaktadır. En az geçiş ise yıllık ortalama günlük trafik değerine göre 150 ile otobüs gurubu yer almaktadır (Tablo 3.5).

Ardeşen Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası verilerine göre Ardeşen ilçe merkezinde odaya kayıtlı yaklaşık 70 ticari taksi, 250 minibüs ve 350 adet kamyon bulunmaktadır. Yaklaşık olarak da 700 kişide bu sektörden kazanç sağlamaktadır.

Tablo 3.5. Ardeşen İlçe Merkezine Ait 2020 Yılına Ait Ortalama Günlük Trafik Değerleri (YOGT)

Taşıt Sınıfları	YOGT Değeri
Otomobil	8252
Orta Yüklü Ticari Taşıt	870
Otobüs	150
Kamyon	750
Kamyon, Römork, Çekici ve Yarı Römork	1012
Toplam	11034

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü verilerinden hazırlanmıştır.

Ardeşen’de aktif olarak çalışan 21. Ardeşen minibüsçüler kooperatifine bağlı 60 adet minibüs bulunmaktadır. 60 adet ise pasifte olan kooperatife bağlı minibüs bulunmaktadır. Günlük düzenli olarak belirli saatlerde Rize ve Pazar’a seferler düzenlenmektedir. Bu seferlerde günlük ortalama 500 yolcu Rize’ye taşınmakta olup Ardeşen için ciddi bir yolcu potansiyeli oluşturmaktadır. İş yoğunluğunun fazla olduğu Pazartesi günleri ise Rize’ye en az 600 yolcu taşınmaktadır. Ardeşen’den sabah 06:20’de başlayan seferler, Rize’den akşam 19:15’de son araç olarak planlanmıştır. Ayrıca Ardeşen’in köylerine ait minibüslerle de bulunmaktadır. Sabahın erken saatlerinde Ardeşen şehrine gelip akşamüzeri dönmek üzere seferlerini yapmaktadırlar.

Fotoğraf 3.4. Ardeşen 21 Nolu Minibüsçüler Kooperatifi.

Ardeşen ilçe merkezinin, Karadeniz sahil yolu güzergahında olmasından dolayı ulaşım ağı gelişmiştir. Artvin’den seyahate başlayan şehirlerarası otobüs firmaları Karadeniz kıyısı üzerinden seyahatleri boyunca Ardeşen’den geçmek zorunda kalmaktadır. Bu durumda Ardeşen’de yaklaşık 2 saatte bir Batı yönünde Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlere araç bulunmaktadır. Ardeşen’den Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine günlük en az 5 firma seyahat etmektedir.

Fotoğraf 3.5. Yapımı 2019 Yılında Tamamlanan Modern Ardeşen Şehirlerarası Otobüs Terminali.

Şehirs el gelişimlerin en önemli göstergelerinden birisi olan kamu yatırımları Ardeşen’de de kendini göstermektedir. Uzun yıllardır hizmet veren eski Ardeşen otobüs terminali hizmet binası yerine daha modern çağın gereksinimlerine uygun olarak 2019 yılında tamamlanan yeni Ardeşen şehirlerarası otobüs terminali hizmet binası faaliyete geçmiştir (Fotoğraf 3.5).

Fotoğraf 3.6. Ardeşen Eski Şehirler Arası Otobüs Terminali.

Karadeniz Sahil Yolu, Sinop'tan Sarp'a kadar 715 km uzunluğa sahip, 16 bölümden oluşan tek ve büyük bir karayolu projesidir (Uzun 2000:63). Sahil yolu projesiyle Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesiminin ulaşım sorununu çözülmesine yönelik bir girişim olsa da coğrafi anlamda yamaçların dengesinin bozulmasına, çok şiddetli yağış olaylarında yer yer heyelan olaylarına ve köprülerin zarar görmesine, sonucunda da ulaşımında aksaklıklara neden olmaktadır.

Fotoğraf 3.7. Ardeşen İlçe Merkezinin Kuzeyinden Geçen Karadeniz Sahil Yolu.

Ardeşen, Çamlıhemşin ilçesi Ayder Yaylası turizm merkezine ulaşım için kullanılan güzergâhta yer almaktadır. Karadeniz sahil yolundan Ayder Yaylasına ulaşmak isteyen turistler Ardeşen'den geçmektedirler (Fotoğraf 3.8). Bu durum tur şirketlerinin ve özel araçlarıyla seyahat eden vatandaşların yoğun olarak bu yolu kullanmasına sebep olmaktadır.

Fotoğraf 3.8. Ardeşen İlçe Merkezinden Çamlıhemşin'e Bağlanan Köprülü Kavşak.

Bir ekonomik sektörde gelişmenin olması veya gelişmenin düzeyi, kalkınma politikalarında o sektöre verilen öncelik ile yapılan yatırımların payına bağlıdır. Genel yatırımlardan büyük pay alan sektörler daha hızlı gelişmeye müsaittirler. Ulaştırma sektörü açısından, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren ulaşım yatırımlarına daima önemli bir pay ayrıldığı görülmektedir (Bakırcı, 2013: 346). Çalışma sahasının gelişmesine katkı sağlayacak bu yatırım Ordu Giresun Havalimanından sonra Türkiye'nin denize dolgu yöntemiyle yapmış olduğu ikinci havalimanı durumundadır.

Rize ve Artvin illeri için önemli bir yatırım olan Rize- Artvin Havalimanı bölgenin kalkınmasında önemli yatırımlardan birisidir. Pazar ilçesi sınırlarında inşa edilen havalimanı Ardeşen ilçe merkezine yaklaşık 11 km mesafededir. Bu kadar yakın olması Ardeşen ilçe merkezinin ekonomik gelişim için oldukça avantajlı bir konuma geleceği yadsınamaz.

3.2.1.4. Eğitim ve Kültür Fonksiyonu

Bir yerleşme ünitesindeki eğitim ve kültür durumunun niteliği o yerleşmeyle ilgili gelişmişlik ve bilgi düzeyi hakkında bilgiler verebilmektedir. Bundan dolayı araştırma sahasında okul sayısı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı gibi nicel değerlerin incelenmesi sahadaki eğitimle ilgili özellikleri ön plana çıkaracaktır.

Turizm Fakültesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Senatosunun almış olduğu kararı ile Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 8.363 m² Eğitim Binası ile 3.349 m² Konferans Salonu olmak üzere toplam 11.712 m² kapalı alana sahip fakülte binası 2017-2018 güz döneminde hizmete girmiştir. Fakültenin bünyesinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 05.08.2015 tarihli Yürütme Kurulu toplantısında alınan karar doğrultusunda Turizm işletmeciliği bölümü, gastronomi ve mutfak sanatları bölümü, rekreasyon yönetimi bölümü programları açılmış olup 2016-2017 eğitim öğretim yılında turizm işletmeciliği bölümünde eğitim-öğretim faaliyetine başlanmıştır. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ardeşen yerleşkesinde, kapalı spor salonu (4.539 m²), 10 daireli lojman ve fakülteye bağlı 17 odalı uygulama oteli bulunmaktadır (Fotoğraf 3.9), (Kaynak: <http://ardesen.erdogan.edu.tr/>).

Ardeşen Meslek Yüksekokulunda ise ORÜS (Orman Ürünleri Sanayii A.Ş. Genel Müdürlüğü) bünyesinde iken 24.09.1998'de KTÜ'ye devredilen Ardeşen Parke ve Kereste Fabrikası İşletmesinin 66 dönüm arazisi üzerine kuruludur. 01.03.2006 tarih ve 5467 sayılı kanun ile kurulmuş bulunan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Bankacılık ve Sigortacılık, Bilgisayar Programcılığı, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Seyahat Hizmetleri olmak üzere 4 bölüm bulunmakta ve toplam 273 öğrenci bulunmaktadır (Kaynak: <http://ardesen.erdogan.edu.tr/>).

Barınma, öğrencinin en temel ihtiyacıdır. Üniversite tercihleri esnasında fakültenin, yüksekokulun bulunduğu ilçedeki konaklama koşulları da göz önünde bulundurulmaktadır. Ardeşen ilçe merkezinde Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Kredi ve Yurtlar Kurumu'na ait yurt bulunmamaktadır. Pazar ve Fındıklı ilçelerinin Ardeşen'e oldukça yakın olması burada KYK'ya ait bir yurdun açılmamasına neden olabilir. Gelişmekte olan Ardeşen Turizm Fakültesi ve Ardeşen Meslek Yüksekokulu için ilerleyen yıllarda Ardeşen'e KYK yurtlarını yapılmasına ihtiyacı ortaya çıkacaktır.

Fotoğraf 3.9. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ardeşen Yerleşkesinden Bir Görünüm.

Fotoğraf 3.10. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Alparslan Ortaokulundan Görünüm.

Tablo 3.6. Ardeşen İlçe Merkezinde Yer Alan Okulların Durumu

	Okul Adı	Derslik Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Anaokulu	Atatürk Anaokulu	4	9	169
	Nene Hatun Anaokulu	4	10	153
	Fatimatuz Zehra 4-6 Yaş Kuran Kursu	4		62
	Medine 4-6 Yaş Kız Kuran Kursu	3		47
İlkokul	Köprüköy İlkokulu	9	7	59
	Cumhuriyet İlkokulu	25	32	636
	Gazi Mustafa Kemal İlkokulu	28	44	595
	Işıklı 60 Yıl İlkokulu	17	16	88
	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası İlkokulu	12	14	188
	Seslikaya Ziya Okutan İlkokulu	11	3	27
	Mesut Karaoğlu İlkokulu	18	24	336
	Merkez Fatih İlkokulu	28	28	438
Ortaokul	Alparslan Ortaokulu	38	64	936
	Işıklı 60 Yıl Ortaokulu	8	16	164
	Köprüköy Ortaokulu	10	9	52
	Yavuz Selim Ortaokulu	35	45	501
	Seslikaya Ziya Okutan Ortaokulu	5	11	28
	Ardeşen İmam Hatip Ortaokulu	35	50	449
	Necip Fazıl Kısakürek İmam Hatip Ortaokulu	16	30	218
Lise	Ardeşen Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	17	44	362
	Ardeşen Kanuni Anadolu Lisesi	27	45	509
	Türk Telekom Anadolu Lisesi	32	15	168
	Lokman Hekim Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	9	19	211
	Ardeşen Şehit Ömer Halis Demir Fen Lisesi	17	33	313
	Işıklı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	6	12	88
	Fırtına Vadisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	24	20	275
	Rabia Hatun Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	7	25	238
	Özel Ardeşen Yıldızlar Temel Lisesi	14	28	147
	Ardeşen Anadolu İmam Hatip Lisesi	13	23	201
Diğer Kurumlar	Halk Eğitimi Merkezi	14	58	-
	Öğretmen Evi ve Akşam Sanat Okulu	3	4	21
	Ardeşen Bilim ve Sanat Merkezi	2	5	17
	Açıköğretim Lisesi			901
	Açık Ortaokulu			318
	TOPLAM	495	743	8915

Kaynak: Ardeşen Milli Eğitim Müdürlüğü.

Ardeşen ilçe merkezinde, 2 Anaokulu, 8 İlkokul, 7 Ortaokulu, 9 Lise ve Halk eğitim merkezi, Akşam sanat okulu ve bilim sanat merkezi bulunmaktadır. Derslik ve öğrenci sayısı bakımından Alparslan Ortaokulu birinci sıradadır. Okulda 38 derslik ve 936 öğrenci bulunmaktadır. Çalışma sahasında toplam derslik sayısı 495, öğretmen sayısı 743 ve öğrenci sayısı ise 8915 kişidir (Fotoğraf 3.10). Ortalama her 13 öğrenciye 1 öğretmen düşmektedir.

Ardeşen ilçesinde taşınmalı eğitim faaliyeti yürütülmektedir. Taşınmalı eğitim nüfusun az olduğu ve dağınık olan yerleşmelerde, okul ve araç gereçlerin eksikliği, öğretmen-öğrenci eksikliği, birleştirilmiş sınıfların ortadan kaldırılmak istenmesi gibi nedenlerden dolayı yapılmaktadır. Çeşitli doğal afetlerden de zarar gören yerler içinde taşınmalı eğitim yapılmaktadır. Ardeşen ilçe merkezindeki okulların öğrenci sayılarının da fazla olması bu taşınmalı eğitimin bir sonucudur.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının hazırlamış olduğu Doğu Karadeniz Bölgesi ilçe bazlı sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi ve sınıflandırılmasına göre Ardeşen ilçesi için eğitim endeksinin hesaplandığı değişkenlerin verileri incelendiğinde, toplam okuryazar oranı ve okuryazar kadın oranı değişkenlerinde il içinde en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve yüksek olan diğer değişkenlerin tümünde de oldukça yüksek değerlere sahiptir Rize ve ilçelerine göre 2.56'lık bir değer ile birinci sırada yer almaktadır (DOKA Raporu, 2015:129).

Halk eğitim merkezleri yaygın eğitim faaliyetinin yürütüldüğü en önemli kurumlardır. Halk eğitim merkezlerinde örgün eğitim almamış veya örgün eğitimin bir kademesinde bulunanların kendini geliştirmesinden meslek sahibi olmasına ve okuma yazma öğrenmesine kadar çeşitli kurslarda uzman öğreticiler tarafından eğitimler titizlikle verilmektedir (Fotoğraf 3.14).

Fotoğraf 3.11. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Bakır İşleme Kursundan Bir Görünüm (<http://ardesnhem.meb.k12.tr/> 14.10.2018).

Ardeşen Halk Eğitim Merkezinde 2018 yılı itibariyle 108 öğretmen ve 1296 kursiyer bulunmaktadır. Halk Eğitim Müdürlüğünden alınana bilgiye göre kursiyer ve kurs sayılarında dönemden döneme değişiklik olabilmektedir. Bir öğrenci aynı zamanda iki farklı kursa kayıt olabilmektedir.

Fotoğraf 3.12. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Ahşap Boyama Kursundan Bir Görünüm (<http://ardesnhem.meb.k12.tr/> 14.10.2018).

Ahşap boyama, ahşap yakma, bakır işlemciliği, deri tablo, kösele çanta, feretiko Rize bezi, giyim, gümüş işlemciliği, iğne oyası, hesap işi, elde antep işi imitasyon takı işlemciliği, kıl testere, cam işlemciliği, mefruşat, sepet örücülüğü, şiş örgücülüğü, cam süs eşya yapımcısı, yağlı boya resim gibi çeşitli kurslar düzenlenmiş ve başarılı olan öğrencilere katılım belgesi verilmektedir (Fotoğraf 3.13).

Fotoğraf 3.13. Ardeşen Halk Eğitim Merkezi Öğrencilerinin Yapmış Olduğu Sepet Örücülüğü Kursundan Bir Görünüm (<http://ardesenhem.meb.k12.tr/> 14.10.2018).

Fotoğraf 3.14. Ardeşen ASO Öğretmen Evi ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi.

3.2.1.5. Sağlık Fonksiyonu

Çalışma sahasında 112 sağlık hizmeti ve toplum sağlığı merkezine bağlı 11 adet aile hekimliği vardır. Aile hekimliği sisteminin ortaya çıkmasıyla birlikte geçmiş yıllarda sağlık ocağı tarafından verilen sağlık hizmetleri aile hekimleri tarafından verilmeye başlanmıştır. Ardeşen sağlık grup başkanlığı tarafından haftalık olarak da belirli günlerde köylerde gezici hizmetler vermektedirler. Türkiye genelinde aile hekimliğine geçiş ile birlikte sağlık ocağının adı toplum sağlığı merkezi olarak değişmiştir.

Tablo 3.7. Ardeşen’de bulunan Sağlık Merkezlerinin İstihdam Sayıları

Sağlık Kuruluşu	Yatak Sayısı	Doktor Sayısı	Hemşire	Ebe	Teknik Personel	Yardımcı Sağlık Personel	Toplam İstihdam
Toplum Sağlığı Müdürlüğü	-	3	2	6	1	5	17
Kaçkar Devlet Hastanesi	142	50	108	20	82	87	347
Aile Sağlığı Merkezleri	-	11	5	6	-	-	22
Sağlık Evleri	-	-	3	1	-	-	4
112 Birimi	-				13	2	15
Toplam	142	64	118	33	96	94	405

Kaynak: Rize İl Sağlık Müdürlüğü.

Ardeşen, Pazar, Hemşin, Fındıklı ilçeleri tam teşekküllü sağlık hizmeti için Kaçkar Devlet Hastanesine müracaat etmektedirler. TOKİ tarafından yapılan ve 2011 yılında hizmete giren hastanede 142 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Cerrahi, dahili ve temel branşlarda hizmet veren hastane içerisinde ağız ve diş sağlığı biriminin de olması vatandaşlar çevre hastanelere başvuru yapmasını en aza indirmektedir. Hastanede farklı branşlarda toplam 50 doktor hizmet vermektedir. Ayrıca hastanede 108 hemşire ve 20 ebe bulunmaktadır (Tablo 3.7.; Fotoğraf 3.15.). Ardeşen ilçe merkezinde 11 adet eczane bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.15. Kaçkar Devlet Hastanesi.

3.2.1.6. Turizm Fonksiyonu

Turizm gösterdiği gelişme hızı bakımında son yüzyılın en büyük ekonomik faaliyet olacağı düşünülmektedir. Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin (WTTC) "*dünyanın en büyük endüstri, refah ve istihdam yaratan en büyük işverendir*" şeklinde turizmi tanımlamıştır (Özgüç,2003:1). Karadeniz boyuna kıyı şekline sahip olduğundan ve rüzgârlarında etkisiyle kıyıda kumsallar gelişmemiştir. Ardeşen ilçe merkezine ait kıyı kesiminde kumsal alanların olmayışı kıyı turizminin gelişmesine imkân sağlamamaktadır.

Ardeşen ilçe merkezinin güney kesimleri ormanlarla kaplı olması doğa turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Kuzeyinin Karadeniz ile çevrili olması güneyinde ise alabildiğince yeşil ormanlar, çay ve bahçeleri ile Kaçkar dağlarının serinletici esintisi doğa ve sağlık turizmi açısından oldukça elverişlidir.

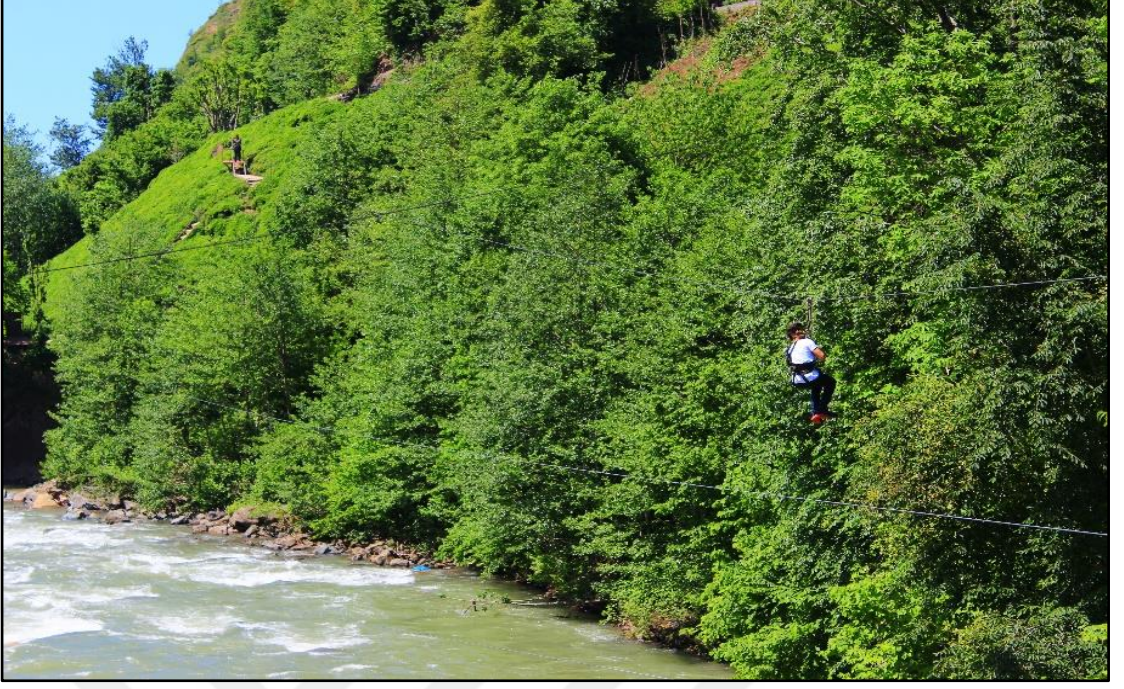
Ardeşen ilçe merkezi sınırlarından geçen Fırtına Deresi, doğal güzelliğiyle rafting ve son zamanlarda su üzerinde zipline etkinlikleriyle binlerce turisti kendine çekmeyi başarmıştır. Fırtına Deresi'nin aşağı çığırında, dere üzerinde yapılan ıslah çalışmalarıyla rafting için eğitim alanları oluşturulmuştur. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından

destek gören Ardeşen Kültür Park Projesi ve Vali Recep Yazıcıoğlu Kano ve Rafting Projesi yapılmıştır. Projenin yaklaşık maliyeti 902.000 TL'dir. Projeyle birlikte oluşturulan eğitim alanında uzman eğitmenlerce verilen eğitimlerle de sporcu yetiştirilmesi olanağı ortaya çıkmıştır (Fotoğraf 3.16).

Fotoğraf 3.16. Fırtına Deresi  zerinde Yer Alan Rekreasyon ve Rafting Eğitim Alanı.

Fırtına Deresi üzerinde, derenin iki yakasında  elik halatlarla kurulmuş olan teleferik hattına benzer bir mekanizmayla insanlar derenin bir ucundan diğer ucuna su yüzeyinde asılı halde gitmesi durumuna zipline etkinliği denilmektedir. Aslında ilkel teleferik düzenini insanlar turist çeken bir aktivite haline dönüştürmüşlerdir. Fırtına deresinin hırçın suları üzerinde adrenalin dolu aktivite olan bu etkinlik turistler tarafından oldukça ilgi çekmektedir (Fotoğraf 3.16).

Fotoğraf 3.17. Fırtına Deresi Üzerinde Zipline Etkinliği Yapan Bir Turist.

Atmaca kuşu Doğu Karadeniz insan için önemli bir yer tutar. Atmaca yakalama, eğitme ve atmaca ile bıldırcın avcılığı kişide merak uyandıran bir kültürel faaliyettir. Atmacacılık Lazlarda çok eskiye dayanan bir uğraştır. İnsanların yiyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla atmacacılık, bıldırcınların göç sırasında yorgun düşmesi neticesinde savunmasız kaldığı bir dönemde geliştirdikleri avcılık tekniklerinden biridir. (Koday ve Kaymaz, 2016:101).

Atmaca merakının yaygın olduğu Ardeşen’de ise bazı yıllarda Atmaca festivali düzenlenmekte olup, meraklısı olan yerli turistler Ardeşen’de bu festivale takılım göstermektedir. Ardeşen’de düzenlenen Atmaca ve Şahin festivalinde, uçurulan atmaca ve şahinlerin ne kadar mesafeden çağrıldığında geri gelmesiyle en iyi atcama belirlenmektedir. Ardeşen ilçe merkezinin girişinde ise Atmaca’ya olan sevgiden dolayı ve turistlerin dikkatini çekmek için atmaca heykeli yapılmıştır (Fotoğraf 3.18).

Fotoğraf 3.18. Ardeşen İlçe Merkezi Girişinde Yer Alan Atmaca Heykeli.

Ardeşen ilçe merkezinde yer alan tarihi turistik değeri taşıyan yapılar da yer almaktadır. Işıklı mahallesinde yer alan Osmanlı eserlerinden birisi olan bu cami 1887 yılında yaptırılmıştır. Ahşap süslemeleriyle dikkati çeken bu cami dikdörtgen şeklindedir. Kuzeyden girişi olan caminin mahfili U şeklinde caminin büyük bir kısmını kaplamaktadır. Süsleme bakımından ahşap minber, tavan ve mahfil önemli yer tutar. Kubbe içerisinde panolarda el yapımı bitkisel motifler yer alır (Karpuz, 1992:40-41; Fotoğraf 3.19).

Fotoğraf 3.19. Işıklı Mahallesinde Yer Alan Tarihi Işıklı Merkez Cami.

Ekşioğlu camisi (Kavaklıdere Cami), Kavaklıdere mahallesinde yer almaktadır ve yapılış tarihi bilinmemektedir. Ekşizade Mustafa Efendi tarafından 1788 yılında onarımı yapılmıştır. Son onarımını ise 2011 yılında Ali İslamoğlu tarafından tarihi dokusu korunarak yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı olan bu caminin süslemelerinde ise bitki motifleri kullanılmıştır. Bahçesinde mezarlık bulunan bu caminin giriş kapısı Karadeniz’e bakmaktadır (Fotoğraf 3.20.).

Fotoğraf 3.20. Ekşioğlu (Kavaklıdere) Cami ve Bahçesinde Yer Alan Mezarlar.

İlçe merkezinde yer alan ve yapılış tarihi bilinmeyen bir de kilise mevcuttur. Duvarları ve birçok kısmı yıkılan bu kilise aslına uygun şekilde restore edilip turizme kazandırılabilir.

3.2.1.7. İnşaat Fonksiyonu

Ardeşen ilçe merkezinin güney mahalleleri dağlık ve engebeli bir araziye sahip olmasından dolayı yeni inşaat faaliyetleri genellikle kıyı şeridi boyunca Pazar ilçesi istikametinde, Deniz ve Yavuz Selim mahallelerinde gelişme göstermektedir. Yeni konut inşaatları modern yöntemlerle betonarme olarak çok katlı yapılmıştır.

Fotoğraf 3.21. Elmalık Mahallesi'nden Fırtına ve Deniz Mahallerindeki Çok Katlı Yapıların Görünümü.

Ardeşen ilçesinin denize kıyısı olan mahallelerinde, denize dolgu yapılmasıyla araziler elde edilmiştir. Bu arazilerde günümüzde çok katlı yapılar inşa edilmiştir. Yeni mahallesinde Atatürk Caddesi üzerinde bir inşaat temelini incelediğimizde denizel ve akarsu yataklarında sıkça rastlanan taşınmayla ve aşınmayla birlikte yuvarlak bir görünüme sahip konglomeraların varlığı göze çarpmaktaydı (Fotoğraf 3.22.). Ancak 2020 yılı itibarıyla bu inşaat temeli üzerinde 6 katlı, 20 bağımsız bölümü olan bir yapı bulunmaktadır. İnşaat faaliyetlerinin de yoğun bir şekilde sürdürüldüğü çalışma sahasında 46 işyeri inşaat faaliyetlerine yönelik hizmet vermektedir.

Fotoğraf 3.22. Yeni Mahallesi Atatürk Caddesi Üzerinde Yer Alan Bir İnşaatın Temel Görüntüsü.

3.2.1.8. Diğer Fonksiyonlar

Ardeşen’de belirtilen hizmet fonksiyonları haricinde herhangi bir sınıfa dâhil olamayan diğer hizmet fonksiyonları da yer almaktadır. Vergi ve sigorta kaydı olmayan bu çalışan sektöre ait temel verilere ulaşılmamaktadır. Seyyar satıcılar, ayakkabı boyacıları, hamallar, temizlik işinde çalışanlar ve benzerleri (Arınç, 2001: 235) bu sınıfa dahil olmaktadır. Çay tarımı Ardeşen ve çevre ilçeler için en önemli geçim kaynakları arasında yer alması hasebiyle büyük bahçelere sahip vatandaşlar çaylarını toplamaları için işçi tutmaktadır. Bu işçilerin genellikle sigorta kayıtları olmadığı için ne kadarlık bir kesimin bu işi yaptığı net tespit edilememiştir. Aynı zamanda çay hasadı sonrasında şehir içinde belirli noktalarda çay tohumu satıcıları da yerini almaktadırlar.

Şehirlerin iktisadi fonksiyonları bakımından, özellikle her hafta belirli günde şehirde kurulan pazarlar hayli ilgi çekicidir. Bu türlü pazarlar aynı zamanda şehirler ile kırlar arasındaki münasebetlerin canlı bir belirtisidir ve bu yolla bazı şehirler çevrelerindeki kırlardan ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu türlü pazarlarda, tarihin en eski zamanlarından beri köylerden gelen satıcılar ile şehirlerdeki alıcılar temas kurmak imkânı bulurlar. Pazarlara çevredeki hangi köylerden satıcıların geldiği dikkate alınarak, şehirlerin nüfuz sahaları oldukça doğru bir şekilde ortaya konulabilir (Göney, 2017:141).

Ardeşen ilçe merkezinde salı günleri kurulan semt pazarlarında köylüler ellerindeki fazla yağ, peynir gibi temel ihtiyaç malzemeleri satmakta; çevre il ve ilçelerden çeşitli ürünlerini satmak için semt pazarında tezgâh kurmaktadır.

3.2.2. Sanayi Fonksiyonu

Değişik hammaddeler ve yarı işlenmiş malların, fabrikalarda, atölyelerde işlenerek, kullanılabilir mallar durumuna getirilmesi üretim faaliyeti tekniklerine sanayi denir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve dünya siyasetindeki ekonomik, siyasal ve askeri önemleri, endüstri alanında sağladıkları gelişmeye bağlıdır (Doğanay,2011:397).

Sanayileşme ise, üretim, gelişme ve kalkınmanın temellerindendir. Sanayileşmeyle birlikte toplumlarda güvenlik, sosyal ve ekonomik alanlarda da ilerlemeler kaydedilir. Sanayileşmenin en önemli özelliklerinden biri de toplumların refah seviyelerini yükseltmesidir. Bu nedenle ülkeler ve iller düzeyinde sanayileşme açısından büyük bir yarış yaşanmaktadır. Bu yarışın içinde olabilmek için mevcut durumu potansiyeli kaynakları güçlü ve zayıf yönleri bilmek ve buna göre planlama yapmak sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Bir yerin sanayileşmesini arazi yapısı, su kaynakları, bitki örtüsü, iklim özellikleri, yeraltı kaynakları, ulaşım sistemleri, eğitim altyapısı, sahip olduğu tarihsel özellikler, yetişmiş insan gücü gibi birçok fiziki ve beşeri faktör etkiler. Bunların bir ya da birkaçının bir yerde bulunması sanayileşme açısından avantajlar sağlayabilir (Çavuş,2016:1-9).

3.2.2.1. Atölye Tipi Sanayi

Ardeşen ilçe merkezinde atölye tipi sanayi faaliyetleri daha yaygındır. Fırtına Deresi eski tabanında yaklaşık 25 dönüm üzerine kurulmuş olan Ardeşen sanayi sitesi, 8 ayrı bitişik nizamlı yapıdan oluşmaktadır. Ardeşen ilçesi ve komşu ilçelerin sanayi faaliyetlerine dair ihtiyaçlarını gidermektedir. Saha da yapmış olduğumuz mülakat çalışmalarında, özellikle motorlu taşıtlar üzerine uzmanlaşmış ustaların varlığından bahsedilmektedir. Ayrıca bazı dönemlerde ekonomik ömrünü tamamlamış askeri araçların devlet kurumları tarafından ihale yoluyla satılmasıyla, bölgenin insanı, bu ihaleden araç satın alıp Ardeşen sanayi sitesindeki ustalara bu araçların tamir ve tadilatlarını gerçekleştirmiştir (Fotoğraf 3.23).

Fotoğraf 3.23. Ekonomik Ömrünü Tamamlamış, Tamir Edilmesini Bekletilen Askeri Araçlar (www.google.com/maps).

Ardeşen ilçe merkezinde çoğunluğu otomotiv tamirat ve bakım atölyeleri olmak üzere, demir doğrama atölyeleri, pvc imalat atölyeleri, marangoz, kereste atölyeleri ve torna işleri atölyeleri yer almaktadır. Ardeşen Esnaf ve Sanatkarlar Odasından aldığımız verilere göre toplamda otomotiv tamir ve bakımıyla ilgili 92 adet işyeri bulunmaktadır. Atölye bakımından ikinci sırada yer alan Ahşap-kereste ürünleri imalatı yapan 59 adet işyeri bulunmaktadır (Tablo 3.8.). Bu atölyelerin çoğunluğu Ardeşen sanayi sitesinde yer almasına rağmen mahalle aralarında yer alan atölyelerde bulunmaktadır.

Tablo 3.8. Atölye Tipi Tesislerin Sayısı ve İstihdam Durumu

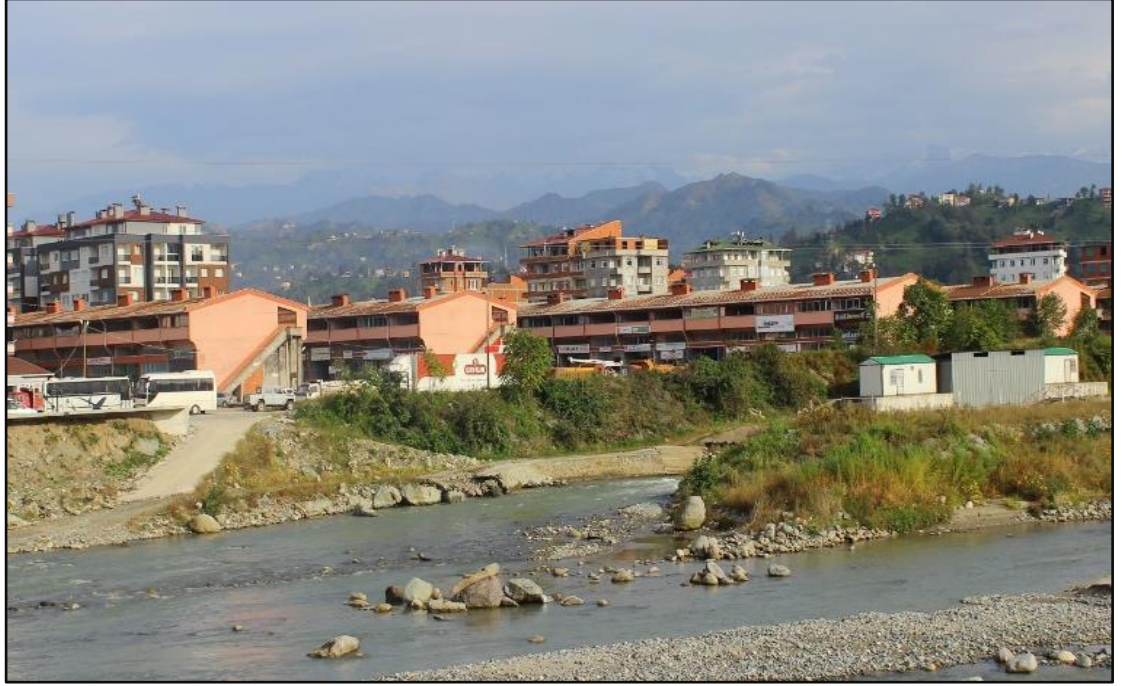
İşyeri Türü	Sayısı	Çalışan Sayısı*
Demir, çelik eşya imalatı, ticareti	20	60
Kauçuk, plastik ürünlerin imalatı, ticareti	2	5
Kerestecilik	6	20
Marangozluk	42	200
Mobilya boyacılığı	1	3
Mobilya döşemeciliği	4	20
Mobilya imalatı	6	30
Karoser imalatı, kaportacılık	16	40
Motosiklet, bisiklet imalatı, onarımı	2	4
Motosiklet, bisiklet ticareti	1	3
Oto bakım servisçiliği	38	100

Tablo 3.8. (Devam)

Oto döşemecilik	4	10
Oto elektrikçilik	11	24
Oto galericilik, oto kiralama	4	8
Oto lastik onarımı	5	10
Oto lastik ticareti	1	2
Oto LPG montajı	1	3
Oto yedek parça imalatı	1	5
Oto yedek parça ticareti	8	15
Prefabrik yapıların imalatı, kurulumu, ticareti	2	10
PVC ürün imalatı	13	45
PVC ürün ticareti	4	20
Tornacılık	8	20
Toplam	200	657

Kaynak: Ardeşen Esnaf ve Sanatkarlar Odası verilerinden sadeleştirilerek derlenmiştir.

*Tahmini değerlerdir.

Fotoğraf 3.24. Ardeşen Sanayi Sitesinden Bir Görünüm.

3.2.2.2. Modern Sanayi

Ardeşen Organize Sanayi Bölgesi, 1998 yılında Fırtına Mahallesi sınırları içerisinde, toplam alanı 523.912,18 m² alan olarak planlanmıştır. Rize İl Özel İdaresi % 10, Ardeşen Belediyesi % 45, Ardeşen Ticaret ve Sanayi Odası % 45 katılım payları ile

kuruluş protokolü tanzim edilerek 08.07.2005 tarihinde yetki belgesini almıştır. Resmi olarak kurulmasına rağmen herhangi bir faaliyete başlayamamıştır (Rize ÇED Raporu, 2017: 41).

Çay sanayi, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kalkınmasında lokomotif vazifesi görmektedir. Bölgenin doğal şartlarının çay tarımı için elverişli olması ve üretilen çayların işlenmesi gereksinimi başta atölyeler kurulması yöntemiyle karşılanmış ancak üretimin artmasıyla çay fabrikaları kurulmaya başlanmıştır.

İlk çay fabrikası Rize'de Fener mevkiinde 1946 yılında 60 ton çay/gün kapasite ile işletmeye açılmıştır. İlk yıllarda ülkemizde üretilen çay miktarı iç tüketimi karşılayamadığından çay açığı ithalatla karşılanmıştır. Ancak 1964 yılında çay üretimi iç tüketimi karşılayacak seviyeye ulaşabilmiş ve çay ithalatı durdurulmuştur. Bu tarihten sonra ise az olmakla birlikte çay ihracatı yapılmaya başlanmıştır. Uzun yıllar çayın tarımı Tarım Bakanlığı'na, yaş çayın satın alınması, işlenmesi ve pazarlanması ise Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na yürütülmüştür. 1971 yılında çay tarımının ve çay işletmesinin ayrı Bakanlıkların sorumluluğu altında yürütülmesine son verilmiş ve Çay Kurumu Genel Müdürlüğü (ÇAY-KUR) kurulmuştur. 4 Aralık 1984 tarih ve 3092 sayılı kanunla çayın üretimi, işlenmesi ve pazarlanması serbest bırakılmış ve böylece çay özel sektöre açılmıştır. Ancak bu kanunla çay tarımı alanlarının belirlenmesi Bakanlar Kurulu'nun yetkisine bırakılmıştır. 1984 yılında yapılan bu değişiklik Türk çaycılığı tarihinde şimdiye kadar görülen en önemli değişiklik olmuştur. Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), 233 Sayılı KHK hükümlerine tabi, sermayesinin tamamı devlete ait, tüzel kişiliğe sahip, faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olup, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın ilgili kuruluşudur. Resmi Gazetede 05 Şubat 2017 tarih ve 29970 sayılı yayımlanan Bakanlar Kurulunun 2017/9756 sayılı kararı ile Türkiye Varlık Fonuna aktarılmıştır (Çay Sektör Raporu, 2019:4-5).

Fotoğraf 3.25. Özel Çay Fabrikasına Ait İşlenmek Olan Çayların Bir Görünümü

Ardeşen ilçe Merkezinde ve Işıklı mahallesinde olmak üzere ÇAYKUR'a ait 2 fabrika bulunmaktadır. Ardeşen ÇAYKUR fabrikası 1969 yılında, Işıklı Çay fabrikası ise 2000 yılında kurulmuştur. Ardeşen fabrikası günlük 280 ton, Işıklı çay fabrikası ise günlük 140 ton çay üretim kapasitesine sahiptirler. Çay fabrikalarında önemli bir husus çayın randımanıdır. Ardeşen ve Işıklı'da ÇAYKUR'a ait fabrikalarda 2020 yılında yaklaşık 31 ton kg çay üretime verilmesine rağmen 6 ton kuru çay üretimi gerçekleştirilmiştir (ÇAYKUR Faaliyet Raporu 2020:23).

Fotoğraf 3.26. Işıklı ve Ardeşen'de Bulunan ÇAYKUR'a Ait Çay Fabrikaları.

Ardeşen ilçesinde kamu kurumlarına ait çay fabrikaların yanı sıra özel çay fabrikalara da vardır. İlçe genelinde Ardeşen Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı toplam 13 özel çay fabrikası vardır. ay sezonunda dönemlik işi alıştırma şeklinde faaliyetine sürmektedirler. Mahallelerde ve köylerde çay toplama merkezleri bulunmaktadır. ay eksperleri tarafından kontrol edilen ve alınan çaylar bu fabrikalarda işlenmektedir. Dönemlik işi çalıştığı için çalışan sayısı tam bilinmemektedir. Yaklaşık olarak 150-200 kişi bu özel fabrikalarda istihdam edilmektedir.

Fotoğraf 3.27. Ardeşen’de Yer Alan zel ay Fabrikaları.

Ardeşen ilçe merkezinde yer alan modern sanayi tesislerinden birisi de Ardeşen Silah Sanayi ve Ticaret A.ř. (ASİLSAN)’dır (Fotoğraf 3.28). Türkiye’nin ilk özel silah fabrikası olması ünvanını taşıyan ASİLSAN, 1991 yılında kurulmuştur. Fırtına vadisinin kenarı kurulması ve bölgeye özdeş isim olması münasebetiyle ‘‘Fırtına ve Atmaca’’ isimli iki silah modeli üretilmiştir. Kurulduğu ilk yıllarda ciddi silah satışı ve istihdam imkânı sağlayan fabrika zamanla rekabet ortamına ayak uyduramaması gibi nedenlerle üretimi durdurmuştur.

Fotoğraf 3.28. ASILSAN Silah Fabrikası.

Bölgenin ekonomisi için ciddi fırsat kapısı olan bu silah fabrikası kurulum aşamasında doğru yer tespitinin yapılamamasından kaynaklı Fırtına vadisinin yamaçlarından kopan heyelan kütlelerinin altında kalmış ve büyük bir zarar görmüştür.

3.2.3. Tarımsal Fonksiyonu

Çalışma sahasının en önemli fonksiyonunu tarım fonksiyonu oluşturmaktadır. Tarım, toplumun sosyal ve ekonomik çevresinde geliştirdiği ekonomik etkinliklerin bütünü anlamına gelmektedir. Bu açıdan tarım arazide yapılabilecek her türlü etkinliği içerir. Bunlar ekonominin birinci yani primer etkinliği olup ekip biçme, ekip dikme, hayvancılık, avcılık, toplayıcılık, ormancılık, balıkçılık gibi üretim alanını içerir (Doğanay, Coşkun, 2015:26).

Her bölgenin, bölümün kendine özgü tarımsal faaliyetini etkileyen doğal olaylar bulunmaktadır. Bunlar, yeryüzü şekilleri, iklim ve topraktır (Bulut, 2006:13). Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimlerinin denize bakmasından dolayı yağış şartlarının iyi olması bölgeye uygun tarımsal faaliyetleri belirlemiştir. Aynı zamanda iklim ve iklim elemanları da tarım için olumlu ve olumsuz etkilere sebebiyet vermektedir (Bulut, 2006:16). Yağışın bol olması Doğu Karadeniz Bölümünde toprak ve diğer doğal şartların ortaya çıkmasıyla çay tarımı bölüme özgü bir tarımsal faaliyetin oluşmasını sağlamıştır.

3.2.3.1. Bitkisel Üretim

Ardeşen ve çevresinin mikroklima özelliğine sahip olması çay, mandalina (*Citrus Reticulata*), Trabzon hurması (*Diospyros kaki*), limon (*Citrus limon*) ve kivi (*Actinidia deliciosa*) gibi ürünlerin yetişmesine neden olmuştur. Ardeşen’de bitkisel üretim başında çay tarımı gelmektedir.

Çay ağacı sıcak bölge ürünüdür. Bu bitki kamelyagiller(*Cemellia*) familyasına mensup olup, daima yeşil kalan bodur bir ağaçtır. Çay ise, bu ağacın yapraklarından elde edilmektedir. Gerçekte yabani çay ağacı 8-10 metre yüksekliğindedir. Çay hakkında ilk bilgilere Çin kaynaklarında rastlandığı için, bu bitkinin ana vatanının Çin olduğu zannedilmiştir. Hatta bazıları çayın ana vatanı olarak Japonya, Formoza ve Mançurya’ya göstermiştir. Ancak yapılan araştırmalarda bu ülkelerde yabani çay ağacına rastlanmamıştır. Halbuki Hindistan’ın Assam bölgesinde ve Hindiçin’de çay ağaçlarına bolca rastlanmakta ve bunun sonucu olarak çayın ana vatanının Hindistan’ın doğu kesimleri olduğu ortaya çıkmıştır. Buradan Çin’e, Japonya’ya ve zamanla dünyanın diğer ülkelerine götürülerek tarımı yapılmaya başlamıştır (Koday, 2000:322)

Ülkemizde ilk çay yetiştirme denemeleri 1888-1892 yılları arasında Japonya’dan getirilen çay tohumları ile Bursa’da yapılmıştır. Çay için gerekli ekolojik şartları Bursa ili taşımadığı için verim alınamamıştır (Koday,2000:327). Cumhuriyetin ilk yıllarında Rize ili ailelerinin ekonomik durumu kötü iken Halkalı Ziraat Okulu biyoloji öğretmenlerinden Ali Rıza Bey daha 1918-1922 yılları arasında Batum, Artvin ve Rize’de dolaylarında yaptığı ve sonuçlarını devrin İktisat Bakanlığı’na sunduğu bir raporunda Rize ve dolaylarında önemli tarım ürünlerinden olan çay ve turuncgil ürünlerinin yetiştirilebileceğini bildirdi. Bu rapora dayanılarak Rize ve dolaylarında çay yetiştiriciliğini teşvik amacıyla “birinci çay kanunu” çıkarılmıştı. Bu yasa Rize merkez olmak üzere ilde çay tarımının faaliyeti organize etmesi için de ziraat mühendisi Zihni Derin görevli olarak 1924 yılında Rize’ye gönderilmişti. Alınacak ilk önlem çay bitkisinin için gelir olabileceğine yetiştiricileri inandırmaktı. Bu amaçla ilk iş Rize kent merkezine çok yakın bir konumda bulunan, Türkiye’nin ilk çay yetiştirme bahçesi olan ve günümüzde de varlığını sürdüren Rize deneme çay bahçesi adlı bahçenin kurulması olmuştur (Doğanay,2011:104). Ardeşen’de ise ilk çay fabrikası 1947 yılında kurulmuştur.

Ardeşen ilçe merkezinin iklim özelliklerinde de belirtildiği gibi, 2019,7 mm yağış

düştüğü sahada, aylık ortalama sıcaklık farkları 2-3 °C geçmemektedir. Ayrıca yazın fazla yüksek sıcaklıkların olmadığı gibi kışın dondurucu soğuklar da görülmemektedir. Yine yıllık ortalama nispi nemin %74 civarında olduğu sahada yaz mevsiminde havaların daha çok kapalı ve yılın 185 günü bulutlu geçmesi sayesinde güneş ışınlarına daha az maruz kaldığı için çay yapraklarının selüloz oranı düşük olmakta çayın aroma tadı artmaktadır. Ülkemizin sadece Doğu Karadeniz kıyılarında çay ziraatına izin verilmesinin sebebi çay, sadece burada yetiştiği için değil, en kaliteli çaylar burada yetiştirildiği içindir. Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyılarında da bitki olarak çay yetişebilir. Ancak aşırı güneşlenmeden dolayı fazla radyasyona maruz kalacağından selüloz oranı artacağı için burada yetişen herhangi bir bitkinin yaprağından pek farkı kalmayacaktır. Bir yerde çay ziraatının yapılabilmesi için yağış ve sıcaklık şartlarının yanında, çay bitkisi yapraklarının uzun süreli güneş radyasyonuna maruz kalmaması gerekmektedir. Bütün bunlar göstermektedir ki inceleme sahası çay ziraatına son derece elverişlidir (Koday,2014:192).

Çay tarımının bölge insanı için bu denli önemli hale gelmesiyle birlikte çay ve sanayisi üzerine ticari faaliyetler artmış, bölge insanı ilk çay tarımı fikrinin ortaya çıkması dönemindeki kaygıları azalmış, mısır tarlalarını çay bahçeleri haline dönüştürmeye başlamıştır. Çay tarımının yaygınlaşmasıyla çayı işleyebilecek fabrikaların kurulması, çay sanayisinin gelişmesi ve buna bağlı da farklı iş kollarının ortaya çıkması Doğu Karadeniz'i ve Türkiye'yi kalkındırmıştır.

Ardeşen ilçe merkezinde insanlar düz ve düze yakın alanları yerleşme ihtiyaçları için kullanırken, tarımsal alanların azlığından dolayı da eğimin arttığı dağlık alanlarda ise çay bahçelerini kurmuşlardır. Çay bahçesi oluşturulacak alanda önce merdiven basamağı gibi setler oluşturmakta, sonrada bu basamağın düz gelen kısmına dikim yapılmaktadır. Eğim arttıkça basamaklar arasındaki mesafe artmakta, eğim azaldıkça basamaklar arasındaki mesafe azalmaktadır. Bu basamaklar sayesinde toprak erozyonu önlenmekte yine çiftçinin toprağa verdiği gübrenin yağışla birlikte akıp gitmesi engellenmektedir. Eğimin az olduğu yerlerde çay fideleri çok sık dikildiğinden bahçelerin içinde dolaşmak zordur. Ancak burada fidanlar iyi geliştiği için birim alana verim yüksektir (Koday,2014:193-194).

Fotoğraf 3.29. Yamaçta Kurulmuş ve Gençleştirme Yapılmış ay Bahçesi

Türkiye’de 2019 yılı itibariyle çay yetiştirmeye toplamda 785693 dekar ayrılmıştır ve 1.407.448 ton çay üretimi yapılmaktadır. Ardeşen’de ise 2019 yılında 71685 dekar alanda çay tarımı yapılp 133705 ton yaş çay elde edilmektedir. Bu alan Türkiye’deki çay tarım alanlarının %9,12’sini oluşturmaktadır (Tablo 3.9.).

Tablo 3.9. Ardeşen İlçe Merkezinde ayın Yıllara Göre retim Miktarı

Yıl	Dekar	retim Miktarı (Ton)
2010	55659	113670
2011	55664	105984
2012	55651	100617
2013	56099	98648
2014	55651	121509
2015	55061	128246
2016	55900	111185
2017	75000	113127
2018	71382	142717
2019	71685	133705

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Ardeşen ilçe merkezinde çay hasadı mayıs ayında başlamak suretiyle 3 hasat şeklinde yapılmaktadır. Ancak bazı yıllarda 4 hasat olarak yapılabilmektedir. ay

bahçelerinde çalışan işçilerle de yapılan görüşmelerde en kaliteli çayın birinci hasatta, daha az kaliteli çayın ise son hasatta elde edildiği bilgisi alınmıştır.

Fotoğraf 3.30. Elmalık Mahallesiinde Yapılan 3. ay Hasadı.

ayların toplanmasıyla elde edilen aylar Ardeşen’de bulunan resmi ve özel teşebbsl fabrikalarda işlenmektedir. Mahalle ve köylerde genellikle ortak bir alanda çay toplama yapıları yapılmıştır. Bu yapılarda çay eksperleri çiftçiden gelen çayın yaş çayın kalitesini kontrol edip çiftçinin ürününü fabrika adına almaktadırlar. ay alım merkezlerinde toplanan çaylar daha fazla bekletilmeden çay fabrikalarına gönderilmektedirler. Çünkü yaş çay yaprağının depolarda daha fazla nemlenmesi çayın kalitesini düşürmektedir. Bu nedenle yaş çay toplandıktan sonra hemen işlenmelidir (Koday, 2000:327).

Fotoğraf 3.31. ÇAYKUR’a Ait Çay Alım Yeri.

Çay tarımı bölge insanının yaşam biçimi haline gelmiştir. Çay toplama dönemlerinde kır-kent nüfus hareketliliğinde ciddi değişiklikler meydana gelmektedir. Kışın çocukların daha iyi bir eğitim almasını sağlamak amacıyla da Ardeşen ilçe merkezine yerleşen kırsal kesimde yaşayan insanlar, hasat döneminde köylerine göç etmektedirler. Çoğunluğu aile içinden olan çay toplayıcılar tüm aile bireylerinin bir arada iş yapmasından dolayı bu faaliyeti mutluluk içinde yapmaktadırlar. Ayrıca çay bahçelerinde çalışmak üzere olan çoğunluğu Gürcistan’dan gelen geçici işçiler nisan-mayıs döneminde Ardeşen’e gelip Eylül-Ekim döneminde ülkelerine geri dönmektedir. Daha ucuz iş gücü elde edildiği için ve Gürcistan’dan gelen işçiler çay hasadından anladığı için tercih sebebi olmaktadır.

Ardeşen ilçe merkezinde şehirle iç içe geçmiş çay bahçeleri bulunmaktadır. Çay üretiminden yüksek verim elde edilmesinden dolayı apartman bahçelerinde bile çay ekimi yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.32. Evlerin Bahçesinde Kurulmuş Olan Çay Bahçesi.

Çay bahçesi oluşturabilmek için mutlaka ruhsat alınması gerekmektedir, izinsiz bir metre kare dahi çay alanı oluşturulmasına müsaade edilmemektedir. Üreticiler çay hasadını istediği zaman değil, ÇAYKUR'a bağlı fabrika yetkililerinin belirlemiş olduğu gün yapmak zorundadır. Fabrika yetkilileri hasat yapılan bahçeleri her gün bizzat denetlemektedirler. Aksi takdirde aynı gün farikanın günlük yaş çay işleme kapasitesinin üzerinde hasat gerçekleşecek ve hasat edildiği gün işlenemeyen çayların aroması azalacak, çayın kalitesi düşecektir (Koday, 2006:200).

Çay tarımı ciddi emek isteyen, tamamıyla insan gücünden faydalanılan, bununda karşılığında iyi bir gelir getirmektedir. Bu gelir kaynağı bazen insanlar tarafından doğanın tahrip edilmesine neden olmaktadır. Orman alanlarının yok edilip çay bahçelerine haline getirilmesiyle ve zaten eğimli arazilerinde varlığından dolayı oluşturulan bu çay bahçelerinde bazen heyelanlarda meydana gelmektedir. Heyelan neticesinde ciddi toprak kayıpları ve doğa tahribatı meydana gelmektedir (Fotoğraf 3.33).

Fotoğraf 3.33. Heyelan Sonucu Zarar Gören Çay Bahçeleri.

Araştırma sahasında yetiştirilen, Asya kökenli bir meyve türü olan kivi, 50'den fazla çeşidi olmasına rağmen sadece 5 beş çeşidi yenilmektedir (Koday,2000:104). Gıda değeri yüksek olan kivi en son kültüre alınan bir meyve olmasına rağmen gelişimi oldukça hızlı olmuştur. C vitamini bakımından oldukça zengin olan kivin adaptasyon yeteneğinin de yüksek oluşu yayılışını hızlandırmıştır (Güleryüz ve Aslantaş, 1993:120).

Yıllara göre kivi üretiminde Ardeşen ilçe merkezinde 2979 ton ile en fazla 2012-2013 yıllarında meydana gelmiştir. Kivi meyvesinin üretimi 2004 yıllarında daha az olmakla birlikte yıllara üretimde dalgalanmalar meydana gelmiştir. 2014 yılından sonra üretimde düşüş meydana gelmiştir (Tablo 3.10).

Tablo 3.10. Ardeşen İlçe Merkezinde Yıllara Göre Kivi Üretim Miktarı

Yıl	Dekar	Üretim Miktarı (Ton)
2004	660	106
2005	560	381
2006	1097	378
2007	1310	839
2008	1320	1683
2009	1320	2952
2010	1355	2479

Tablo 3.10. (Devam)

2011	1355	2379
2012	1375	2979
2013	1386	2979
2014	1400	1670
2015	1400	1670
2016	1400	1737
2017	1400	1678
2018	1300	1503
2019	1300	1503

Kaynak: TÜİK Verilerinden Hazırlanmıştır.

Kivide üretim miktarlarının düşmesinin en önemli sebepleri arasında zararlı bir kelebek türünün Doğu Karadeniz’de istilalara sebebiyet vermesidir. Ayrıca çalışma sahasında üreticilerle yaptığımız görüşmelerde artık kivin üretiminde alternatif illerin varlığı, pazarın farklı illere kayması, kivi uzun süre saklayacak soğuk hava depolarının olmayışı, gelir bakımından önceki yıllardaki kârlılığı sağlamaması gibi faktörler kivi üretiminde ki azalmayı sağlamıştır.

Fotoğraf 3.34. Kivi Bahçesinden Bir Görünüm.

Ardeşen’de kivi üretiminin yanında bir diğer meyve üretimi olarak turunçgiller gelmektedir. Ardeşen’in iklimi özelliğinde olması ve toprak şartlarının da uygun

olmasıyla turunçgil yetiştiriciliği de yapılabilmesine ortam hazırlamıştır. Üretilen turunçgiller daha çok yakın ve yerel pazarlara gönderilmektedir. Özellikle Trabzon, Rize, Artvin ve Giresun'da yetişen ürünlerin bir kısmı da çevre illerde satılır. Ardeşen'de 2019 yılında toplam 237 ton turunçgil üretimi olmuştur (TÜİK).

Fotoğraf 3.35. Ağaçların Yüksek Olmasından Dolayı Meyveleri Uzun Bir Çubuk Ucuna Takılmış Küçük Bir Sepet Aracılığıyla Toplanmaktadır.

Araştırma sahasında bir diğer üretimi yapılan ürün ise fındıktır. Fındık, çay kadar gelir sağlamadığı için yetiştiriciliği daha geri olanda kalmıştır. 2019 yılı itibarıyla 9000 dekar fındık bahçelerinden 1387 ton fındık elde edilmiştir. Araştırma sahasında mısır üretimi çay bitkisinin üretilmemesinden önce önemli yer almaktaydı (Koday, 2006:200). Ancak fındık bahçelerinin kurulmasıyla bu oran azalmıştır. TÜİK verilerine 2019 yılı itibarıyla Ardeşen'de 530 dekar alanda sadece 83 ton mısır elde edilmektedir.

Araştırma sahasında üretimi yapılan bir başka meyve ise Trabzon hurmasıdır. Bu meyve ağacından Ardeşen'de 950 adet bulunmakta ve toplam 29 ton meyve elde edilmektedir (TÜİK). Araştırma sahasında ticari olarak değer sağlamayan ancak üreticinin kendi ihtiyacını sağlayacak derece bahçesinde çeşitli meyve ağaçları ve sebze yetiştiriciliği faaliyetleri de hâkimdir. Sahada kestane üretimi de yapılmaktadır. Ancak İlçe Orman Müdürlüğünden alınan bilgiye göre kestane ağaçlarında dal kanseri görülmektedir.

Son zamanlarda Doğu Karadeniz ve Ardeşen ilçe merkezinde halk arasında yalancı kelebek olarak adlandırılan *Ricania simulans* adlı zararlı türü başta çay olmak üzere bütün meyve ve sebzelere zarar vermektedir. Gürcistan'dan kaçak yollarla Türkiye'ye sokulmuş meyve fidelerinden yayıldığı düşünölen bu zararlı, ilk yayıldığı dönemde sadece sahil kesiminde görölmekteydi. Ancak ilerleyen yıllarda sahilten yukarıdaki kesimlerde de görölmüşür. Tarımla uğraşan çiftçiler bu türün oldukça zararlı olduğu bitkinin öz suyunu emerek bitkinin kurumasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca son zamanlarda kivi üretiminin azalmasında bu zararlının da payı oldukça fazladır. Kivi üzerinde bıraktığı yumurtalar kivi kabuğunda bozulmalara yol açmaktadır. Çay bahçelerine oldukça zarar veren *Ricania Simulans*'ın, kimyasal olarak hiçbir şekilde müdahalesi bulunmamaktadır. Çünkü kimyasal gübrenin kullanılmadığı en organik çayların üretildi ölkemizde çayın kalitesine zarar gelmemesi için kimyasalla mücadele yapılmamaktadır. Çalışma sahasında yapmış olduğumuz görüşmelerde çay ve kivi bahçelerinin kenarlarına Mürver ağacının (*Sambucus*) dikilmesi zararlının bahçeye yayılmasını yavaşlattığına dair görüşler bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.36. Çay Yaprğındaki *Ricania Simulans* ve Lavraları

Ricania simulans, Doğu Karadeniz'de Sarp sınır kapısından Trabzon'un Araklı ilçesine kadar olan bölgede yayıldığı, Hopa (Kemalpaşa), İyidere, Der pazarı, Rize Merkez ve Sürmene (Yeniay)'nin zararlıının en yoğun bulunduğu yerler olduğu

belirlenmiştir. Avidzba & Bobokhidze (1982), zararlının ilk olarak 1956 yılında Abhazya'da (Rusya) tespit edildiğini, Karadeniz sahilleri boyunca yayılarak Kafkasya'ya ulaştığını bildirmiştir (Ak vd., 2015:184).

Fotoğraf 3.37. Bitki Üzerinde Yer Alan *Ricania Simulans*. (Kaynak: www.trabzon.tarimorman.gov.tr)

Fotoğraf 3.38. *Ricania Simulans*'ın Mandalina Ağacının Yaprığına Vermiş Olduğu Zarar.

3.2.3.2. Hayvancılık Faaliyetleri

Ardeşen ilçe merkezinde genellikle hayvancılık faaliyeti olarak arıcılık ve kıyı balıkçılığı yapılmaktadır. Ardeşen şehrinin de orman alanlarına yakın olması, çeşitli bitki ve çiçeğin varlığı arıcılığın gelişmesine ortam hazırlamıştır.

Fotoğraf 3.39. Üretimi Sonrası Satışa Sunulmuş Ballar.

Ardeşen ilçe merkezinde 9000 adet fenni, 300 adet ise ilkel olup 9300 adet arı kovanı bulunmaktadır. Bu kovanlardan yaklaşık 110 ton bal ve 1400 kg balmumu üretimi gerçekleştirilmektedir.

Karadeniz’de 200 m. altında oksijen olmamasından dolayı balıklar genellikle 200 m. derinliğe kadar yumurta bırakır, ürer ve yaşarlar. Bu kadar sığ alan olmasına rağmen Karadeniz önemli balık rezervlerindendir (Zaman, 2011:40). Balıkçılık Ardeşen ilçe merkezi için bir diğer geçim faaliyetidir. Karadeniz’e kıyısının olması deniz ürünleri açısından oldukça avantajlı konumda olmasına neden olmaktadır. Küçük kayıklarla ve büyük balıkçı tekneleriyle balıkçılık faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Ancak Ardeşen ilçe merkezinde balıkçılık sadece kıyı balıkçılığı şeklinde yapılmaktadır. Büyük teknelerle Ardeşen ilçe merkezinde balıkçılık yapılmamaktadır.

Fotoğraf 3.40. Ardeşen Balıkçı Barınağı.

Balıkçı barınakları, balıkçılık için hayati öneme sahiptir. Bu barınaklar, balıkçı teknelerinin dalgalardan korunması tamiri ve avlanan deniz ürünlerinin karaya çıktığı yerler olarak da hizmet vermektedirler. Ardeşen ilçe merkezinde bu kapsamda 1 adet balıkçı barınağı (Fotoğraf 3.40), Işıklı ve Taşbaşı'nda olmak üzere de kayık ve küçük teknelerin karaya çekilebileceği 2 adet çekek yeri bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.41. Balıkçı Tezgâhında Yer Alan Tatlı Su ve Deniz Balıkları.

Ardeşen ilçe merkezinde yapılan balıkçılık faaliyetlerinde genellikle hamsi, istavrit, mezgit, palamut ve kefal cinsi balıklar avlanmaktadır. Hamsinin avlanma sezonu dışında da tüketilebilmesi için salamurası da yapılmaktadır. Ayrıca Fırtına deresinden tatlı su balık avcılığı da yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.42. Sezonu Haricinde Tüketilebilmesi İçin Salamurası Yapılmış Hamsi.

3.3. ARDEŞEN'İN ETKİ BÖLGESİ ANALİZİ

Şehirlerin etki alanları çeşitli özelliklere göre farklılıklar göstermektedir ve şehirleri tek bir özelliğe göre ele almamak gerekir. Çünkü şehirler çevrelerinden ayrılmış halde bulunan yerleşmeler değildir. Yakın çevreleri ve hinterlandlar ile sıkı kültürel ve ekonomik ilişkileri bulunan insan topluluklarının bir araya geldiği sahalarıdır (Göney, 2017:1). Şehirlerin fiziki ve beşerî karakterleri, hizmet verebilme yapısı, istihdam olanakları, şehrin çevresinin nüfus yoğunluğu ve özellikleri etki alanının genişliğini etkilemektedir.

Ardeşen, Karadeniz sahil kesiminde olması ve Pazar ilçesinden ayrıldıktan sonra sosyo-ekonomik olarak gelişmesi, çevresine göre merkezi bir rol üstlenmesine neden olmuştur. Ardeşen'e bağlı Tunca beldesi tüm temel ihtiyaçlarını Ardeşen ilçe merkezinden elde etmektedirler. Ardeşen ilçe merkezine bağlı 40 köy yerleşmesi de Ardeşen'in etki sahası altındadır. Ticari ve sanayi faaliyetler için Fındıklı ve Ardeşen sınırlarından ulaşımı olan Çamlıhemşin ilçesi ve Pazar Ardeşen'den faydalanmaktadır.

3.4. ARDEŞEN'İN FONKSİYONEL SINIFLANDIRMADAKİ YERİ

Yerleşmeler analiz edilirken, en çok tartışılan konulardan biri de o yerleşmenin sahip olduğu nitelikleriyle ilişkilendirilecek statüsüdür. Yerleşmeler, zamanla çeşitli etki ve süreçlere bağlı olarak gelişme gösterir ve nitelikleri değişir. Etkileşimlerden ortaya çıkan değişimleri izlemek ve analiz etmek, şehir coğrafyası araştırmalarını gerekli kılmaktadır. Çünkü belli bir evrim geçirerek, nitelikleri ve fonksiyonları farklılaşan yerleşmeleri, hiç değişmemiş olarak veya daha önceki coğrafi statüsünde kabul etmek gelişim yasalarıyla çelişmesi demektir (Arınç, 2001: 269-270).

Yerleşmelerin ne tür bir coğrafi statüye sahip olduğu sorusu, bilim dünyasında araştırılan bilimsel sorunlar arasında yer alır. Araştırma sahasının, bir ilçe merkezi olması nedeniyle, idari statüsü kazanmış bulunmaktadır. Ancak bu statü aynı zamanda, yerleşmenin şehirleşmesini temin edebilmiş midir? Bu unvanla birlikte, şehirleşme süreci eş zamanlı mı meydana gelmiştir? Araştırma sahasını teşkil eden Ardeşen ilçe merkezi ne tür yerleşmedir? ve yerleşmeyi devam ettiren faktörler nelerdir? gibi cevaplanması gereken sorular vardır (Arınç, 2001: 270).

Türkiye’de resmi olarak yerleşmelerin tanımları 18 Mart 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy kanununun birinci maddesine göre belirlenmiştir. Bu maddeye göre, nüfusu 2000’den az yerleşmelere köy ve nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20.000’den fazla nüfusu olanlara şehir denir. Nüfusu iki binden az olsa bile belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba olarak kabul edilir ve Belediyeler Kanununa tabidir. Bu yasa ile köy, kasaba ve şehir nüfusu belirlemek ve bunu sabitleştirmek yıllar boyunca korumak bilimsellikle bağdaşmamaktadır. Yasaların bilimsel çalışmalar sonucuna göre belirli dönemlerde güncelleştirilerek yeniden hazırlanması gerekirken; bilimsel çalışmalara esas olan unsurların uzun yıllar öncesinin koşullarına göre çıkartılmış bir yasa ile sınırlı tutulması ilginçtir (Özçağlar, 2015: 138).

Ülkemizde nüfusu 3.000 den az olan yerleşme noktalarında köy karakteri egemen görünür. Buralarda geçim hemen daima topraktan sağlanır. Köyde çiftçinin ihtiyacını karşılayacak bazı sanatkârlar bulunabilirse de, bunların sayısı hem azdır, hem de bu sanatkârların geçiminde hemen hemen daima toprakta rol oynar. Nüfusu 3.000 den fazla olan yerleşme noktalarında yine az çok topraktan geçinme görülürse de, yavaş yavaş daha başka geçim kaynaklarının da ortaya çıktığı gözden kaçmaz. Bu sebeple nüfusu 3.000 ile

10.000 arasında olan yerleşme noktaları bu durumdadır ki, az çok şehir karakteri beliren bu noktalara kasaba diyebiliriz. Yerleşme noktalarında nüfus sayısı 10.000'i aşınca, yukarıda tarif ettiğimiz özellikleri ile şehirler meydana çıkar (Darkot, 1972:60).

Bir yerleşmenin şehir olabilmesi için görüş belirtilen 10000 nüfus eşik değeri, EMİROĞLU (1975) tarafından da benimsenmiş ve bu değerin ülkemiz için en az yanılma payı olan güvenilir bir ayıraç olduğu ileri sürülmüştür. Yine Türkiye'deki kentleşme olgusu da, Tümertekin (1973) ve Emiroğlu (1981) tarafından, söz konusu kıstas esas alınarak değerlendirilmiştir (Arıncı, 2001:271).

Bazı araştırmacılar ise şehir bölgesindeki nüfus toplamının asgari 50.00 kişiyi ihtiva etmesi, bunun yanında şehir bölgesinin merkezi durumundaki şehrin de en az 30.000 nüfusa sahip bir yerleşme olması fikrindedir (Göney, 2017:132).

Şehir tanımlamalarında yerleşmenin nüfusunun ve nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak fonksiyonların o yerleşmede olup olmadığı konusunun birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir yerleşmenin şehir özelliği kazanması için nüfusu tek başına temel gösterge değildir. Fonksiyonel ve yapısal yönden gelişmemiş bir yerleşme, nüfusu ne kadar fazla olursa olsun coğrafi anlamda şehir sayılmamaktadır. Şehirler, kasabalara göre belirli derecelerde gelişmiş yerleşmeler olup, kolaylıkla kasabalardan ayrılırlar. Bu yerleşmeler sahip oldukları yapısal ve fonksiyonel özellikleriyle bünyelerinde barındırdıkları insanların ihtiyaçlarını başka yerleşmelere bağımlı kalmadan büyük oranda yerinde karşılarlar. Bu özellikleriyle şehirleri, bünyesinde barındırdığı insanların ihtiyaçlarını başka yerleşmelere fazlaca muhtaç olmadan yerinde karşılayabilecek fonksiyonlara sahip bulunan, alt ve üst yapı bakımından fazlaca eksik olmayan, bugünkü koşullarda nüfusu 30.000 veya 50.000'in üzerinde belediye örgütlü yerleşmeler olarak tanımlayabiliriz. (Özçağlar, 2015: 138-139).

Yıllara göre nüfus niceliğine göre inceleyecek olursak 1953 yılından sonra ilçe konumunda olan Ardeşen'i Darkot (1972), Emiroğlu ve Tümertekin'e göre 10.000 nüfus eşiği baz alındığında 1955 yılında nüfusu 27.307 olduğu için şehir statüsünde değerlendirebiliriz. Ancak Özçağlar'a göre 30.000 veya 50.000 üzeri belediye örgütlü yerleşme sınıfında değerlendirirsek Ardeşen 1980 yılından itibaren şehirdir.

Ardeşen ilçe merkezi, gerek Köy kanununda belirtilen kriterlere göre gerekse bu

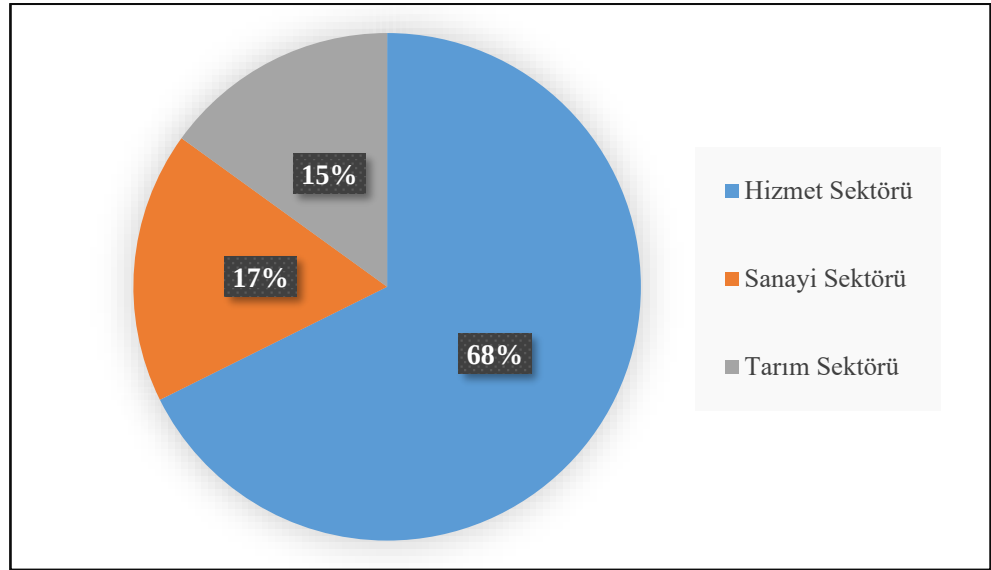
coğrafi olarak bu kanunun günümüz şartlarına göre uygun olmayan nüfus şartlarına ve bilim adamlarının görüşüne göre şehir niteliği taşımaktadır. Ardeşen ilçe merkezinde fonksiyon sınıflarına göre istihdam ayrımı da yapmak oldukça zordur. Çünkü gerek ticarete gerekse hizmet sektöründe çalışan insanların aynı zamanda çay veya sebze-meyve bahçeleri bulunmaktadır.

Tablo 3.11. Sektörlerde İstihdam Edilen İşgücü Sayısı.

Ekonomik Sektörler	İstihdam Edilen İş Gücü	Alt Grup %'si	Sektör %'si
HİZMETLER			
Yönetim	1302	23,2	
Eğitim	715	12,7	
Sağlık	405	7,2	
Ticaret	2300	40,9	
Ulaşım	600	10,7	
İnşaat	300	5,3	
Toplam	5622	100	67,6
SANAYİ			
Atölye Tipi Sanayi	657	45,6	
Modern Sanayi	785	54,4	
Toplam	1442	100	17,3
TARIM	1250*		15
GENEL TOPLAM	8314	100	100

Kaynak: Ardeşen Esnaf ve Sanatkarlar Odası, Ardeşen Ticaret ve Sanayi Odası ve Arazi Çalışmaları.

*Tahmini değerdir. İlçe merkezi için gerçek değere ulaşamamıştır.

Şekil 3.1. Ardeşen İlçe Merkezinde Çalışan Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı (2020).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PLANLAMA VE BAŞLICA PLANLAMA SORUNLARI

4.1. YERLEŞME PLANI ve PLANI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kent planlaması, kentlerin var olan sorunlarının ve büyüme eğilimlerinin verdiği ipuçları doğrultusunda kentin, önceden saptanan bir süre içinde erişeceği büyüklüğe, işlevsel ilişkilerin, ulaşım, iletişim, sosyal ve fiziksel dokusunun tasarlanması olarak tanımlanan bir karar verme ve değerlendirme sürecidir. Plan, planlama sürecinde, değerlendirmeler sonucu varılan bir kararın ifade şeklidir ve uygulaması için bir araçtır. Planlama, kentin gelecekteki büyümesi, düzenlenmesi için yapılan çalışmaların ayrıntılı bir raporla ya da ölçekli ve haritalarla ifadesidir. Planlama çok yönlü bir faaliyettir. Sosyal, ekonomik, politik, psikolojik, antropolojik ve teknolojik faktörleri içerir (Aydemir, 2004:33)

Ardeşen ilçesinin 1953 yılında Pazar ilçesinden ayrılmasıyla şehirleşme süreci başlamış ve şehrsel planların daha etkin şekilde yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ardeşen’de yerleşme planını şekillenmesi özellikle fiziki ve beşeri coğrafya faktörlerinin etkisi altında kalmıştır. Öyle ki Ardeşen ilçe merkezinin güneyi Kaçkar dağlarının etek kısımları olup oldukça engebeli bir arazi varlığına sahip olması yerleşmenin Karadeniz kıyısı boyunca şekillenmesine ortam hazırlamıştır.

Ardeşen’de yerleşme planı yapılırken fiziki faktörlere bağlı kalınacağı ve kıyı kuşağı boyunca yerleşme yayılacağı aşikârdır. Ancak Ardeşen kıyı kesimlerinde denizin dolgu yöntemiyle doldurulduğu ve buraların yerleşmeye açıldığı bu dolgu üzerinde Karadeniz sahil yolu yapıldığı dikkate alınarak daha güvenli yerler tercih edilmelidir.

4.1.1. Nüfus Projeksiyonları ve Yönlendirici Etkisi

Nüfusun gelişimini ve bugünkü özelliklerini bilmek kadar, gelecekteki durumuyla ilgili yorumlama ve tahminlerde bulunmak da son derece önemlidir. Özellikle planlı kalkınma programları uygulayan ülkelerde gelecek yıllarda, hangi özellikte ne kadar insanın yaşadığı bilinmek istenilir. Gelecekteki nüfus özellikleriyle ilgili basit tahminlerin yanı sıra, bilimsel demografik yöntemler kullanılarak nüfus projeksiyonları hazırlanarak

hesaplanır (Şahin:2015:189).

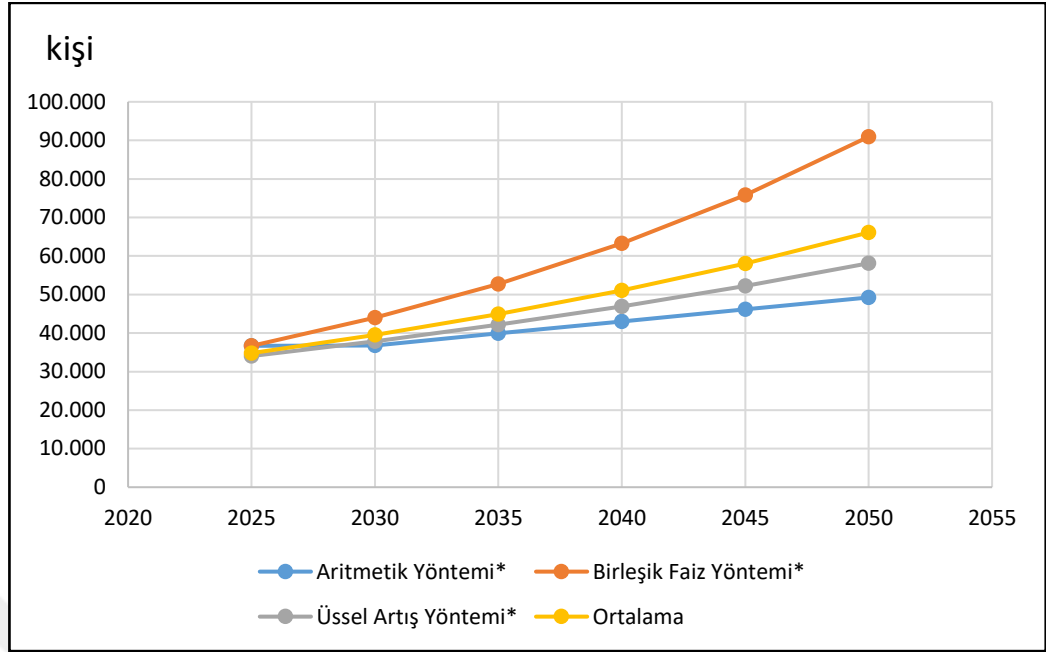
Nüfus projeksiyonları amaca göre ülke, bölge ve il yanında değişik nüfus büyüklüğüne sahip yerleşmeler veya idari üniteler bazında olmak üzere farklı boyutlarda yapılabilmektedir. Nüfus tahmin ve projeksiyonlarını dayandıkları yöntem, kullanılan veriler ve varsayımların farklılığına göre ana hatlarıyla üç grupta toplamak mümkündür.

- a) Matematik yöntemler yardımıyla yapılan nüfus tahminleri,
- b) Demografik unsurlara göre nüfus projeksiyonları,
- c) Ekonomik yöntemler yardımıyla yapılan nüfus projeksiyonlarıdır (Kocaman: 2002:2).

Tablo 4.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusu.

Yıllar	Aritmetik Yöntemi	Birleşik Faiz Yöntemi	Üssel Artış Yöntemi	Ortalama
2025	36.687	36.667	34.030	34.794
2030	36.797	43.969	37.833	39.533
2035	39.907	52.730	42.150	44.929
2040	43.017	63.236	46.910	51.054
2045	46.127	75.833	52.208	58.056
2050	49.237	90.940	58.104	66.093

Ardeşen ilçe merkezi için matematiksel yöntemlerle yapılan nüfus tahminlerini ele alındı. Aritmetik, bileşik faiz ve üssel artış yöntemine göre 2025'ten 2050'ye kadar oluşabilecek nüfus tahminleri hesaplanmıştır. Aritmetik yöntemine göre Ardeşen ilçe merkezinin nüfusu 2025 yılında 36.687; 2050 yılında ise 49.237 kişi olacaktır. En fazla artışın hesaplandığı bileşik faiz yöntemine göre 2025 yılında 36.667; 2050 yılında ise 90.940 kişi olarak hesaplanmıştır (Tablo 1.4.). Bu hesaplamalarla ortaya çıkan nüfus miktarına göre şehir planlamaları gözden geçirilmelidir. Oluşabilecek bu artışlar yeni konut alanları, ticaret alanları, kamu yatırımları, yeni yollar gibi şehrsel gelişimi gösteren yatırımları ortaya çıkaracaktır. Yapılacak planlamalar iş istihdamını göz önüne alarak yapılırsa göç olaylarının önüne geçilmiş olunacaktır.

Şekil 4.1. Ardeşen İlçe Merkezinin Projeksiyon Yöntemlerine Göre Gelecekteki Tahmini Nüfusunun Grafiği.

4.1.2. İmar Planı Öneri ve Uygulamaları

Ardeşen İlçesi, için ilk imar planı 03.10.1957 tarihinde yapılmış ve İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından onanmıştır. Daha sonra 01.01.1966 ve 29.04.1984 tarihlerinde İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından iki adet imar plan daha hazırlanmıştır (Gündoğar,2012:110).

Ardeşen ilçe merkezinde yapılan imar planında zaman zaman ihtiyaca binaen değişiklikler yapılması durumunda kalınmıştır. Bu değişiklikler mevcut düzenin yeterli olmaması, şehrsel gelişimin beklenenden daha hızlı olması neticesinde gerçekleşmiştir. Ancak yapılan ve yapılacak değişikliklerde fiziki ve beşeri ortam koşullarına azami ölçüde dikkat edilmesi gerekmektedir. Yanlış yapılacak bir planlamanın geri dönüşü zor olacaktır.

İmar planlarında konut, ticaret, kamu, eğitim, park alanları ve yollar önemli yer tutar. Yollar, imar planlarında genişlik bakımından oldukça önemlidir. Ancak uygulamalarda yüksek getirisi olan ticaret ve konut alanlarından daha az alan çıkmaması için olması gerekenden dar bırakmaktadır. Bu durum zamanla gelişen nüfusun ulaşım ihtiyaçları için birtakım sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Oysaki 7 metre olarak planlanmış yollar yerine 15 metre gibi plan ortaya konulursa geleceğe yönelik sağlam

temeller atılmış olacaktır. Bu bakımdan yolların genişliğinden kesmemek gerekir. Konut alanları planlanırken de bu konutlarda yaşayan insanların okul, eğitim, park, dini tesisler ve ticaret alanlarına rahat bir şekilde erişmelidir. Konut alanlarından uzak konumlandırılmış bir dini tesis zamanla yaşlı nüfus için gidilemez bir yer durumuna gelecektir. İlkokul çağındaki bir öğrencinin evinden çıktığı vakit okuluna erişimi kolay olmalıdır. Belirtilen plan alanlarındaki erişilebilirlik faktörü rahat bir yaşam için ne kadar gerekiyorsa insan sağlığı için zarar teşkil edebilecek sanayi tesisleri de fiziki şartların da elverişli olduğu uzak yerlere planlanması önemlidir. Rüzgârın esiş yönü doğrultusunda kurulacak bir sanayi tesisi şehrin hava kirliliğine neden olacağından meteorolojik bilgilere paralel bir planlama kaçınılmazdır.

Ardeşen ilçe merkezi için yapılacak bir plan fiziki coğrafya şartlarından dolayı bazı sorunları beraberinde getirecektir. Kıyı kesiminin zamanla dolgu olarak kullanıma açıldığı, güneye doğru da şehrin orman ve tarım alanlarıyla iç içe girdiği düşünüldüğünde imar planı çalışmaları daha bir titiz çalışma gerektirmektedir. Ayrıca Fırtına deresi vadisinde de yer yer yapılaşma olması oluşabilecek taşkınlarla olumsuz düşüncelere mahal vermektedir. Karadeniz gibi hırçın dereleri olan bir coğrafyada dere yataklarında yapılaşmamaya izin verilmemelidir.

4.2. ALTYAPI DURUMU VE ALTYAPI SORUNLAR

Şehirlerin en önemli gereksinimlerinden biriside altyapıdır. Altyapı çalışmaları, mevcut altyapıların değiştirilmesi ve şehirlerin gelişim doğrultusunda altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Nüfusun artmasına paralel olarak yapılaşmanın artması, eski altyapıların yetersiz kalmasına dolayısıyla yeni yatırımlara kapı açmaktadır.

Ardeşen ilçe merkezinin gelişmeyle birlikte mevcut altyapının yetersiz hale gelmesiyle yeni altyapı çalışmaları yapılmaktadır. Şehirde doğalgaz hattının yeni çekilmesiyle birlikte mevcut su, elektrik ve telefon hatlarında yenilemelere gidilmiştir. Altyapı çalışmaları üst yapının da temelini teşkil ettiğinden ciddi ve titiz bir çalışma yapılması gerekmektedir. Ardeşen ilçesinde 2021 yılı itibariyle çelik hat(1,9km), Polietilen hat(15,5km) ve servis hattı(7,3km) olmak üzere toplamda 27,7 km doğalgaz hattı çekilmiştir. Son dönemde altyapı çalışmaları mahalle bazlı yapılmakta olup Fırtına

mahallesinde su hatlarında yenileme, boş parsellere su bağlantısı ve yeni doğalgaz hattı çekim işlemi yapılmaktadır. Mevcut su depolarının yetersiz kalmasıyla birlikte kamulaştırma yapılan alanda yeni depo yapımı işlemlerine de başlanmıştır.

Ardeşen ilçe merkezinde mahalleler arasında dolmuş hattı yer almamaktadır. Rize’den gelen minibüs hatları yolcuları şehir içinde yer alan Atatürk Caddesi boyunca yolcuları indirmektedir. Ardeşen ilçe merkezinde çöpler belirli saatlerde toplanmaktadır. Bu saat aralıklarının belirlenmesinde en önemli nedenlerden birisi çöpün uzun süre dışarıda bekleyip koku ve sinek oluşumunu engellemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GELİŞMEYİ GÜÇLEŞTİREN FAKTÖRLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ardeşen ilçe merkezinin güneyi yüksek dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Bu sebeple şehirselleşme güneye doğru yayılamamaktadır. Ne kadar mahalle statüsünde yerleşmeler bulunmasına rağmen, bu mahalleler tam anlamıyla şehir havasını yansıtamamaktadırlar. Ardeşen’de şehirselleşme Karadeniz kıyı kuşağı boyunca kendini göstermektedir. Eğimin fazla olduğu Ardeşen ilçe merkezinin güney mahallelerinde yerleşme, tarım, ulaşım ve ekonomik faaliyetlerin gelişimine engel teşkil etmektedir.

Ardeşen’de yıllık yağış miktarının 2019,7 mm. olması, diğer doğal faktörlerinde etkisiyle yerleşmede de olumsuzluklar meydana getirmektedir. Karadeniz Bölgesinde genel olarak görülen sel taşkın olayları Ardeşen ilçe merkezinde de kendini göstermektedir. Son olarak 22 Ağustos 2021 tarihinde meydana gelen sel olayında evler ve araçlar ve tarım arazileri büyük oranda zarar görmüştür. Fırtına Deresinin su akma kapasitesinin yetersiz kalmasıyla şehirde ciddi zararlar meydana gelmiştir. Dolana Deresi’nde olası taşkına araştırma sahasına zarar vermemesi için düzenli olarak hafriyat çıkarımı yapılmaktadır. Fırtına Deresi’nde yapılan ıslah çalışmaları daha da derinleştirilerek olası büyük sel senaryolarına hazırlık yapılmalıdır (Fotoğraf 5.1).

Fotoğraf 5.1. Dolana Deresinde Akarsuyun Taşıdığı Malzemenin Kaldırma Çalışmaları.

Ardeşen ilçe merkezinde orman alanlarından daha fazla gelir elde etmek amacıyla çay bahçelerine dönüştürülmesiyle eğimli yüzeylerde toprağında suya doymasıyla toprak kütlelerinin eğim doğrultusunda harekete geçmesiyle heyelan meydana gelmektedir ve onlarca dönüm çay bahçesi zarar görmekte, yerleşmeler etkilenmektedir. Bu olumsuzluğun meydana gelmemesi için eylem planları oluşturulmalı, orman alanlarının korunmasına daha fazla önem gösterilmeli ve heyelan riski olan sahalarda yamaç dengesini bozacak yapılaşmaya gidilmemelidir. Yerleşmelerin yoğun olduğu yamaçlarda heyelanı engellemek için fore kazık uygulamasına gidilmeli ve mümkün olan yerlerde kamulaştırma yapılarak yamaçlardan evlerin kaldırılıp daha güvenli yerlerde ikame olanakları sağlanmalıdır.

Ardeşen ilçe merkezinde insanların yetersiz iş olanaklarından dolayı göç ettiği görülmektedir. Göçün önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Araştırma sahasında kurulacak olan üretime dayalı işletmeler veya günümüzde büyük şirketlerin yaygın olarak kullandığı çağrı merkezlerinin kurulmasıyla genç nüfusa yönelik iş olanağı sağlanmış olacak ve kısmen de olsa göç durdurulmuş olacaktır. Rize üniversitesine bağlı bir fakülte ve meslek yüksekokulunun varlığı Ardeşen ilçesinde ikamet eden öğrenciler için yaşadıkları şehirde okuma fırsatı sağlamıştır. Bu fakülte ve meslek yüksekokulunda iş olanağı daha yüksek bölümler açılması sağlanmalıdır. Bu durum şehir dışından gelen öğrenci sayısının artmasına sebep olacaktır.

Ardeşen ilçe merkezinde çay tarımının yanında kivi ve Trabzon hurması üretimi yapılmaktadır. Ancak çay fabrikalarından çıkan çay posaları çevre kirliliğine sebebiyet vermektedir. Çay posasının geri dönüşümü için gerekli çalışmalar yapılmalı ve geri dönüşüm tesisi kurulmalıdır. Bu tesisin Ardeşen’de kurulmasıyla hem temiz bir çevreye sahip olunacak hem de istihdam olanağı da sağlanmış olacaktır. Ardeşen’de tarım sektöründe çalışanların muzdarip olduğu bir başka konu ise kivi ve Trabzon hurmasının yeteri derecede satışının yapılamamasıdır. Toplanan meyvelerin saklanacağı soğuk hava deposunun olmaması meyvede çürümeye kalitesinin düşmesini ve alıcı bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu duruma ek olarak *Ricania Simulans* adlı zararlının meyvenin üzerine yapışarak salgıladığı suyla meyvenin üstünün lekelenmesine neden olmaktadır. Bu zararlıyla mücadele topyekûn yapıp Ardeşen ilçe merkezinde tarımsal faaliyetlerin daha fazla zarar görmesini ve üreticinin mağdur olmasını önlenmelidir.

5.1. STRATEJİK YÖNETİM VE SWOT ANALİZİ

SWOT, güçler (Strengths), zayıflıklar (Weaknesses), fırsatlar (Opportunities) ve tehditler (Threats) kelimelerinin baş harflerini içeren bir kısaltmadır. SWOT analiziyle birlikte çalışılan alan üzerinde yer alan güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri sıralayabiliriz.

Güçlü Yönleri

- Yıllık yağış miktarının tarımsal faaliyetler için yeterli olması
- Karadeniz sahil yoluna sahip olmasıyla ulaşım imkânlarının gelişmiş olması
- Organize Sanayi Bölgesinin yer alması
- Resmi ve özel çay fabrikalarının var olması ve bu fabrikaların istihdam olanakları
- Ayder Yaylası ve turizm destinasyonlarının geçiş güzergâhında olması
- Mikroklima özelliğinden dolayı Akdeniz meyvelerinin yetişmesi
- Zengin bitki örtüsünün olması
- Bozulmamış bir doğasının olması, keşif bekleyen doğal güzellikleri
- İnsanların samimi ve yardımsever olması

Zayıf Yönleri

- İş olanaklarının zayıf olması
- Göç olaylarının fazla olması
- Şehrin gelişiminin doğal çevreden dolayı kısıtlı kalması
- Ulusal ölçekteki bazı işletmelerin yer almaması
- Şehir içi ulaşım ve dar yollar
- Engebeli araziye sahip olması
- Nem miktarının yüksek olması

Fırsatlar

- Karadeniz'e kıyısı olması
- Turizm merkezlerine yakın olması
- Yoğun orman örtüsünün var olması
- Fakülte ve Meslek yüksekokulunun var olması

- Balıkçılık yapılabilmesi
- Limana sahip olması

Tehditler

- Klimatolojik ve fiziki coğrafya faktörlerinden kaynaklı doğal afetler
- Tarımsal faaliyetlerde zararlı hayvan saldırıları
- Yerleşmeye açılacak alanların az oluşundan kaynaklı tarım arazilerinin işgal edilmesi
- Nitelikli nüfusun göç etmesi

SONUÇ

Ardeşen ilçe merkezinin fizyolojik ve ekonomik gelişiminde doğal çevre faktörlerinin rolü oldukça fazla olmuştur. Kuzeyde Karadeniz, güneyde dağlık Kaçkarlar, batıda Fırtına vadisi Ardeşen ilçe merkezini bulunduğu arazi üzerinde sınırlandırmıştır. İklim ve hidrografik şartlar tarımsal açıdan çalışma sahasının olumlu ve olumsuz birtakım etkilere sebep olmaktadır. “Coğrafya kaderdir” görüşüne istinaden insanlar çay gibi ekonomik bir gücün etkisi altına girdiği çalışma sahasında aynı zamanda bu çay bahçelerinin bilinçsiz bir şekilde kurulmasıyla ve insanın da dolaylı yoldan etkisiyle zaman zaman heyelan gibi bir doğal afete de maruz kalmaktadırlar. Yerleşmeye uygun arazi seçiminde de yetersiz kalındığı araştırma sahasında Fırtına deresinin taşmasıyla maddi ve can kaybıyla sonuçlanan acı felaketlerde gözlemlenmiştir.

Ardeşen Pazar ilçesinden ayrılmasıyla kamu yatırımlarıyla birlikte daha da gelişme göstermiştir. İlçe olmasıyla birlikte imar planlarını geleceğe yönelik nüfus planlamasına göre daha etkin kullanılabilirdi. Mahallelere göre nüfus dağılımı da düzensiz bir görünüm ortaya koymuştur. Her mahallenin gelişmiş düzeyi aynı olmamakla birlikte şehirselleşmenin yoğunluğun fazla olduğu bazı mahallelerde plansız yapılaşmayla birlikte iç içe geçmiş yapılar ve sonucunda ki daralmış yollar kentsel estetik için uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Nüfusun yoğunluğunu daha az gelişmiş mahallelere çekmek için imar planı bu doğrultuda hazırlanması gerek olup planlamaya azami ölçüde uyulmalıdır. Coğrafi faktörlerin sınırlandırdığı bu yerleşme dağılımını kısmen de olsa genişletilmiş olacaktır.

Ardeşen ilçe merkezinde Ekonomik fonksiyonlar bakımından çalışma sahasında hizmet fonksiyonları öne çıkmaktadır. Kamu yatırımları bir ülkenin vatandaşına verdiği değeri göstermektedir. Bu bağlamda araştırma sahasında yönetim fonksiyonu bakımından insanların idari işlerini rahatlıkla ulaşılabilir düzeydedir. Kamu yatırımları gelişen nüfusa ve isteklere göre sürekli artmıştır. Ticari bakımda çevresine göre gelişmiş bir Ardeşen yer almaktadır. Bu gelişmişliğe neden olan bir diğer fonksiyon ise ulaşım fonksiyonu olmuştur. Ulaşım, yol medeniyettir. Karadeniz sahil yolu üzerinde yer alması Ardeşen’i olumlu yönde etkilemiştir. Ülkenin en önemli, hızlı, konforlu ulaşım sistemlerinden biri olan havayolu ulaşımı yeni kurulan Rize- Artvin Havalimanı

Ardeşen'e yaklaşık 10 km mesafede olması gelişme açısından da bundan sonra ki dönemlerde de etki edecektir.

Eğitim fonksiyonu bakımından Ardeşen ilçe merkezi gerek okul ve derslik sayısı gerekse öğrenci başına düşen öğretmen sayısı bakımından yeterli bir düzeydedir. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansının sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve sınıflandırması raporuna göre Ardeşen, okur-yazar toplam nüfus, okuz-yazar kadın nüfusu, lisans eğitiminden mezun, lise ve meslek lisesi mezunlarının oranının değişkenlerine göre yapılan hesaplamada, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan ilçeler arasında eğitim endeks ve değerleri sıralamasına göre 79 ilçeden 6. Sırada yer almaktadır.

Tarım, Ardeşen ilçe merkezinin en önemli fonksiyonlarından biridir. Doğal çevrenin etkisiyle gelişen çay tarımı ekonomik kalkınmada ciddi rol oynamıştır. Tarım sektöründe çalışan nüfusun esasen tam olarak bilinmemesi, diğer sektörlerde faaliyet gösteren insanların çoğunlukla ek gelir getirmesi amacıyla uğraştığı bir iş olarak görünmektedir. Ancak üretimdeki yoğunluğun fazla oluşu tarım sektörünün ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda araştırma sahasında tarımsal üretime gereken önemin verilmelidir. Üretime dayalı planlamaların üreticilerin emeklerinin karşılığını alabilecek şekilde yapılması gerekmektedir. Bölgesel ölçekte elde edilen çabuk bozulabilecek meyvelerin depolanabilmesi, kalitesi bozulmadan hızlı bir şekilde tüketiciye ulaştırılması ve özellikle de üreticiyi koruyacak adımlar atılması sürdürülebilir tarımsal faaliyetler açısından önemli bir değer oluşturur. Aksi takdirde üreticilerin kötü piyasa koşullarında ayakta kalamamasına ve giderek üretimin düşmesine paralel olarak da tüketicilerin organik tarımsal ürün fırsatlarından yararlanamaması gibi durumlar ortaya çıkacaktır.

Ardeşen ilçe merkezi gerek fiziki gerekse beşeri özellikleri bakımından birbirinden etkilenmiş yaşam koşulları bu koşullara göre şekillenmiş bir şehirdir. Ortaya konulan sorunların akılcı ve uygulanabilir ölçekte çözüme kavuşturulmasıyla kısa süre içerisinde gelişmesi daha da artacak ve bu çalışma amacına ulaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arınç, K. (2001). *Tatvan Şehri: Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Arınç, K. (2014). *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri*. Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 105.
- Arınç, K. (2011). *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin İç Bölgeleri*. Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 101.
- Arınç, K. (2016). *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri*. Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 106.
- Ardel, A. (1953). *Karadeniz'in İdrolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Atalay, İ. (2011). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Meta Meta Basım Matbaacılık Hizmetler Yayınevi.
- Atalay, İ. (2006). *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İ. (2013). *Uygulamalı Klimatoloji*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İ., Tetik, M., Yılmaz, Ö. (1984). *Kuzeydoğu Anadolu'nun Ekosistemleri*. Ankara: Çağ Matbaası.
- Avcı, M. (1993). "Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve Anadolu Diagonali'ne Coğrafi Bir Yaklaşım", *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 225-24.
- Avcı, M. (2004). "Ormangülleri (*Rhododendron* L.) ve Türkiye'deki Doğal Yayılışları", *Coğrafya Dergisi*; 12, 13-29.
- Avcı, M. (2005). "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü". *Coğrafya Dergisi*, 13 (1), 27-55.
- Avidzba, N.S., Bobokhidze, Z. M. (1982). "Biophenology of the Japanese Leafhopper".

Zashchita Rastenii, (6), 36.

- Bakırcı, M. (2013). “Ulaşım Coğrafyası Açısından Türkiye’de Havayolu Ulaşımının Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Yapısı”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 340-377.
- Bayrakdar, C. (2006). *Fırtına Deresi Havzasının Uygulamalı Jeomorfoloji Etüdü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başol, K. (1984). *Demografi “Genel ve Türkiye”*. İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:6.
- Bilgin, M. (1977). *Rize’nin Tarihine Bir Bakış*. Rize, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları No: 23.
- Bostan, H. (2002). *XV ve XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bulut, İ. (2000). “Yozgat’ın Nüfus Coğrafyası Özellikleri”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6 (4), 19-59.
- Bulut, İ. (2006). *Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası)*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bostan, İ. (2008). “Rize”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (35, 147-151). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Cillov, H. (1986). “Türkiye Nüfusundaki Artışın Etkileri”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 42 (1-4). 1-12.
- Çapa, M. (2016). “Rize’nin Yakın Tarihine Bir Bakış (1923-1950).” *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 10 (20), 293-307.
- Çavuş, A. (2016). *Rize İlinde Sanayi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çınar S. (2005), “Türkiye’den Almanya’ya Göç Süreci ve Sorunları”, 08-11 Aralık 2005, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Zeytinburnu-İstanbul*, 86-90.
- Darkot, B. (1972). *Türkiye İktisadi Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Davis, P. H. (1971). “Distribution Patterns İn Anatolia With Particular References To

- Endemism". İn (Ed. H. Davis) in Plant Life of South-West Asia (15–27). Edinburgh, UK: Botany Society of Edinburgh.
- Denker, Tolun, B., (1977), *Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. No:2275, Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- DĞİ (2000) Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.
- Dizdar, M. Y. (2003). *Türkiye'nin Toprak Kaynakları*. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Yayınlar Dizisi, 2.
- Doğanay, H., Orhan, F. (2014). "Artvin İlinde Nüfusun Başlıca Özellikleri". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19 (31), 1-12.
- Doğanay, S. (2007). "Yomra'nın Başlıca Fonksiyonel Özellikleri". *Doğu Coğrafya Dergisi*, (18), 79-109.
- Emir, O. (2011). *Prehistorik Dönemden Roma Dönemine Kadar Trabzon ve Çevresi*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- Erhan, K. (2013). *Gerede İlçesinin Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erinç, S. (1996). *Klimatoloji ve Metodları* (4. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Erinç, S. (1984). *Klimatoloji ve Metotları*. İstanbul: Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Erkal, T., aş, B. (2013). *Jeomorfoloji ve İnsan: Uygulamalı Jeomorfoloji*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Erol, O. (1993). *Genel Klimatoloji*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Erol, O. (2010). *Genel Klimatoloji*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Erol, O. (2014). *Genel Klimatoloji*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Gedik, A., Ercan, T., Korkmaz, S., Karataş, S. (1992). "Rize-Fındıklı Çamlıhemşin Arasında (Doğu Karadeniz) Yer Alan Magmatik Kayaçların Petrolojisi ve Doğu Pontidler'deki Bölgesel Yayılımları". *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 35(1), 15-38.

- Güleryüz, M., Aslantaş, R. (1993). “Dünya Kivi (*Actinidia Deliciosa*) Üretimi ve Ülkemizde Yetiştirme İmkanları”. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 120-132.
- Günay, T. (1978). *Rize İl Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güner, İ. (2010). “Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya”. Cemalettin Şahin (Ed.), *Nüfus Coğrafyası*. (ss. 1-67) içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Güvenç, B. (1973). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hiçyılmaz, M.Ü., Okutan. B. (2013) *Ardeşen'in İnsanları*. İstanbul: Dergâh Yayınevi.
- Karpuz. H., (1992). *Rize*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay..
- Kaymaz, Ç. K. (2012). *Camili'nin (Macahel) Coğrafi Etüdü (Artvin-Borçka)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayserili, A., Kocaman, S. (2014). “Kent Çalışmaları I”. Mehmet Karakuyu, Arif Keçeli, & Şaban Çelikoğlu (Editörler), *Türkiye’de Modern Konut Kültürü* (ss. 253-274) içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Kibar, A. K., Güçlü, Ş., Eken. C., Sekban, R. (2015). “*Ricania Simulans* (Walker, 1851) (Hemiptera: Ricaniidae) A New Pest For Turkey”. *Turkish Journal of Entomology*, 39 (2), 179-186.
- Kocaman, T. (2002). *Plan Nüfus Projeksiyon Yöntemleri*. DPT.
- Koday, S., (2000), “Türkiye’de Çay Tarım Alanlarının Dağılışı ve Çay Üretimindeki Gelişmeler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 35, 321-346.
- Koday, S., (2000). “Türkiye’de Kivi Üretimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 3, 103-122.
- Koday, Z. (2014). *Fındıklı İlçesinin Coğrafyası*. Erzurum: Mega Ofset Matbaacılık.
- Koday, Z., Kaymaz, Ç.K., (2016). “Doğu Karadeniz Bölümü’nde Atmaca Avcılığı ve Atmaca Kültürü” [Bildiri]. 14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Gostivar/ Makedonya.
- Korkmaz, S., Gedik, A. (1988). “Rize-Fındıklı-Çamlıhemşin Arasında Kalan Bölgenin Jeolojisi ve Petrol Oluşumları”. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, (32-33), 5-15.

- Kronberg, P. (1970). “Doğu Karadeniz Dağlarının (Kuzeydoğu Türkiye} Tektoniği Üzerinde Fotojeolojik Veriler.” *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 74 (74), 57-65.
- Mithat, S. (1986). *Osmanlı Tarih Lügatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Oakes, H. (1958). *Türkiye Toprakları*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- Ortaylı, İ., (2005). “Genel Göç Olgusu” [Bildiri]. *Uluslararası Göç Sempozyumu*, 8-11 Aralık 2005, (ss. 19-22). İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Özçağlar, A. (2000). *Coğrafyaya Giriş*, Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özçağlar, A. (2015). *Yönetmel Coğrafya*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Özsait. M. (1999). “İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi.” [Bildiri] *Cumhuriyet’in 75. Osmanlı Devleti’nin 700. Yılında Trabzon Tarihi İlmi Toplantısı*, 6-8 Kasım 1998, Trabzon.
- Özgüç. N., (2003). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Pehlivan. A.N. (1971). “Ardeşen-Çamlıhemşin-Hemşin Arasının Jeolojik Etüt Raporu.” *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü*. Ankara.
- Saraç, H. (2010). *XIX. Yüzyıl Sonları Ve XX. Yüzyıl Başlarında Ardeşen Nahiyesi* (Yüksek Lisans Tezi). Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraç, H. (2015). *Osmanlı idaresinde Atina (Pazar) Kazası*. Ankara: Bizim Büro
- Sarıkaya, M. (2004). *Milli Mücadele Döneminde Rize*. Ankara: Semih Ofset.
- Strabon, (2009). *Antik Anadolu Coğrafyası* (Çev. Adnan Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin, S. (2015). *Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tandoğan A. Kılıçaslan A., ve Tunç M. (1994). *Değirmendere-Fol Deresi Arasındaki Sahada Doğal Çevre Faktörlerinin Ekonomik Yapı Üzerindeki Etkileri*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Tandoğan, A. (1968). “Çayeli-Pazar Yöresinin Fiziki Coğrafyası”. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (3-4), 205-294
- Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul: Taş Matbaası.

- Tarkan. T. (1973). *Rize Yöresinin Coğrafi Etüdü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tellioğlu, İ. (2007). “Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme”. *Electronic Turkish Studies*, 2 (2), 654-664.
- Topaloğlu, İ., (2003). *Rize’nin Kurtuluşu*. Trabzon: Trabzon Haber Gazetesi Yayınları
- Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye’de İskân Coğrafyası-Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri)*.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 49.
- Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay. No.4.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Uzun, A. (2000). “Karadeniz Sahil Yolunun Doğal Kıyılar Üzerindeki Etkileri ve Ulaşım Sorununa Coğrafi Bir Bakış”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Coğrafya Serisi*, 1, 59-80.
- Ünsal, V. (2006). “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası.” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 129-144.
- Yalçın, A. (2005). *Ardeşen (Rize) Yöresinin Heyelan Duyarlılığı Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksek, T., Yüksek, F., ve Kurdoğlu, O. (2017). “Fırtına Havzası Doğal Kaynak Sorunları ve Çözüme İlişkin Değerlendirmeler”. *Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences*, (2), 1-6.
- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları’nda Yaylalar ve Yaylacılık*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Zaman, M. (2011). “Orta ve Doğu Karadeniz’de Balıkçılık”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10 (13), 31-78.

Zaman, M., Bulut, İ., (2003). “Doğu Karadeniz Kıyı Kesiminde Kırsal Yerleşmelerin Dağılışında Coğrafi Faktörlerin Etkisi” [Bildiri] *Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Kırsal Alanda Yerleşim Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu (18–20 Aralık 2003)*, Trabzon.

Zaman, S., Coşkun, O. (2008). “Rize İlinin Nüfus Coğrafyası Özellikleri ve Bunları Etkileyen Etmenler Üzerine Bir İnceleme”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 263–283.

Zehiroğlu, A. M. (2000). *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz*. İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi

Zehiroğlu, A.M., (2009). *M.Ö. 8. Yüzyıl Urartu Belgelerinde Kolha*. Laz Kültür Derneği.

RAPORLAR

Ardeşen Orman Amenajman Planı, 2009

Çay Sektör Raporu, 2019

ÇAYKUR Faaliyet Raporu 2020.

DOKA Raporu, 2015

Müftü ve Yenimahalle Dereleri Trk. İstikşaf Raporu, Kod No:500723

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Brifing Raporu dosyası

Refik Gündoğar. 2012. Ardeşen İmar Planı Raporu.

TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Sektör Raporu. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı 2012.

Rize ili Çevre Durum Raporu (2017).

İNTERNET SİTELERİ

<https://www.osym.gov.tr/TR,16858/2019-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html> (Erişim Tarihi: 29.07.2020)

[http://dogalhayat.org/property/kumbetten-29-picea-orientalis-doguladini/#prettyPhoto\[iframes\]/0/](http://dogalhayat.org/property/kumbetten-29-picea-orientalis-doguladini/#prettyPhoto[iframes]/0/) (Erişim Tarihi: 13.10.2020).

<http://ardesen.erdogan.edu.tr/tr/page/tarihce/2784>. (Erişim Tarihi: 14/08/2021)

<http://armyo.erdogan.edu.tr/tr/page/genel-bilgiler/1502> (Erişim Tarihi: 15/12/2021)

<https://www.haberizlenim.com/turkiyede-okur-yazarlik-orani-yukseldi-5556h.htm>
(Erişim Tarihi: 03.09.2020)

<http://www.turktarim.gov.tr/Haber/398/artan-nufus- ihtiyaclari-ve-toprak-sorunlarina-alternatif-cozum-topraksiz-tarim> (Erişim Tarihi: 05/10/2020)

https://trabzon.tarimorman.gov.tr/Haber/550/Yalanci-Kelebege-_Ricania-Simulans_-_Karsi-Mucadele-Donemi (Erişim Tarihi: 07/12/2020)

<https://rize.tarimorman.gov.tr/Menu/13/Ekonomi> (Erişim Tarihi: 11/11/2021).

<https://www.aksadogalgaz.com.tr/Dogal-Gaz-Dagitim-Bolgelerimiz/Aksa-Dogalgaz-Trabzon-Rize/Yatirimlar> (Erişim Tarihi: 07.11.2021)

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/rize-artvin-havalimani-yil-sonunda-hizmete-acilacak/2341989> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Oğuzhan GÜRGEN
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	